

Opinnäytetyö (AMK)

Kirjasto – ja tietopalvelun koulutusohjelma

Tradenomi

2011

Kaisa Eskola

”KLASSIKOT OVAT IHANIA”

– suomalaisen kaunokirjallisuuden kaanon
kirjastoammattilaisten ja äidinkielenopettajien
näkökulmasta



TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ(AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma

Syysy 2011 | 97

Olli Mäkinen

Kaisa Eskola

”KLASSIKOT OVAT IHANIA”

– SUOMALAISEN KAUNOKIRJALLISUUDEN KAANON KIRJASTOAMMATTILAISTEN JA ÄIDINKIELENOPETTAJIEN NÄKÖKULMASTA

Opinnäytetyön aiheena on suomalaisen kaunokirjallisuuden kaanon ja siihen liittyvät asiat. Aihetta käsitellään niin yleisellä tasolla kuin kirjastoammattilaisten ja äidinkielenopettajienkin näkökulmasta. Tavoitteena on selvittää voivatko kirjastoammattilaiset ja vertailevasti äidinkielenopettajat työllään vaikuttaa suomalaisen kaunokirjallisuuden kaanonin muodostumiseen ja sisältöön.

Opinnäytetyö voidaan jakaa rakenteellisesti teorialukuihin ja tutkimuslukuihin. Teorialuvuissa esitellään muun muassa aiheeseen liittyviä käsitteitä, käsitellään kirjallisuusinstituution toimijoita, kaanonia kirjallisuudenopetuksen osalta sekä kirjastoammattilaisten suhdetta kaanoniin. Tutkimusluvuissa esitellään toteutetun tutkimuksen lähtökohdat, taustatiedot ja tutkimustulokset. Lisäksi tutkimusluvuissa analysoidaan tutkimustuloksia ja tehdään johtopäätöksiä.

Tutkimusmenetelmien osalta tässä opinnäytetyössä on sovellettu sekä laadullisia että määrällisiä menetelmiä. Tutkimusmenetelmänä on käytetty menetelmätriangulaatiota, jolla tarkoitetaan sitä, että tutkimuskohdetta tutkitaan useilla eri aineistohankinta ja – tutkimusmenetelmillä. Opinnäytetyön tutkimusosuuteen sisältyy kaksi sähköistä kyselyä ja kaksi puolistrukturoitua tutkimushaastattelua.

Yhtenä johtopäätöksenä voidaan todeta, että kirjallisuuden kaanon on monimerkityksellinen ja monitahoinen termi, jonka tarkastelu on paikoin haasteellista. Yleisesti kirjallisuuden kaanonin määritellään olevan arvokirjojen joukko, jonka pääasiallisesti kirjallisuuskritiikki on nostanut esiin. Kaanon heijastelee oman aikansa arvoja ja asenteita ja on muuttuva, dynaaminen kokonaisuus. Kirjastoammattilaiset ja äidinkielenopettajat edustavat ammattikuntia, jotka jatkuvasti joutuvat työssään miettimään kirjallisuuden kaanonia. Tutkimustuloksista päätellen he voivat jonkin verran vaikuttaa itse kirjallisuuden kaanonin muodostumiseen ja sisältöön. Kuitenkin he tutkimuksen vastauksien mukaan kokevat, että suomalaisen kaunokirjallisuuden piirissä on olemassa kaanon.

ASIASANAT:

kirjallisuudentutkimus, Suomi - kaunokirjallisuus, kaanonit, kirjastot – ammattilaiset, äidinkielenopettajat

Kaisa Eskola

“CLASSICS ARE LOVELY” - FINNISH LITERATURE CANON IN ASPECTS OF LIBRARY PROFESSIONALS AND LITERARY TEACHERS

The subject of the bachelor's thesis is Finnish literature canon and the factors related to that. The subject is dealt as in general state as of the perspective of the library professionals and the literary teachers. The aim is to find out if the library professionals and the literary teachers can affect forming the Finnish literature canon and the contents of the Finnish literature canon by their work. The perspective is comparing.

The bachelor's thesis can be divided constructionally to theory paragraphs and research paragraphs. Concepts related to the subject are presented in the theory paragraphs. Factors of the literary institution, the canon as a part of teaching literature and literary professionals' relationship to the canon are also presented in the theory paragraphs. In the research paragraphs the basis of the research, background and the results of the research are introduced.

Both the qualitative and quantitative methods are used as the research methods in this bachelor's thesis. Triangulation has been used as a research method. The triangulation means that the research subject is investigated using many different material accessions and research methods. Two electric queries and two semi-structured research interviews are involved in the study part of the bachelor's thesis.

The literary canon is multi-meaningful and complex term which estimation is partly challenging. That is part of the conclusion. In general the literature canon is defined as a range of valuable books which primarily has been withdrawn by literary criticism. The canon reflects values and attitudes of the present time. The canon is a dynamic wholeness. The library professionals and the literary teachers represent colleagues whose constantly have to reflect on the literary canon. Concluding of the research results they have an experience of being able to affect only a little the forming and the contents of the literary canon. However related to the results of the research they experienced that there exist a canon in Finnish literature.

KEYWORDS:

literary criticism, Finland – literature, canons, libraries – professionals, literary teachers

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 KIRJALLISUUDEN KAANON JA MUUT KÄSITTEET	7
3 KAANONVOITTAJAT, VARJOKAANON JA UNOHDETUT HELMET	13
4 KIRJALLISUUDEN KAANON KIRJALLISUUDENOPETUKSEN VALOSSA	21
5 KIRJASTOAMMATTILAISET JA KAANON	28
6 TUTKIMUSONGELMA JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	36
7 TUTKIMUSMENETELMÄT, TUTKIMUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	39
8 TUTKIMUSTULOKSET	42
8.1 Kartoituslomake kirjastoammattilaisille	42
8.2 Kartoituslomake äidinkielenopettajille	46
8.3 Tutkimushaastattelut	56
9 TUTKIMUSTULOSTEN ANALYSOINTI JA JOHTOPÄÄTÖKSET	62
10 LOPPUSANAT	70
LÄHTEET	72

TAULUKOT

Taulukko 1. Suomalaisen kaunokirjallisuuden suosituimmat teokset painettujen kappaleiden yhteismäärän perusteella 1996	19
Taulukko 2. 15 eniten luettua teosta 2000-2001	24
Taulukko 3. Opettajien suosikit	26
Taulukko 4. Vertailulista	39

LIITTEET

Liite 1. Kartoituslomake kirjastoammattilaisille	
Liite 2. Kartoituslomake äidinkielenopettajille	
Liite 3. Haastattelurunko kirjastoammattilaisille	
Liite 4. Kirjastoammattilaisten kirjalistavalinnat (kysymys 7)	
Liite 5. Äidinkielenopettajien kirjalistavalinnat (kysymys 7)	

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön aiheena on kirjallisuuden kaanon. Näkökulmana on se, miten kirjastoammattilaiset ja vertailevasti äidinkielenopettajat suhtautuvat kirjallisuuden kaanoniin ja millaisia teoksia heidän mielestään kuuluu kaanoniin. Tarkastelun kohteena puhuttaessa kirjallisuuden kaanonista on pääasiallisesti suomalainen kaunokirjallisuus. Opinnäytetyön toimeksiantaja on Turun kaupunginkirjasto. Opinnäytetyö toteutetaan pääasiallisesti kevään (aineiston keruu) ja syksyn (kirjoitustyö) 2011 aikana.

Opinnäytetyö koostuu teoriaosasta ja käytännön tutkimusosasta. Teoriaosassa avataan aiheeseen liittyviä käsitteitä, perehdytään lähemmin kaanoniin ja sen merkityssuhteisiin sekä pohditaan sitä, miten kirjastoammattilaiset ja äidinkielenopettajat työssään kohtaavat kirjallisuuden kaanonin. Käytännön tutkimusosassa esitellään äidinkielenopettajille ja kirjastoammattilaisille tehtyjä sähköisiä kyselyjä sekä avataan kahta kirjastoammattilaisille kasvokkain tehtyä puolistrukturoitua tutkimushaastattelua. Opinnäytetyön lopuksi analysoidaan tutkimustuloksia ja tehdään niistä johtopäätöksiä. Tällöin myös pohditaan mahdollisia jatkotutkimuksen aiheita ja mietitään onko tutkimustuloksista jotakin konkreettista hyötyä toimeksiantajalle tai muulle vastaavalle kohderyhmälle.

Tutkimusongelmana on tässä tutkimuksessa se, minkälainen on nykypäivän Suomen kirjallisuuden kaanon kirjastoammattilaisten ja äidinkielenopettajien näkökulmasta. Tarkastelunäkökulmana on pääasiassa suomalaisen kaunokirjallisuuden kaanon. Kaanonin vastapainoksi käsitellään tutkimuksessa myös niin sanottua varjokaanonia eli suomalaisten suosikkikirjoja, joita ei kaikkia ole ”hyväksytty” varsinaiseen kaanoniin. Kaanonin muodostuminen on varsin vaikeasti tutkittava asia. Sen vuoksi tutkimukseen liitetään osio, jossa käsitellään lukion äidinkielen kirjallisuudenopetuksessa käytettyä kaanonia tai klassikkokirjallisuuden luetteloa, jolloin saadaan konkreettista tutkimusmateriaalia siitä, mistä kaanon koostuu. Tässä kohtaa nousee esiin kysymys siitä, kuka kaanonia ylläpitää. Ilmiselvänä vastauksena voisi pitää kirjallisuuskriitikoita, kirjallisuudentutkimuksen alalla vaikuttavia henkilöitä sekä

osin myös kustantajia. On kuitenkin kysyttävä, kuinka paljon esimerkiksi kirjastonhoitajat tai vastaavasti lukion äidinkielenopettajat vaikuttavat valinnoillaan työssään kaanonin ylläpitämiseen ja muodostumiseen.

Alati muuttuvassa maailmassa kirjallisuuden kaanon edustaa jotakin pysyvää. Vaikka kaanoninkin muuttuu ajan mittaan ja saa uusia piirteitä, esimerkiksi feministisen tutkimuksen esiin nostamat naiskirjailijat, se edustaa kuitenkin suhteellisen muuttumatonta käsitystä siitä, millaista on hyvä kirjallisuus. Äidinkielenopettajat ja kirjastonhoitajat edustavat ammattikuntia, jotka jatkuvasti joutuvat työssään miettimään kirjallisuuden kaanon. He määrittelevät ja problematisoivat kaanon.

Kirjastossa kirjallisuuden valinnassa on otettava huomioon sekä kaanon, varjokaanon että lainausluvut. On kyettävä kehittämään kokoelmaa syvällisesti ja pitkällä tähtäimellä niin, että klassikkoteokset jäävät kirjaston kokoelmiin, vaikka niitä ei välttämättä paljon lainattaisikaan.

Opinnäytetyössä pyritään myös miettimään sitä, onko Suomessa olemassa varsinaista kirjallisuuden kaanon ja kuka sitä ylläpitää, jos sellainen katsotaan löytyvän. Edellä mainittuihin kysymyksiin pureudutaan sekä opinnäytetyön teoria että käytännön osuudessa.

2 KIRJALLISUUDEN KAANON JA MUUT KÄSITTEET

Kaanon

Kaanon merkitsee kirjallisuuden piirissä tiettyjen kirjailijoiden hyväksymistä poikkeuksellisen merkittäviksi. Kyseisiä kirjailijoita voitaneen kutsua eräällä lailla pyhiksi. Alun perin termiä kaanon on käytetty teologian piirissä tarkoittamaan pyhien kirjojen luetteloa eli Raamattuun hyväksytyjä pyhiä kirjoituksia. Kaanon tarkoittaa suomennettuna myös sääntöä tai säädöstä. Kaanonilla voidaan viitata myös tietyn kirjailijan autenttisina pidettyihin teoksiin, esimerkiksi Shakespeare -kaanonilla tarkoitetaan näytelmiä, joita pidetään hänen kirjoittaminaan. (Hosiaislouma 2003, 383.)

Kirjallisuuden kaanon on dynaaminen, muuttuva kokonaisuus, jota ylläpitävät useat eri toimijat, kuten kirjallisuuskritiikki. Kaikilla kirjallisuusinstituution osapuolilla – kirjailijat, kustantajat, kirjakauppa ja kirjastot, kirjallisuuskritiikki, kirjallisuuden opetus ja -tutkimus ja kuluttaminen – on vaikutusta kaanonin muodostumiseen ja sen ylläpitämiseen. (Huhtala 2006, 71.)

Vastakaanon ja valtakaanon

Vastakaanon merkitsee valtakaanonin vastakohtaa eli esimerkiksi naiskirjailijoita, joita feministinen tutkimus on nostanut esiin valtakaanonin ulkopuolelta (Hosiaislouma 2003, 383).

Varjokaanon

Varjokaanonilla (myös parakaanon) viitataan kirjailijoihin, jotka suuri yleisö nostaa esiin esimerkiksi ostamalla tietyn kirjailijan teosta paljon ja vaikuttamalla näin siihen, että kyseisen kirjailijan tuotannosta tulee kenties tulevaisuudessa osa yhteistä kulttuuriperintöä. Varjokaanoniin kuuluvista kirjailijoista ei useinkaan juuri puhuta esimerkiksi kirjallisuushistorioissa tai alan asiantuntijoiden keskuudessa. Varjokaanoniin kuuluvat teokset voivat kuulua esimerkiksi niin sanottuun viihdekirjallisuuteen. (Hosiaislouma 2003, 383.)

Koulukaanon

Koulukaanonilla tarkoitetaan kouluissa yhdessä luettavia teoksia. Varsinaista vakituista ja muuttumatonta koulukaanonia ei voitane pitää olemassa olevana ainakaan virallisesti Suomessa. Aiheesta on kirjoittanut muun muassa professori Katri Sarmavuori. (Grönholm 2011.)

Romaani

Romaanin käsitetään yleisesti olevan suorasanaisesti ilmaistua tekstiä, joka käsittelee asioita fiktion kautta. Romaani käsitteellä on pitkä historia. Aluksi se tarkoitti 1100-luvun Ranskassa kansankielellä kirjoitettua proosatekstiä. Nykyään romaanin käsite on laajentunut käsittämään tekstikokonaisuuksia, joissa voi olla esimerkiksi mukana runoutta, draaman lajipiiriin kuuluvia dialogeja tai romaani voi kertoa todellisista, olemassa olevista henkilöistä jolloin kirjailija saattaa sekoittaa teoksen faktatietoon myös fiktiota ja omia tulkintojaan. (Hosiaislouma 2003, 791.)

Klassikko

Klassikko merkitsee kirjallisuudessa paljon arvostusta keränneitä teoksia, joiden katsotaan usein kiteyttävän jotakin yleismaailmallista tai kansalliseen luonteeseen kuuluvaa. Klassikko tarkoitti aluksi klassisen kauden teosta tai kirjailijaa, mutta vakiintui sittemmin merkitsemään korkealuokkaista, esikuvallista kirjailijaa. (Hosiaislouma 2003, 443.) Klassikkoteosten lukemisen katsotaan kuuluvan yleissivistykseen ja teokset auttavat usein ymmärtämään vallitsevan yhteiskunnan arvomaailmaa ja rakenteita. Klassikkoteoksista kumpuaa usein myös vaikkapa monenlaisia sanontoja, huudahduksia tai henkilöitä, jotka jäävät niin sanotusti elämään yhteisessä kulttuuriperinnössä.

Bestseller

Bestseller tarkoittaa nimensä mukaisesti menekkiteosta eli se tarkoittaa teosta, jota myydään poikkeuksellisen paljon lyhyessä ajassa. Professori Juhani Niemi toteaa, että jotta teosta voidaan kutsua bestselleriksi, sen on vaikutettava ainakin yhden kirjasesongin (syksy/kevät) ajan (Niemi 1997, 11). Hosiaisuoman mukaan bestsellerin keski-ikä on jatkuvasti lyhentynyt. Usein bestsellerit eivät välttämättä ole kirjallisuuskritiikin esiin nostamia vaan niiden suosion takaa lukijakunta, joka lukutottumuksineen nostaa ne myyntimenestyksiksi, usein niin ettei kustantajakaan välttämättä teoksen julkaistessaan ymmärrä millainen menestysteos heillä on käsissään. (Hosiaisuoma 2003, 98.)

Fastseller

Fastselleriksi kutsutaan teosta, joka myy muutaman kuukauden ajan hyvin, mutta päättyy sen jälkeen kirjojen hautausmaalle, jää siis unohduksiin (Niemi 1997, 11).

Steadyseller

Steadysellerillä tarkoitetaan teosta, jolle on ominaista tasainen kysyntä pitemmän ajan kuluessa (Niemi 1997, 11). Tällaisena teoksena voidaan pitää vaikkapa Raamattua. Hosiaisuoma nimittää steadyselleriä nimellä ikivihreä bestseller. Steadysellerille on ominaista se, että sellaiseksi on vaikea nousta. (Hosiaisuoma 2003, 874–875.)

Kirjallisuusinstituutio, kirjallisuuskritiikki ja kirjallisuuspalkinto

Kirjallisuusinstituutiolla tarkoitetaan eräänlaista järjestelmää, joka toimii yhteiskunnan sisällä ja mahdollistaa olemassaolollaan sanataiteen harjoittamisen. Kirjallisuusinstituutiota tutkii esimerkiksi kirjallisuussosiologia. Yleisesti ottaen tutkimus on keskittynyt ensisijaisesti kirjallisuuden tuottamiseen (kirjailijat, kustantajat) ja kuluttamiseen (lukijat) aihepiireihin. Muita kirjallisuusinstituution osia ovat välitys (kirjakauppa, kirjastot) sekä suodattaminen (kirjallisuuskritiikki, kirjallisuudenopetus ja -tutkimus). (Hosiaisuoma 2003, 429.)

Kirjallisuuskritiikillä tarkoitetaan nykyään toimintaa, jolla pyritään arvottamaan teoksia – eli laittamaan kyseessä olevat teokset arvojärjestykseen ja määrittelemään teoksen paikka kirjallisuuden traditiossa. Kirjallisuuskritiikki ilmenee kenties tunnetuimpana muotona erilaisten sanoma- ja aikakauslehtien julkaisemista kirjallisuusarvosteluista, jotka ovat kylläkin nykyään vähentyneet muiden aiheiden vallatessa palstatilaa. (Hosiaislouma 2003, 429.)

Kirjallisuuspalkinnolla tarkoitetaan kirjailijalle annettavaa, usein myös rahallista, tunnustusta joko ansiokkaasta teoksesta tai tuotannosta. Maailman arvostetuimpana palkintona voitaneen pitää Nobelin kirjallisuuspalkintoa. Suomessa on useita erilaisia kirjallisuuspalkintoja, kuten Finlandia -palkinto ja Runeberg -palkinto. (Hosiaislouma 2003, 432.) Kirjallisuuspalkintojen olemassaolon tarpeellisuudesta voidaan väitellä, mutta ainakin niillä on yleensä merkitystä siinä, että jokin kirjallisuuskritiikin arvostama teos päätyy myös lukijoiden valtavirran luettavaksi.

Kirjallisuussosiologia

Kirjallisuudentutkimuksen haara, joka korostaa kirjallisuuden yhteiskunnallista luonnetta. Kirjallisuussosiologiassa tarkastelun kohteena ovat esimerkiksi kirjailija- ja lukijakunnan rakenteet sekä kirjojen julkaisemiseen ja levittämiseen liittyvät kysymykset. Suomessa kirjallisuussosiologian alalla on vaikuttanut esimerkiksi Juhani Niemi. (Hosiaislouma 2003, 433.)

Kirjallisuuden didaktiikka ja äidinkielen didaktiikka

Didaktiikalla tarkoitetaan jonkin asian, esimerkiksi kirjallisuuden opetusoppia. Didaktiikan kiinnostuksen kohteena on siis opetus, se on niin kutsuttua oppia opetuksesta. Didaktiikka on yleisen kasvatustieteen termi. (Oulun yliopisto 2011.)

Korkeakirjallisuus ja viihdekirjallisuus

Korkeakirjallisuutta ja viihdekirjallisuutta voidaan pitää vastakkaisina termeinä. Viihdekirjallisuudella viitataan usein helppolukaiseen ajanvietekirjallisuuteen. Viihdekirjallisuudelle on tyypillistä tietty kaavamaisuus ja pinnallisuus

esimerkiksi henkilöhahmot voivat olla kliseisiä. Viihdekirjallisuudella on yleensä vahvat kaupalliset tavoitteet ja painokset ovat suuria. Harlekiiniromanssit ovat ehkä tunnetuin viihdekirjallisuuden ilmentymä. (Hosiaislouma 2003, 1010.)

Kansalliskirjallisuus ja maailmankirjallisuus

Kansalliskirjallisuus termi juontaa juurensa kansallisvaltioiden synnystä. Termillä tarkoitetaan kirjallisuutta, joka selkeästi ilmentää kansan erikoislaatua ja kulttuuria. Kansalliskirjallisuus perustuu ajatukseen, että jokaisella kansakunnalla on oma ainutlaatuinen kirjallisuutensa, ja vaikka maailma on globalisaation myötä avartunut, vieläkin voidaan havaita kansallisia raja-aitoja kirjallisuuksissa. (Hosiaislouma 2003, 394.)

Maailmankirjallisuutena taasen pidetään yleismaailmallisesti tärkeätä kirjallisuutta, joka muodostaa kansalliskirjallisuuksien synteessin. Termin otti ensimmäiseksi käyttöön J.W. von Goethe 1800-luvun alkupuolella. Maailmankirjallisuus, kanonisoidut teokset ja kirjailijat, on herättänyt myös kritiikkiä ja esimerkiksi jälkikoloniaalinen kirjallisuudentutkimus on nostanut esiin uusia teoksia ja kirjailijoita maailmankirjallisuuteen kuuluvaksi (esimerkiksi siirtolaisuuskirjallisuus, pakolaiskirjallisuus). (Hosiaislouma 2003, 545–546.)

Kirjallisuus

Kirjallisuus on laaja käsite, mutta tässä opinnäytetyössä kirjallisuudella viitataan yleisesti ottaen suomalaiseen kaunokirjallisuuteen ja esimerkiksi opinnäytetyöhön sisältyvässä kyselytutkimuksessa olevassa kirjallistauksessa olevat kirjat edustavat pääasiassa suomalaista proosaa.

Kirjasto

Kirjastolla viitataan tässä opinnäytetyössä pääasiallisesti Suomen yleiseen kirjastoon. Muita kirjastotyypppejä Suomessa ovat muun muassa tieteelliset kirjastot sekä erilaiset tietopalvelut. Yleinen kirjasto tarjoaa muun aineistonsa lisäksi kaunokirjallisuutta, jota ei yleensä löydy paljoakaan esimerkiksi tieteellisistä kirjastoista. Yleinen kirjaston palvelut ovat kaikkien kansalaisten käytettävissä ja palvelu on pääosin maksutonta.

Kirjastoammattilainen

Kirjastoammattilainen on tässä opinnäytetyössä yleisnimitys kirjastoalan ammattilaisille. Tämä termi pitää sisällään ammattinimikkeitä, joilla yleensä toimitaan kirjastoalan työtehtävissä. Tällaisia ammattinimikkeitä ovat muun muassa kirjastonhoitaja, kirjastovirkailija, kirjastoamanuenssi, informaatikko ja kirjastosihteeri.

Äidinkielenopettaja

Äidinkielenopettaja viittaa tässä opinnäytetyössä pääasiallisesti lukion tai peruskoulun opettajaan, jolla on takanaan alan koulutusta.

Substanssiosaaminen

Substanssiosaaminen viittaa tässä yhteydessä kirjastoammattilaisten ja äidinkielenopettajien hallitsemaan tietotaitoon omasta erityisalastaan. Substanssiosaamiseen voidaan katsoa sisältyvän myös niin kutsuttu hiljainen tieto, jota on vaikea tutkia ja eritellä. Hiljaiseen tietoon voidaan katsoa kuuluvan esimerkiksi kirjastoammattilaisella tai äidinkielenopettajalla oleva kokonaisvaltainen tietämys siitä, millaisista teoksista kirjallisuuden kaanon koostuu sekä sen sisällöistä ja taustatiedoista.

3 KAANONVOITTAJAT, VARJOKAANON JA

UNOHDETUT HELMET

Yhä monipirstaleituneemassa yhteiskunnassamme kirjallisuuden kaanon edustaa jotakin pysyväisluonteista. Jo jonkin aikaa on puhuttu niin sanotusta kirjan kuolemasta eli siitä, miten kirja perinteisessä olomuodossaan häviäisi vähitellen sukupuuttoon. Näin ei kuitenkaan ole vielä käynyt ja vaikka esimerkiksi yleisten kirjastojen lainausluvut ovat viime vuosina olleet Suomessa laskusuunnassa, kirjoja kuitenkin lainataan kansainvälisestikin verrattuna varsin paljon. Kirja-ala on kuitenkin uudistumassa esimerkiksi uuden sähköisen, lukulaitteella luettavan e-kirjan myötä. Kirjastotkin joutuvat kohtaamaan tämän uudenlaisen kirjan mukanaan tuomat haasteet. Kenties tulevaisuuden kirjastossa asiakkaan eteen avautuu näkymä sähköisien lukulaitteiden rivistöstä entisten kirjarivien sijaan. Voidaankin kysyä, miten monet kirjallisuuden klassikkoteokset, jotka ovat konkreettisesti muodossaan paksuja ja kenties vaikealukuisia, muuntuvat sähköiseen muotoon. Muodostuuko e-kirjan myötä kenties uudenlainen kirjallisuuden kaanon? Kenties tulevaisuuden kaanon muodostuukin sosiaalisessa mediassa ja vanha kirjallisuusinstituutio menettää merkityksensä.

Ihmisellä on aina ollut tarve luokitella ja arvottaa asioita. Tämä tarve näkyy myös kirjallisuuden piirissä, jossa on kautta aikojen tehty kirjojen kanonisoimista. Erilaiset kirja-arvostelut ja suosittelukirjalistat kertovat kunkin aikansa omista arvoista ja kirjallisuusmieltymyksistä. Se, minkälaiset teokset nousevat kirjallisuuden kaanoniin, niin sanotuiksi kaanonvoittajiksi, ei ole aina omalla aikakaudellaan itsestäänselvyys. Tästä hyvänä esimerkkinä on Aleksis Kiven Seitsemän veljestä, joka ei ilmestyessään vuonna 1870 saavuttanut kovinkaan suurta menestystä kriitikopiireissä, mutta nousi sittemmin koko kansan suosikkiteokseksi ja teos on nykyisin keskeisellä paikalla kirjallisuushistoriikeissa. (Niemi 1997, 66.)

Kaanonvoittajien muodostuminen on kompleksinen asia. Toisaalta siihen vaikuttaa koko kirjallisuusinstituutio kaikkine toimijoineen, mutta joskus jokin näistä toimijoista saattaa saada suuremman roolin siinä, että teos nousee kirjallisuuden kaanoniin. Näin on käynyt esimerkiksi Volter Kilven Alastalon salissa -teoksen kanssa, jota pääasiallisesti vain kirjallisuuskriitikot ja pienehkö joukko vannoutuneita lukijoita, on onnistunut pitämään teoksen kirjallisuuden kaanonissa. Volter Kilpi ei ole saavuttanut suuren yleisön suosiota ainakaan mainittavassa mittakaavassa. (Niemi 1997, 190.)

Huhtalan (2006, 70) sanoin kaanon on konstruktio ja vallankäytön asema, joka pyrkii ainakin hetkeksi pysäyttämään kirjallisuuden liikkeen. Huhtala nostaa esiin esimerkiksi Finlandia-kirjallisuuspalkinnon, jota voitaneen pitää Suomen arvostetuimpana tai ainakin eniten näkyvyyttä saavana palkintona. Finlandia-kirjallisuuspalkintoon liittyy odotus siitä, että se edustaa niin sanottua hyvää, laadukasta kirjallisuutta. Valittu teos voi tulevaisuudessa nousta kirjallisuuden kaanoniin ja palkinnon yhtenä tehtävänä on ennustaa sitä, millaisista teoksista tulevaisuuden kaanon koostuu. Kenties kirjallisuuspalkinnon luonteeseen kuuluu, että osa palkituista teoksista painuu unholaan ja osa nousee miltei kansalliskirjallisuuden asemaan. Yksi esimerkki Finlandia-palkitusta menestysteoksesta on, niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin, paljon huomiota saanut Sofi Oksasen Puhdistus, joka on ollut menestys sekä kriitikkojen että suuren yleisön parissa. Oksasen Puhdistus on saavuttanut hyvät myyntiluvut, sitä voisi pitää jo nyt eräänlaisena bestsellerinä. Puhdistuksesta on versonut myös näytelmäversioita, joita esitetään myös kansainvälisillä areenoilla.

Joitakin Finlandia-palkittuja teoksia voitaneen pitää tähdenlentoina. Esimerkkeinä tällaisista teoksista ovat vaikkapa Hannu Raittilan Canal Grande (palkittu vuonna 2001) sekä Kristina Carlsonin Maan ääreen (palkittu vuonna 1999). Edellä mainitut teokset ovat jääneet muiden 1990 - 2000-luvuilla Finlandia- palkittujen teosten jalkoihin.

Varjokaanonilla viitataan nimensä mukaisesti eräänlaiseen kaanonin varjorakenteeseen, heijastumaan kaanonista. Kun valtakaanonia ylläpitävät

pääasiallisesti kriitikot ja muut kirjallisuuden asiantuntijat, niin varjokaanoniin teokset on nostanut suuri yleisö omilla lukumieltymyksillään. Varjokaanoniin kuuluu kirjallisuuden lajeja, joita ei yleisesti ottaen juurikaan noteerata esimerkiksi kriitikkojen keskuudessa. Tällaisia kirjallisuuden lajeja ovat muun muassa viihdekirjallisuus, johon lukeutuvat esimerkiksi harlekiiniromaanit sekä useat nuorille suunnatut tyttö- ja poikakirjasarjat. (Huhtala 2006, 82.) Varjokaanon on tietystä marginaalisuudestaan huolimatta kiinnostava aihepiiri. Voidaan esimerkiksi miettiä kumpi valtakaanon vai varjokaanon, näkyy vaikkapa yleisten kirjastojen kaunokirjallisuuden lainausluvuissa. Toisaalta voidaanko kirjastojen lainauslukujen perusteella edes arvioida sitä, mitä ihmiset lukevat sillä aina kirjojen lukeminen ja niiden lainaaminen eivät kulje käsi kädessä. Kirjastonäkökulmasta kenties parempi vertailuasteikko olisi kirjojen varauslistat, joista näkyy kohtuullisen nopeasti se, mikä on juuri silloin ajankohtaista, mutta toisaalta varauslistojen teokset saattavat olla myös niin sanottuja kirjallisia tähdenlentoja, jotka pienen ajan kuluttua unohtuvat ihmisten mielistä. Kolmas aspekti asiaan voisivat olla teosten myyntiluvut, jotka kertovat myös omalla tavallaan siitä, mitä ihmiset lukevat.

Kirjallisuuspalkitut teokset ja kirjailijat ovat usein heijastumia valtakaanonista tai ne voivat nousta siihen tulevaisuudessa. Kirjallisuuspalkinnot saattavat olla myös pienimuotoisia tunnustuksia jollekin pienehkölle, tarkahkosti rajatun ryhmän jäsenelle. Tällöin kirjallisuuspalkinnolla ei välttämättä ole niin kanonisoivaa merkitystä kuin silloin kun puhutaan esimerkiksi kansakunnan tasolla tunnetusta palkinnosta.

Kirjastoissa kirjallisuuspalkintojen vaikutus näkyy esimerkiksi hankinnoissa. Yleensä kansainvälisesti ja kansallisesti merkittävät palkintoehdokkaiden teokset pyritään hankkimaan kirjastoon nopealla aikataululla. Kirjallisuuspalkintojen voittajateokset ovat usein varsin kysytyjä kirjastoissa, monilla niistä saattaa olla kysyntää vielä sittenkin, kun voitosta on kulunut jo vuosia. Suomessa Finlandia-palkinto edustaa kenties eniten medianäkyvyyttä saavaa kirjallisuuspalkintoa ja usein Finlandia-palkittujen kirjailijoiden teokset saavuttavat varsin laajan lukijakunnan ainakin hetkellisesti.

Pohdittaessa kirjallisuuden kaanonia voidaan myös pohtia sitä, mikä on kirjastojen rooli esimerkiksi klassikkokirjallisuuden välittäjänä. Niemen (1997, 165) mukaan keskeiset kotimaiset klassikot saavuttavat yhä useammin lukijansa kirjastojen kautta. Niemen mukaan kirjojen kaupallinen kierto on nopeutunut ja lukijan on vaikeampaa kuin ennen saada vanhoja teoksia käsiinsä, siksi kirjastojen rooli vanhemman kaunokirjallisen aineiston tarjoajana on korostunut. Niemi toteaaakin, että ”tyypillinen steadyseller on siten ilmeisesti tyypillinen kirjastokirja, joka säilyy julkisen palvelulaitoksen hyllyillä”.

Kirjastolain ensimmäisen luvun toisessa momentissa (Kirjastolaki 4.12.1998/904) todetaan, että ”yleisten kirjastojen kirjasto- ja tietopalvelujen tavoitteena on edistää väestön yhtäläisiä mahdollisuuksia sivistykseen, kirjallisuuden ja taiteen harrastukseen, jatkuvaan tietojen, taitojen ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseen, kansainvälistymiseen sekä elinikäiseen oppimiseen”. Kirjastolakiin on siis kirjattu, että kaikilla pitää olla mahdollisuus monipuoliseen kirjallisuuden harrastamiseen ja itsensä sivistämiseen. Opetus- ja kulttuuriministeriö (2011a) taas toteaa seuraavaa: ”Kulttuuriperintöä ovat ainutlaatuiset ja arvokkaat kansakunnan historiaan liittyvät asiakirjat, taideteokset, rakennukset, paikat, kirjat tai valokuvat, mutta myös ihmisten arkipäivästä kertovat asiat. Kulttuuriperintöä digitoidaan arkistoissa, kirjastoissa ja museoissa muuttamalla aineistot, luettelot ja hakemistot sähköiseen muotoon”. Kirjastojen yksi perustehtävä on siis yhteisen kulttuuriperinnön, kuten klassikkokirjallisuuden, säilyttäminen. Toki kirjastojen tulee säilyttää myös muuta kuin niin sanottua klassikkomateriaalia, sillä kaikella kirjallisuudella on myös itseisarvo oman aikansa ja yhteiskuntansa kuvaajina.

Nykyään kirjastoissa tehdään myös aineiston digitalisointia. Tällöin voidaan esimerkiksi taltioida jokin vanha, fyysisesti huonokuntoinen teos sähköiseen muotoon, niin että tulevatkin sukupolvet pystyvät sitä halutessaan lukemaan, tarkastelemaan ja tutkimaan.

Millaisia kirjoja kirjaston asiakas sitten pääasiallisesti kirjastosta lainaa ja kuinka suuri osa suomalaisista ylipäätään käyttää kirjastoa? Opetus- ja kulttuuriministeriön (2011b) mukaan noin 80 prosenttia suomalaisista käyttää

kirjaston palveluja säännöllisesti ja Suomi on tullut tunnetuksi kansainvälisestikin kirjastoverkostonsa kattavuudesta sekä pioneerityöstä kirjastotyön saralla.

Suomalaisista kolme neljäsosaa lainasi teoksia kirjastosta 1990-luvun alussa ja erilaisten tutkimuksien ja tilastojen valossa lainat kohdistuivat pääasiallisesti kaunokirjallisuuteen, erityisesti lainaustilastoissa korostui kotimaisen kirjallisuuden osuus. Kirjastoilla on perinteisesti ollut myös keskeinen asema runojen, näytelmien ja esikoisromaanien välittäjinä – nämä kirjaryhmät, kun eivät useinkaan ole kaupallisia menestyksiä. (Niemi 1997, 165.) Toisaalta 2000-luvulla on ollut nähtävissä eräänlainen runoteosten buumi, joka on nostanut runouden arvostusta ja tuonut runoteokset lähemmäs tavallista lukijaa. Runokirjat ovat myös saavuttaneet 2000-luvulla kaupallista menestystä. Tästä esimerkkinä vaikkapa runoilija Heli Laaksosen teokset, jotka ovat kirjoitettu Lounais-Suomen murteella. Heli Laaksonen on teoksillaan noussut koko Suomen tuntemaksi runoilijaksi ja hänen teoksiaan on myyty paljon huolimatta siitä, että hän kirjoittaa murteella, jota puhutaan kuitenkin varsin pienehköllä alueella Suomessa.

Yksi näkökulma kaanonvoittajiin on se, millaista kirjallisuutta on kouluissa eri aikoina oppilailla luetettu. Niemen mukaan monet kaunokirjalliset steadysellerit, eli niin sanotut jatkuvamenekkkiset klassikkoasemaan nousseet teokset, ovat vaikuttaneet konkreettisesti suomalaisten asenteisiin ja mielenmaisemaan. Niemi kuitenkin toteaa, että monet urauurtavat ja aikalaisilleen tärkeiksi nousseet teokset, ovat jääneet ainakin aluksi koululukemistossa paitsioon koululaitoksen yleisen konservatiivisuuden vuoksi. Noustuaan koululukemistoon menestyvä kirjallisuus on monesti jo vakiinnuttanut taiteellisen arvonsa ja saavuttanut menestystä myös suuren yleisön joukossa. (Niemi 1997, 178–179.) Tällöin sen voidaan katsoa tulleen kansakunnan yhteiseksi kulttuuriperinnöksi, sillä teosta käsitellään ja sen esiin nostamia teemoja ja kysymyksiä problematisoidaan yleisen oppivelvollisuuden piirissä, johon kaikki suomalaiset kuuluvat. Niemen mukaan äidinkielenopetus heijastaakin niitä arvoja, joita

kirjallisuuden tutkimus ja kritiikki muotoilevat ns. yleiseksi kirjalliseksi mielipiteeksi (Niemi 1997, 190).

Steadyseller siis vakiinnuttaa asemansa, kun se pääsee koululukemistoksi – syntyy kaanonvoittajia. Steadysellerin vakiintumiseen tarvitaan Niemen mukaan kuitenkin vähintään vuosikymmen. (Niemi 1997, 192.) Useista steadysellereistä muodostuu ajan mittaan kansallisia instituutioita (Niemi 1997,178), joita lukemalla ja tarkastelemalla etsitään vastauksia niin sanottuihin elämän peruskysymyksiin, kuten vaikkapa siihen, mikä on elämän tarkoitus tai millaista on ns. hyvä elämä.

Steadysellerit voivat nousta kansakunnan tasolla korkeaan asemaan, mutta niiden todellista merkittävyttä voidaan tarkastella myös sen mukaan, kuinka paljon niitä käännetään vieraille kielille ja millaisen vastaanoton ne saavat vieraassa kulttuuriympäristössä. Niemi toteaa, että tällöin teos joutuu eräänlaiseen testiin, jossa mitataan sitä, kuinka yleisinhimillisiä teokset ovat sisällöltään. (Niemi 1997, 183.) Miten suomalaista lukijaa puhuttelevat aiheet, kuten jatkosodan taisteluiden ja sotilaselämän värikkäät kuvaukset, puhuttelevat vaikkapa japanilaista lukijaa? Toisaalta Niemen mukaan suomalaista kaunokirjallista käännöskirjallisuutta tarkasteltaessa huomataan, että eniten Suomessa painettuja suomenkielisiä teoksia, on myös käännetty eniten vieraille kielille. Tällaisia teoksia, joita on käännetty yli 20 kielelle, ovat muun muassa Kalevala, Sinuhe egyptiläinen, Seitsemän veljestä, Nuorena nukkunut sekä lastenkirjoista Tove Janssonin Muumi-kirjat. (Niemi 1997, 183.)

Voidaan kysyä, ovatko maailmalla menestystä niittäneet suomalaisteokset jo alun perin kirjoitettu ajatellen laajempaa kohderyhmää kuin suomalaisia? Esimerkiksi Mika Waltarin historiallisia romaaneja on käännetty paljon myös vieraille kielille ja kirjailija on itse myöntänyt kirjoittaneensa etenkin historialliset romaaninsa ajatellen laajempaa yleisöä (Niemi 1997,183), kenties hän kirjailijana asettui jo silloin eräänlaiseen maailmankansalaisuuden katsontakantaan.

Niemi toteaa, että ”merkittävä kirjallisuus pystyy myös kansallisella omaleimaisuudellaan vetoamaan yleisöön yli rajojen” (Niemi 1997, 184). Esimerkkeinä tästä Niemi nostaa esiin Lönnrotin Kalevalan ja Aleksis Kiven Seitsemän veljestä. Aleksis Kiven Seitsemän veljestä on paitsi läpileikkaus suomalaisesta agraariyhteiskunnasta, se on myös yleisinhimillinen kuvaus ihmisyydestä ja ihmisenä olon vaikeuksista ja riemuista.

Seuraavassa esitellään taulukkomuodossa suomalaisen kaunokirjallisuuden suosituimmat teokset painettujen kappaleiden yhteismäärän perusteella. Taulukoiden painosmäärätiedot ovat vuodelta 1996. (Niemi 1997, 205–206.)

Taulukko 1. Suomalaisen kaunokirjallisuuden suosituimmat teokset painettujen kappaleiden yhteismäärän perusteella 1996 (Niemi 1996, 205–206).

Noin miljoonan kappaleen teokset	J. L. Runeberg: Vänrikki Stoolin tarinat Aleksis Kivi: Seitsemän veljestä Elias Lönnrot: Kalevala
300 000-600 000	Väinö Linna: Tuntematon sotilas Juhani Aho: Rautatie
200 000 - 300 000	Mika Waltari: Sinuhe egyptiläinen Aleksis Kivi: Nummisuutarit Väinö Linna: Täällä Pohjantähden alla Z. Topelius: Välskärin kertomuksia
150 000 - 200 000	Veikko Huovinen: Havukka-ahon ajattelija Aleksis Kivi: Kihlaus Ilmari Kianto: Punainen viiva Maiju Lassila Tulitikkuja lainaamassa
100 00 - 150 000	F.E.Sillanpää: Nuorena nukkunut Mika Waltari: Ihmiskunnan viholliset Aino Räsänen: Soita minulle, Helena! Elias Lönnrot: Kanteletar Juhani Aho: Juha Joel Lehtonen: Putkinotko F.E.Sillanpää: Hurskas kurjuus Mika Waltari: Tanssi yli hautojen Aleksis Kivi: Lea Ilmari Kianto: Ryysyrannan Jooseppi Erkki Palolampi: Kollaa kestää Aleksis Kivi: Yö ja päivä Ensio Lehtonen: Äidin rukous F.E. Sillanpää: Ihmiset suviyössä Mauri Sariola: Lavcean tien laki

Kyseistä taulukkoa tarkasteltaessa huomaa, että miltei kaikki taulukon kirjailijat teoksineen kuuluvat Suomen tunnetuimpiin kirjailijoihin, mutta joukossa on myös muutamia teoksia, joita voitaneen pitää poikkeuksena säännöstä.

Esimerkiksi Ensio Lehtosen kirjoittama Äidin rukous (painosmäärä sadantuhannen tuntumassa), joka voidaan luokitella uskonnolliseksi fiktioksi, on aikoinaan saavuttanut varsin suuria painosmääriä, vaikkei sitä juurikaan mainita esimerkiksi kirjallisuushistoriikeissa. (Niemi 1997, 103.) Toinen esimerkki teoksesta, joka on painosluvuistaan huolimatta jäänyt nykyään vähemmälle huomiolle, on Aino Räsäsen teos Soita minulle, Helena! On tietysti otettava huomioon, että taulukoissa esiintyvät painosmäärät ovat vuodelta 1996, joten ne ovat kenties hieman vanhentuneita, mutta niistä saa silti kokonaiskuvan siitä, millaisia ovat Suomen kaunokirjallisuuden steadysellerit.

Suomalaisen kaunokirjallisuuden piirissä voitaneen puhua myös niin sanotuista unohdetuista helmistä – kirjailijoista ja heidän teoksistaan, jotka ovat jääneet aikoinaan vähälle huomiolle. Tällaista kirjailijaa voisi edustaa J.L. Runebergin vaimo Fredrika Runeberg, joka jäi omana elinaikanaan paljolti miehensä varjoon. Nykytutkimus, erityisesti feministinen kirjallisuudentutkimus, on nostanut Fredrika Runebergin kirjailijana miehensä rinnalle. Fredrika Runeberg oli paitsi kirjailija, myös ensimmäinen suomalainen naispuolinen sanomalehden toimittaja. Lisäksi hän oli aktiivinen naisasianainen. Kirjoissaan hän myös pohti kriittisesti naisen asemaa yhteiskunnassa. Hänen katsotaan myös kirjoittaneen ensimmäisen suomalaisen historiallisen romaanin (*Fru Catharina Boije och hennes döttrar* vuodelta 1858, suom. 1881 *Rouva Katarina Boije ja hänen tyttärensä*). Otettaessa huomioon myös Fredrika Runebergin julkaisematon, niin sanottu pöytälaatikkoon kirjoittama materiaali, hänen tuotantonsa voidaan katsoa olevan yhtä kattava kuin miehensä J.L. Runebergin tuotanto. (Rahikainen 2011.)

4 KIRJALLISUUDEN KAANON

KIRJALLISUUDENOPETUKSEN VALOSSA

Kirjallisuuden kaanonia on tutkittu kirjallisuudenopetuksen piirissä varsin paljon. Aiheeseen liittyvää materiaalia, kuten artikkeleja ja erityyppisiä tutkimuksia, löytyy esimerkiksi suomalaisista artikkeliviitetietokannoista.

Asiaa on pohtinut muun muassa Niemi artikkelissaan Kaanon ja kirjallisuudenopetus 2000-luvulla (Niemi 2001). Artikkelissa käsitellään muun muassa kaanonin perusteita, mitä on luetettu kouluissa, mitä pitäisi lukea sekä miten päästään kaanonista kaaoksen hallintaan. Artikkelin lähdeluettelossa mainitaan esimerkiksi teokset Sata kirjaa ja Suomalaisten suosikkiteokset. Artikkelin on lyhyehkö läpileikkaus siitä, miten koulujen kirjallisuuden opetus kohtaa kaanonin.

Koivisto (2006) toteaa artikkelissaan Klassikolla päähän, lähiluvulla silmään alkusanoissa, että kanonisoidut klassikot ja teoskeskeinen lukutapa kukoistavat koulukirjoissa yhä. Kirjoittaja ottaa kirjoituksessaan kantaa muun muassa Helsingin Sanomissa velloneeseen kaanonkeskusteluun sekä ottaa tarkasteltavakseen lukion äidinkielen oppikirjojen kirjallisuuskäsityksen ja sen miten oppikirjat käsittelevät kirjallisuuden kaanonia ja klassikkoja. Artikkelin kirjoittaja pyrkii selvittämään millaisen kuvan lukion äidinkielen oppikirjat antavat kirjallisuudesta ja klassikoista. Koivisto myös pohtii sitä, miten lukion opetussuunnitelma näkyy tai sen tulisi näkyä äidinkielen oppikirjoissa. Hän kertoo artikkelissaan siitä, mitä lukion ja perusopetuksen opetussuunnitelmassa kerrotaan kirjallisuuden opetuksen tavoitteista. Koivisto siteeraa lukion ja perusopetuksen opetussuunnitelmaa seuraavasti: ”Opetuksen tavoitteena on kaunokirjallisuuden ymmärtäminen sekä tekstien erittelemine ja tulkitseminen eri näkökulmista. Kaunokirjallisuus tarjoaa aineksia henkiseen kasvuun, kulttuuri-identiteetin muodostumiseen ja omien ilmaisuvarojen monipuolistamiseen.”

Volotisen (2004) kirjoittama artikkeli käsittelee klassikkoja kirjallisuuskasvatuksessa. Artikkelin käsittelee koulujen kirjallisuudenopetusta, kaunokirjallisuuden klassikkoja, lukutaidon kehitystä sekä kaunokirjallisuuden kaanoneita.

Sarmavuoren (2004a) kirjoittama artikkeli käsittelee sitä, millainen on lukion äidinkielenopettajien näkemys kaanonista. Sarmavuori on äidinkielen didaktiikan professori Turun opettajankoulutuslaitoksessa. Sarmavuori on äidinkielen opetustieteen pioneeri, joka on kehittänyt alaa äidinkielen opetustieteeksi ja hän on perustanut muun muassa aikakauskirjan Äidinkielen opetustiede ja Äidinkielen Opetustieteen Seura ry:n. (Wikipedia 2011a.)

Juha Rikaman (2004) väitöskirja on laaja pitkittäistutkimus pääasiassa siitä, minkälaisia kirjoja äidinkielenopettajat luetuttavat oppilailta lukiossa. Väitöskirja käsittelee muun muassa sitä, miten kirjallisuudenopetuksen kaanon on muuttunut sekä miksi opetuksen kaanon ja oppilaiden mielikirjallisuus kohtaavat vain harvoin. Rikama tutkii muun muassa kirjallisuuden kaanonissa tapahtuneita muutoksia äidinkielenopettajien näkökulmasta. Tutkimus selvittää Suomen lukioiden kirjallisuudenopetusta ja siinä tapahtuneita muutoksia opettajille vuosina 1980, 1990 ja 2001 lähetettyyn kirjallisuudenopetusta koskevaan kyselylomakkeeseen annettujen vastausten avulla. Kyselyyn vastasi 41—43 % kaikista suomenkielisten lukioiden äidinkielen ja kirjallisuuden opettajista, mikä tekee siitä erittäin kattavan. Tutkimus on ensimmäinen suomalaisen lukion kirjallisuudenopetusta koskeva seurantatutkimus. Tutkimuksen tuloksiin kuului, että kirjallisuudenopetuksen asema on lukioissa heikentynyt uuden markkinaperusteisen, valinnaisuutta suosivan opetussuunnitelman myötä.

Uusin tässä opinnäytetyössä tarkastelluista julkaisuista on Sarmavuoren keväällä 2011 ilmestynyt teos *Opi ja ohjaa lukemista*. Sarmavuori on ottanut teoksessaan kantaa muun muassa siihen, minkälaiset teokset sopivat kouluissa yhteisesti luettaviksi teoksiksi, niin sanotuksi koulukaanoniksi. Teos myös esittelee kaanonlistoja eli kirjoja, joita Sarmavuori suosittelee kaikkien lukevan (Grönholm 2011, 23).

Siitä, pitäisikö esimerkiksi koulujen äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksessa käyttää jonkinlaisia kaanonlistauksia, on monia mielipiteitä ja näkemyksiä. Esimerkiksi Tanskassa ja Norjassa on laadittu kaanonlista perusopetuksen ja lukion käyttöön, Ruotsissa kaanonlistan laatimisesta käydään keskustelua. Suomessa kaanonlistausta on käytetty vuodesta 1977 suomenruotsalaisen lukion opetussuunnitelmassa. (Sarmavuori 2011, 233.)

Osa opettajakunnasta on toivonut, että suomalaisella kieliyhteisölläkin olisi käytössä kaanonlista, joka olemassaolollaan mahdollisesti helpottaisi esimerkiksi opettajien työtä heidän harjoituttaessaan opiskelijoita ylioppilaskoetta varten (Sarmavuori 2011, 233). Laajemmalla foorumilla asiasta on keskusteltu esimerkiksi Helsingin Sanomissa ainakin vuonna 2006, kun valituilta kulttuurivaikuttajilta kysyttiin tarvitaanko Suomessa kulttuurikaanonia, ja jos tarvitaan, millaisia teoksia tällaiseen kaanoniin tulisi sisältyä (Koivisto 2006, 38). Kaanonin kannattajiin lukeutuu muun muassa Katri Sarmavuori sekä Kaarina Dromberg, mutta kaanonin vastustajien joukko taitanee kuitenkin olla suurempi. Kaanonin vastustajiin lukeutuva Hannele Koivunen kirjoittaa Helsingin Sanomissa julkaistussa vastineessa vuonna 2006 seuraavasti: ”Kuvitelma siitä, että lukemalla kourallisen kirjoja voisi saada esimerkiksi kirjallisuuden osalta kuvan suomalaisesta kulttuurista tai ’sivistyneisyystakuun’ kertoo surullista tarinaa kulttuuripoliittisen päätöksenteon tasosta” (Koivisto 2006, 38).

Sarmavuori taasen esittelee tuoreessa teoksessaan Opi ja ohjaa lukemista oman näkemyksensä niin sanotusta koulukaanonista. Hän esittelee kirjassaan joukon teoksia, joita hän toivoo käytettävän äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksessa eri kouluasteilla. Jokaisen teoksen ja samalla myös kirjailijan esittely on vähintään sivun mittainen, mutta joitakin merkkiteoksia Sarmavuori käsittelee useamman sivun verran. Sarmavuoren tekemä kaanonlistaus on tietysti yhden henkilön subjektiivinen näkemys siitä, millainen suomalainen kaanonlista voisi olla, mutta Sarmavuorella on varmasti työnsä puolesta äidinkielen didaktiikan professorina näkemystä ja kokemusta siitä, millaiseen kirjallisuuteen oppilaita on syytä perehdyttää. Sarmavuori käsittelee listassaan

erityisesti seuraavia teoksia: Hamlet, Romeo ja Julia, Kalevala, Väinö Linna: Seitsemän veljestä, Päälystakki, Nukkekot, Papin perhe, Neiti Julie, Punainen viiva, Ryysyrannan Jooseppi, Juha, Nuorena nukkunut, Sinuhe egyptiläinen, Eläinten vallankumous, Helmi, Hiiriä ja ihmisiä, Sivullinen, Tuntematon sotilas, Muumipappa ja meri, Havukka-ahon ajattelija, Jäniksen vuosi, Auta armias ja Häräntappose. (Sarmavuori 2011, 7-8.)

Seuraavassa on lueteltu erilaisia kirjallistauksia, jotka voisivat olla inspiraationlähteenä, jos Suomeen joskus alettaisiin luoda jonkinlaisia kulttuurikaanonia.

- Mitä Suomi lukee -listat
- kirjojen painosluvut
- kirjastojen varauslistat
- suosituimmat kouluissa luettavat ja luetetut kirjat
- alan kirjallisuus, esimerkiksi Jarmo Papinniemen ja Seppo Puttonen kirjoittama teos Sata kirjaa (2003) sekä Harold Bloomin kirjoittama teos The Western Canon (1994), jossa esitellään 26 kirjan kaanonlista (Sarmavuori 2011, 232)
- erilaiset palkintoehdokkaat ja palkintojen voittajat
- erilaisten toimijoiden (esimerkiksi Helsingin Sanomat) tekemät listaukset tärkeistä kirjoista (esimerkiksi gallupit)
- niin sanottujen tavallisten ihmisten laatimat erilaiset suosikkilistaukset, joita löytyy esimerkiksi sosiaalisen median välityksellä, kuten blogeista
- Jo mennyttä aikaa edustava Arvosteleva kirjaluetelo (ilmestyi vuosina 1904 – 88) oli kirjastoammattilaisten työväline valittaessa kirjastoon kirjoja. Se oli Kouluhallituksen (nykyään Opetushallitus) kustantama ja sisälsi erilaisia suosituksia siitä, mitä teoksia kirjastoihin tulisi hankkia (Tuomi 2010, 89)

Juha Rikaman (2004) väitöskirjassa olevan tutkimuskyselyn mukaan lukion suosituimmat teokset, eli 15 eniten luettavaksi annettua teosta, vuosina 2000–2001 on esitelty seuraavassa listassa.

Taulukko 2. 15 eniten luettua teosta 2000-2001 (Rikama 2004, 78).

1.	Aleksis Kivi: Seitsemän veljestä
2.	Väinö Linna: Tuntematon sotilas
3.	Henrik Ibsen: Nukkekot

4.	Ilmari Kianto: Punainen viiva
5.	Juhani Aho: Juha
6.	Albert Camus: Sivullinen
7.	William Golding: Kärpästen herra
8.	George Orwell: Eläinten vallankumous
9.	John Steinbeck: Hiiriä ja ihmisiä
10.	Minna Canth: Anna-Liisa
11.	Kalevala
12.	Aleksis Kivi: Nummisuutarit
13.	William Shakespeare: Hamlet
14.	Väinö Linna: Täällä Pohjantähden alla
15.	Hermann Hesse: Demian

Rikaman väitöskirjan johtopäätöksiin kuuluu se, että lukiolaisten lukio-opetuksen piirissä lukemat kirjat ovat vähentyneet 1980-luvulta 2000-luvulle tultaessa. Tämä johtuu Rikaman mukaan 1990-luvun markkinaperusteisesta, valinnaisuutta suosivasta opetussuunnitelmasta. Rikama toteaa väitöskirjassaan seuraavaa: ”Ottaen huomioon kirjallisuuden merkityksen kansalliselle kulttuurille johtopäätökseksi tulee, että markkinaperusteinen koulutuspolitiikka on murentanut kansallista kulttuuripohjaa, mitä päätelmää tukee ylioppilaskokeiden äidinkielen kokeessa osoittaman kirjoitustaidon romahtaminen 1990-luvun puolivälin jälkeen”. (Rikama 2004, 125.) Tämä on aika kärjistetty mielipide, mutta toki Rikaman tutkimustulos, jossa todetaan lukion opetusryhmän lukemien kirjojen pudonneen 12 teoksesta neljään, on huolestuttava. Ennen opettaja saattoi valita vaikka kaikki lukiolaisten lukemat teokset, mutta Rikaman tutkimuksen mukaan lukuvuonna 2000 – 2001 38 prosenttia opettajista ei enää luettanut koko opetusryhmällä yhtään yhteistä teosta. (Rikama 2004, 76.)

Rikama katsoo saamiensa tulosten valossa, että ”kirjallisuudenopetuksemme kaanon pieneni 1990-luvulla käsittämään enää vain kaksi teosta, Seitsemän veljestä ja Tunteettoman sotilaan”. Hän myös ehdottaa, että kaanoniin kuuluva teos olisi sellainen teos, jota ainakin yli puolet opettajista luettaa koko luokalla. Tällaisen kriteerin mukaan lukuvuonna 1979–80 tällainen teos olisi ollut Seitsemän veljestä, mutta sen jälkeisinä vuosina yksikään muu teos ei olisi

enää yltänyt tähän kaanoniin. Rikaman mukaan lukion kirjallisuudenopetuksessa vanhat, klassikkoasemaan yltäneet, teokset saavat paljon huomiota nykykirjallisuuden jäädessä vähemmälle huomiolle, jolloin niihin tutustuminen jää paljolti kiinni oppilaan omasta kiinnostuksesta. (Rikama 2004, 77.)

Sarmavuoren (2004b) vuonna 2001 tekemässä kyselytutkimuksessa, johon otettiin mukaan 60 lukionopettajan vastaukset, saatiin seuraavanlainen lista. Listassa ovat kaikkien lukion kurssien eniten luetut kirjailijat eli opettajien suosikit.

Taulukko 3. Opettajien suosikit (Sarmavuori 2004b).

Kirjailija	Mainintaa
Kivi	28
Canth	27
Linna	25
Ibsen	25
Aho	16
Hemingway	16
Moliere	15
Shakespeare	14
Kianto	14
Steinbeck	12
Sillanpää	11
Tshehov	11
Golding	11
Meri	8
Paasilinna	7
Del Castillo	7
Waltari	6
Camus	6
Orwell	6
Rintala	5
Kalevala	4
Härkönen	4
Huovinen	4

Äidinkielenopettajat pystyvät työllään vaikuttamaan ainakin koulukaanoniin, siihen millaista kirjallisuutta he luettavat oppilailla. Voidaan pohtia, ovatko esimerkiksi lukion oppilaat eri lukioissa eriarvoisessa asemassa, koska Suomessa ei ole opetussuunnitelman puitteissa minkäänlaista kaanonia, joka kenties auttaisi myös opettajia kirjallisuudenopetuksessa, kun he valmentavat opiskelijoita esimerkiksi ylioppilaskirjoituksiin. Myös äidinkielen ja -kirjallisuuden oppikirjat painottavat eri kirjailijoiden merkitystä, mikä saattaa vaikeuttaa äidinkielenopettajien opetustyötä, sillä monista kirjavaihtoehdoista on valittava sopivin. Vaikka kirjallisuuden kaanoniin perustuvat kirjalistat ovat aina jonkin tahon subjektiivinen näkemys siitä, minkälainen kirjallisuus on arvostettavaa, voisi kenties olla paikallaan, että etenkin lukion kirjallisuudenopetuksessa, joka tähtää ylioppilaskirjoituksiin ja tietenkin myös yleissivistyksellisiin tavoitteisiin, olisi olemassa jonkinlainen väljätkö klassikkokirjalista, joka auttaisi molempia sekä äidinkielenopettajia että opiskelijoita kirjallisuuden kaanoniin perehtymisessä.

5 KIRJASTOAMMATTILAISET JA KAANON

Saarti ja Suominen toteavat artikkelissaan Luokitus hukassa: hallitsevatko kirjastot enää sisältöjä? että, jos ”kirjastonhoitaja tietäisi kirjoista ja noista muista kestoviestimistä, esimerkiksi niiden sisällöistä, muodoista, historiasta ja nykyisyydestä, olisi paljon tietämistä yhdelle ammattilaiselle ja yhdelle ammattikunnalle. Tälle tietämiselle ei nykyisin kuitenkaan oikein jää tilaa, kun niin alalla kuin siihen liittyvässä koulutuksessa ja tutkimuksessa niin paljon resursseista menee ihmisen tiedonhankintatavoista ja muusta vastaavasta tietämiseen. Nämä näkisin omasta puolestani ikään kuin relevanttina marginaalina, painopisteen ollessa juuri tuolla kirjoista tai dokumenteista tietämisen puolella”. (Tuomi 2010, 79.)

Paavonheimo on todennut kirjassaan Digitaalisen ja painetun rajalla – kirjoituksia kirjasta, digitaalisuudesta ja kirjastosta, että ”Vanhassa kirjastokulttuurissa kirjastoammattilainen erotteli merkityksellisen merkityksettömästä, laadukkaan vähemmän laadukkaasta, mutta tätä valtaa hän haluaa yhä harvemmin käyttää. Se olisikin vaikeaa, koska postmodernin maailman hyperlinkkikulttuurissa ei laatueroja useinkaan tunnusteta: ne ovat muuttuneet mieltymyksiksi ja makukysymyksiksi. Samalla asiakkaan tarpeet ja yhteyksien määrä nousevat kaiken muun edelle. Vanhassa kirjastokulttuurissa olisi ollut kova juttu, kun yhdeksän Aristoteleen filosofista teosta on nyt käännetty kreikan kielestä suomeksi, mutta uudessa kirjastokulttuurissa niitä ei haluta hyllyyn seisomaan. Uudessa kirjastokulttuurissa on merkittävää, kun aloitetaan laajakaistojen ja digiboksien lainaustoiminta ja ollaan ilahtuneita suuresta kysynnästä”. (Tuomi 2010, 84.)

Kirjastoammattilaisia ja kaanonia tarkastelevia artikkeleja ja tutkimuksia löytyy varsin niukasti, siksi tässä osiossa tarkastellaan myös yleisesti kirjallisuuden kaanonia koskevaa materiaalia. Kirjallisuuden kaanonia on tutkittu Suomessa yllättävän vähän. Aiheesta löytyy kylläkin paljon artikkeleja ja muita kirjoituksia,

mutta itse tutkimuksia löytyy niukasti. Eräs aihetta käsittelevä selvitys on professori Niemen kirjoittama kirja Suomalaisten suosikkikirjat, jossa käsitellään niin kaanonin, varjokaanonin kuin suomalaisten suosikkiteoksiakin (steadysellerit). Kirjasta löytyy listoja teoksista, jotka ovat saavuttaneet merkittävän aseman Suomen kirjallisuudessa, esimerkiksi laajojen painosten takia.

Toinen aihetta pohtiva teos on Jarmo Papinniemen ja Seppo Puttosen (2003) kirjoittama Sata kirjaa, jossa on lueteltu sata Suomen kirjallisuuden kannalta merkittävää teosta, joista jotkut kuuluvat niin sanottuun varjokaanoniin. Teos perustuu vuonna 1999 radiossa ja televisiossa esitettyyn sarjaan Tuhat vuotta, sata kirjaa. Näistä kahdesta teoksesta saa kuitenkin osviittaa siitä, millaisista teoksista Suomen kirjallisuuden kaanonin voisi koostua. Artikkeleja aiheesta on kirjoittanut esimerkiksi emeritusprofessori Liisi Huhtala. Huhtala on kirjoittanut esimerkiksi artikkelin nimeltä Kuria ja kurittomuutta: hieman lajeista ja kaanonista. (Huhtala 2006.) Aihetta sivuaa myös lisensiaatintutkielma elokuulta 2010. Sen on kirjoittanut Pirjo Tuomi ja työn otsikko on Jokaiselle kirjalle lukija – jokaiselle lukijalle kirja; Kirjastonhoitaja kaunokirjallisuuden asiantuntijana. (Tuomi 2010.)

Kirjastoammattilaisen historiallinen tausta

Edellä mainituista julkaisuista eniten aihetta kirjastoammattilaiset ja kaanon käsittelee Tuomen lisensiaatintutkielma. Tuomi käsittelee työssään laaja-alaisesti kirjastoalaan liittyviä aiheita. Tuomi pohtii muun muassa kysymystä pitääkö kirjastossa tietää kirjoista, eli voiko kirjastoammattilainen nykyään olla vaikkapa enemmän teknologiaorientoitunut kuin kaunokirjallisuuden sisältöihin keskittynyt. Tuomi tarkastelee muun muassa sitä, kuinka paljon kirjastoammattilaisten eri asteiden koulutuksessa opiskellaan kaunokirjallisuutta.

Niilo Liakka on todennut, että ”suurikin ja hyvin luokiteltu ja luetteloitu kirjasto on vain oikeastaan kirjakokoelma. Se on parhaassa tapauksessa kirjastoammatillisesti hyvin järjestetty kirjakokoelma. Vasta oikea

kirjastonhoitaja muuttaa tämän kirjakokoelman kirjastoksi. Siis on kirjastotoimen edistymisen tärkein edellytys se, että saadaan kasvatetuksi päteviä kirjastonhoitajia ja että niille maksetaan riittävä palkka voidaksensa toimeensa kuuluvia tehtäviä kunnollisesti hoitaa, omistaa niille tarpeeksi paljon aikaa ja harrastusta.” (Tuomi 2010, 57.)

Historiallisesta perspektiivistä tarkasteltaessa kirjastoammattilaisen työnkuvan ja roolin kirjastoaineiston hoitajana, voidaan katsoa muuttuneen varsin radikaalistikin. Liakka toteaa edellä mainitussa lainauksessa, että vasta oikea kirjastonhoitaja muuttaa tietyn kirjakokoelman kirjastoksi. Hän puhuu miltei sadan vuoden takaa kirjastonhoidosta, ja näkökulma kirjastonhoitoon on aika auktoritaarinen – kirjastonhoitaja on kirjaston keskeisin toimija ja toiminnan kehittäjä. Nykyään etenkin, jos tarkastellaan isohkoa kirjastoyksikköä, toimijoita on monia muitakin ja jo pelkästään (tieto)teknologian kehittyminen on tuonut uusia aspekteja kirjastotyöhön. Toisaalta Liakka on eräällä tavalla oikeassa siinä, että ilman kirjastoammattilaista kirjasto olisi vain paikka, jossa olisi valtavasti aineistoa, jota voisi kenties lainata ja palauttaa automaattisesti, mutta kukaan ei olisi esimerkiksi luokitellut ja asiasanoittanut aineistoa vaan kirjaston asiakas joutuisi harhailemaan aineistoviidakossa ilman tärkeitä opasteita siitä, mitä kukin kirja tai muu aineistomateriaali sisältää.

Ennen kirjastoammattilaisille oli kenties suunnattu enemmän ohjeistusta mitä tulee aineistonvalintaan, lähinnä kirjojen valintaan. Vuosina 1908–88 ilmestyi Kouluhallituksen kustantamana Arvosteleva kirjaluetelo, joka sisälsi lyhyitä kirja-arvosteluja. Se julkaistiin kuukausittain Kirjastolehden välissä. Sillä voidaan katsoa olleen kirjastojen hankintoja ohjaava vaikutus; se vaikutti ohjenuoran tavoin siihen, mitä kirjastoon pitäisi kulloinkin hankkia. (Wikipedia 2011b.)

Kuka sitten kirjoitti Arvostelevaan kirjaluetteloon? Eräs merkittävä julkaisuun ahkerasti kirjoittava henkilö, oli Helle Kannila (vuoteen 1938 Cannelin). Tuomi kirjoittaa lisensiaatintyössään, että ”Kannila onkin luultavasti merkittävin yksityinen henkilö, joka on vaikuttanut kirjastoalalla Suomessa”. Arvostelevaan kirjaluetteloon kirjoittamisen lisäksi Kannila kirjoitti useita kirjastotyötä koskevia teoksia, joista mainittakoon esimerkiksi Kirjastonhoidon opas, josta ilmestyi

useita painoksia, ja joka ohjasi yleisten kirjastojen toimintaa pitkään. (Tuomi 2010, 89.)

Kannila uskoi vakaasti, että kirjastonhoitajien piti luottaa Arvostelevan kirjaluettelon arvioihin kirjastonhoitajien omien arvioiden kustannuksella. Hän myös katsoi, että kirjastojen tuli noudattaa tiettyjä kriteereitä kirjavalinnoissaan eivätkä esimerkiksi asiakkaiden toiveet saaneet ylittää näitä kriteereitä. Kannila myös näki kirjavalinnoissa olevan mukana myös kansanvalistukselliset aspektit, siksi valinnat eivät voineet nojata esimerkiksi asiakkaiden toiveisiin tai edes lehtien kirjallisuuskritiikkeihin. (Tuomi 2010, 90–91.)

Aineiston valintapolitiikka

Vielä jokin vuosi sitten monissa yleisissä kirjastoissa oli tapana järjestää aineiston valintakokouksia, mutta nykyään tämä käytäntö on ilmeisesti kiireen vuoksi painunut unohduksiin useimmissa kirjastoissa. Valintakokouksissa kirjastoammattilaiset tutustuivat uusiin kirjoin ja tekivät tutustuttuaan aineistoon yhdessä hankintapäätöksen. Nykyään tällainen kollektiivinen valintaprosessi ei välttämättä olisi mahdollinen sillä aineistovirta on niin suurta. Aineiston valintakokoukset olivat kuitenkin siitä hyviä, että silloin kirjaston henkilökunta saa tuntumaa uuteen kirjastoon hankittavaan materiaaliin. Nykyään useissa yleisissä kirjastoissa valintaa on hajautettu useamman ihmisen vastuualueisiin, siten että vaikkapa suomenruotsalainen kirjallisuus, sen valinta ja muu käsittely, kulkee yhden valitun kirjastoammattilaisen käsien kautta ja tämä aineisto jäänee vieraammaksi muille saman kirjaston työntekijöille.

Nykyään ei oikeastaan ole ylhäältä annettua ohjausta kirjastojen kirjavalintoihin niin kuin ennen voidaan katsoa olleen. Jos ennen kirjastoaineiston valinnat olivat enemmän tai vähemmän kollektiivisia, nyt valinnat ovat kenties subjektiivisempia, kirjastokohtaisia tai jopa kirjastoammattilaiskohtaisia. Tietenkin aineiston valinnassa on olemassa yhteisesti noudatettavia sääntöjä. Useimmissa yleisissä kirjastoissa on nykyään käytössä kokoelmapolitiikka, jossa yleensä määritellään kyseessä olevan kirjaston aineiston hankinnassa

käytettävät valintakriteerit ja määritellään kokoelmalle joitakin muitakin peruslinjauksia. Jossakin kirjastossa saatetaan esimerkiksi päättää muuttaa kirjaston kokoelmapolitiikkaa siten, että kirjaston varastossa pölyttyviä klassikkoteoksia poistetaan kokoelmasta ja aineistohankinnoissa pyritään ottamaan enemmän huomioon asiakaskunnan toiveet – kokoelmapolitiikassa suositaan siis enemmän aineiston kiertoa kuin klassikkomateriaalin säilyttämistä.

Kirjaston kokoelmapolitiikka antaa kirjastoammattilaiselle reunaehdot aineiston valinnassa, mutta tietysti asiaan vaikuttaa myös muita tekijöitä. Eräs tärkeä tekijä on asiakkaiden tekemät hankintaehdotukset, jotka usein pyritäänkin toteuttamaan kirjaston resurssien puitteissa. Nykyään ei enää ole Arvostelevaa kirjaluetteloa, mutta sen paikan on eräällä tavalla korvannut BTJ Kirjastopalvelun julkaisema Kirjo-lehti. Kirjossa esitellään BTJ:n asiakaskirjastoille uutta aineistomateriaalia, kuten kirjoja, dvd-levyjä, cd-levyjä sekä nuottijulkaisuja. Kirjo on tietenkin vahvasti kaupallinen julkaisu, vaikka siinä onkin aineistosta lyhyet esittelytekstit, niin tavoitteena on se, että kirjastot hankkisivat mahdollisimman paljon esiteltyjä tuotteita. Kirjon asemaa ei kuitenkaan voi aliarvioida sillä useissa yleisissä kirjastoissa sen asema aineistoa hankittaessa on suuri, sillä se esittelee kattavasti eri toimijoiden julkaiseman aineiston. (BTJ 2011.)

Paljon on kuitenkin nyt kuten ennenkin kiinni kirjastoammattilaisen omasta pätevyydestä ja kokemuksesta - mitä asiakaskunta haluaa ja siitä, miten kirjaston kokoelmaa tulisi kehittää kokonaisvaltaisesti ja syväluotaavasti. Nykyään puhutaan paljon hiljaisesta tiedosta ja substanssiosaamisesta. Hiljaisen tiedon, jota on vaikea tutkia ja eritellä, voidaan katsoa kuuluvan tässä yhteydessä kirjastoammattilaisen substanssiosaamiseen eli niin sanottuun tietotaitoon omasta erityisalastaan. Hiljaista tietoa voisi olla esimerkiksi kokeneen kirjastoammattilaisen kokonaisnäkemys oman työskentelykirjastonsa kokoelman sisällöstä, aineiston poistotarpeista ja uusista hankinnoista, jotka korvaavat vanhat, huonokuntoiset teokset.

Kirjastoammattilaiset ja kaanon

Elina Järvenpää (2009) kuvaa opinnäytetyössään kirjastoammattilaisten tekemää kokoelmatyötä, ja työssä viitataan myös kirjallisuuden kaanoniin. Järvenpää lainaa muun muassa Raine Wiléniä seuraavasti: ”Wilénin mukaan kirjastonhoitajalla on mahdollisuus helpottaa uuden kaanonin syntymistä valitsemalla ei-kanonista aineistoa, mutta tämä tehtävä on paljon laajempi ja syvempi kuin pelkästään kulttuuriperintöä koskevan tiedon kokoaminen”. (Järvenpää 2009, 38.) Wilén siis katsoo kirjastonhoitajien olevan yksi osapuoli kaanonin muodostumisen prosessissa ja hänen mielestään kirjastonhoitajat voivat myös valinnoillaan vaikuttaa siihen, millaiseksi kaanon muodostuu.

Se, millaisin perustein kirjastoammattilaiset valitsevat kirjoja ja muuta aineistoa kirjastoon, on herättänyt jonkin verran keskustelua. Aiheesta on kirjoittanut muun muassa musiikkikirjastotoiminnassa vaikuttava Heikki Poroila. Hänen kirjallinen pamflettinsa Luurangot portinvartijan kaapissa herätti ilmestyttyään keskustelua siitä jyllääkö kirjastomaailmassa sensuuri aineistonvalinnan ollessa kyseessä. Poroila kirjassaan korostaa, että ”suomalainen kirjastoväki on ammattikuntana halutonta ja kyvytöntä sanomaan mitään sitovaa alan moraalisisista kysymyksistä, vaikka eettiset ongelmat ovat kirjastopalvelujen polttopisteessä”. (Alanko 2007.) Samoihin aikoihin julkaistussa Helsingin Sanomain artikkelissa todetaan Poroilaa siteeraten seuraavaa: ”Suurin osa portinvartijoista on naisia, ja sillä voi hyvin olla vaikutus kirjastojen yleisiin valintalinjauksiin”. (Länkinen 2011.) Poroilan argumentit kirjastomaailmassa tapahtuvasta sensuurista saattavat osittain olla paikkansapitäviä, mutta pääosin ne ovat varsin kärjistettyjä. Toisaalta Poroila nostaa esiin tärkeän asian eli kirjastoalan eettisten periaatteiden luomisen tarpeellisuuden koko alan ja sen ammattilaisten kannalta.

Yleisesti ottaen kirjastojen aineiston hankintaprosessissa pyritään toimimaan hyvän maun rajojen sisäpuolella. Tämä tarkoittaa, ettei kirjastoihin yleensä hankita vaikkapa rasistista materiaalia. Toiset, kuten Poroila, voivat nähdä tämän hyvän maun puitteissa toiminnan sensuurina, mutta enemmän lienee kysymys yhteisen edun tavoittelusta, jolla pyritään olemaan loukkaamatta suurinta osaa kirjaston käyttäjäkunnasta.

Järvenpää toteaa opinnäytetyössään, että tulevaisuudessa aineistonvalinnan mahdollisena haasteena on viihteellisen aineiston kasvava osuus kokoelmassa. Tämä voi johtaa korkeakirjallisuuden aseman selkeään heikkenemiseen, jos kirjastoon hankitaan vain lainausmagneetteja (Järvenpää 2009, 66). Voidaankin kysyä, millainen asema klassikoilla tulee olemaan tulevaisuuden hybridikirjastossa. Ihmisten ajankäyttötottumukset ovat muutoksen kourissa, sosiaalinen media valtaa alaa kirjastomaailmassakin ja kirjastoista halutaan luoda yleisiä olohuoneita, joissa kaikki viihtyvät vauvasta vaariin. Tässä kaikessa ei ole sinällään mitään pahaa, mutta uuden ja uljaan kirjastokonseptin jalkoihin voi helposti hukkuu esimerkiksi monet klassikkokirjallisuuden helmet.

Nykyään kirja-alakin elää kuten kvartaalitalous, sykleittäin. Kirjallisuuteen vaikuttavat yhä enemmän erilaiset trendsuuntaukset. Kirjastoammattilaisen on yhä vaikeampi ennustaa kirjallisuuden suuntaa, pysyä mukana vaikkapa nuortenkirjallisuuden muotivirtauksissa. Vaatiikin paljon ammattitaitoa hahmottaa se, minkälainen kokoelma palvelee parhaiten kirjaston asiakaskuntaa pitkällä aikavälillä.

Kirjasampo-palvelu

Internet-aikakaudella on olemassa monia erilaisia Internet-pohjaisia kirjallisuuteen keskittyviä sovelluksia, joita käyttämällä voi esimerkiksi etsiä teemoiltaan samantyyppisiä kirjoja. Tällaisia palveluja ovat muun muassa Makupalat.fi-sivusto, LibraryThing-sivusto, Kysy kirjastonhoitajalta.fi-palvelu (Tuomi 2010, 122) sekä uusimpana juuri asiakaskäyttöön otettu Kirjasampo.fi/Boksampo.fi-palvelu. Näistä palveluista kenties eniten hyötyä kirjastomaailmassa on juuri Kirjasampo-palvelusta, sillä yhtenä perusajatuksena palvelussa on, että se hyödyttäisi yleisten kirjastojen kaunokirjallisuuden tietopalvelun kanssa työskenteleviä henkilöitä tarjoamalla esimerkiksi semanttisen webin sovelluksia (ontologiat ym.) teosrekisterin yhteyteen (Tuomi 2010,122.) Kirjasampo.fi on yhteisöllinen ja ajankohtainen kaunokirjallisuuden verkkopalvelu, joka on osa Kirjastot.fi palvelukokonaisuutta. Projekti on alkanut vuonna 2007. Kirjasampo.fi palvelu hyödyntää uusimpia internetin antamia mahdollisuuksia sisällönkuvailuun, tiedontallennukseen ja tiedon jakamiseen

liittyen. Kirjasampo-sivuston taustalla toimii suuri tietokanta, joka sisältää kymmeniä tuhansia tietueita mm. kirjailijoista, teoksista, kustantajista ja kansista. Tietokantaan tallennetut tiedot sekä itse tietokanta muodostavat palvelun perustan. Tietokannassa esitellään uutta ja vanhempaa kaunokirjallisuutta, sekä sinne tuodaan lukuvinkkejä. Kirjasampo on tehty sekä kirjastolaisten että lukijoiden käyttöön. Tämä monipuolinen työkalu toimii tiedonhaun ja neuvontatyön tukena sekä kirjanvalintaan ja lukemiseen soveltuvana inspiraation lähteenä. Kirjasampon on mahdollista tallentaa esimerkiksi hiljaista tietoa toisten hyödynnettäväksi. Yhteistyökumppaneina toimivat projektissa: OKM, Kirjastot.fi, Turun Kaupunginkirjasto, Vaasan Kaupunginkirjasto ja maakuntakirjastot, SeCo, BTJ. (Kirjasampo 2011.)

Tuomi on lisensiaatintyössään myös esitellyt Kirjasampo-hanketta, ja hän toteaa, että todennäköisesti suurin hyöty palvelusta tulee olemaan ammattilaisille kirjastotyön ja tiedonhaun apuvälineenä. Toisaalta hän painottaa, että internetin kanssa muutenkin tekemisissä olevat henkilöt voivat etsiä omatoimisesti tietoa palvelusta. (Tuomi 2010, 123.)

Uudet palvelut ja sovellukset tuovat varmasti lisääntiä kirjastojen perinteisille toimintamuodoille, mutta se minkälaisen roolin, esimerkiksi aineistomateriaalin tuottajana näihin palveluihin, kirjastot tulevat ottamaan tulevaisuudessa on vielä suuri kysymysmerkki. Onko kirjastohenkilökunnalla tarpeeksi resursseja, kuten aikaa, tällaiseen toimintaan? Kenties tulevaisuudenvisio on se, että kirjastojärjestelmät lomittuvat yhteisöllisten verkkopalveluiden yhteyteen siten, että kirjaston asiakas voi esimerkiksi suositella vaikkapa Facebookin tai jonkin muun sosiaalisen median väylän avulla muille kirjaston asiakkaille juuri lukemaansa teosta.

Todettakoon vielä Paavonheimoa mukailien, että kirjaston kokoelma on näkemys maailmasta ja on parhaillaan elävässä suhteessa kirjastoa käyttävään asiakaskuntaan (Järvenpää 2009, 38).

6 TUTKIMUSONGELMA JA TUTKIMUKSEN

TOTEUTUS

Tutkimusongelmana on tässä tutkimuksessa se, millaisena näyttäytyy pääasiallisesti suomalaisen kaunokirjallisuuden kaanon äidinkielenopettajien ja kirjastoammattilaisten näkökulmasta. Keskeisimmät tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Miten kirjastoammattilaiset ja äidinkielenopettajat kokevat vaikuttavansa kirjallisuuden kaanoniin työssään?
2. Minkälainen tämä kaanon on heidän mielestään eli minkälaisia kirjailijoita ja teoksia he katsovat siihen kuuluvan?

Näkökulmaa on rajattu siten, että tutkimuksen tarkastelun kohteena on pääasiallisesti suomalainen proosa. Siten esimerkiksi runoteokset ja näytelmät jäävät vähemmälle huomiolle esimerkiksi kyselyiden sisältämässä 80 kirjan teosluettelossa.

Tutkimusongelmaksi muotoutui edellä mainitut kysymykset, sillä aihetta ei ole paljoa tutkittu näistä näkökulmista käsin (esimerkiksi kirjastoammattilaisten suhdetta kirjallisuuden kaanoniin ei ole juurikaan tutkittu). Tarkastelun kohteena on kirjallisuuden kaanon, sillä kaanoniin kuuluvia klassikoita luetaan yhä – ne ovat aina ajankohtaisia – niitä myös lainataan kirjastoista paljon. Kolmas näkökulma tutkimusongelmaan on se, että klassikoiden tunteminen tai ainakin tunnistaminen on yhä yksi kirjastoammattilaisen asiantuntemuksen peruspilareista.

Jos tälle tutkimukselle halutaan luoda jokin hypoteesi, se voisi olla seuraavanlainen: kirjastoammattilaiset ja äidinkielenopettajat voivat työllään vaikuttaa kaanonin muodostumiseen ja sen ylläpitämiseen. Hypoteesia voi kuitenkin olla vaikea todentaa saatujen tutkimustulosten valossa, joten tässä tapauksessa hypoteesi voisi olla vain tutkijan asettama kenties hieman

keinotekoinen ehdotus sille, millainen hypoteesi tutkimusprosessin alkuvaiheessa oli. Tutkimuksen mittakaava ei välttämättä riitä varsinaisen hypoteesin luomiseen.

Tutkimuksen käytännön puolen toteutus (kyselyt ja haastattelut) on tehty keväällä 2011. Kirjastoammattilaisten tutkimuskyselyt lähetettiin yhdelletoista (11) Varsinais-Suomen kirjastoissa työskenteleville kirjastoammattilaisille. Opinnäytetyön ohjaaja toimeksiantajan puolelta antoi sähköpostilistan henkilöistä, joille sähköisen kyselyn voisi lähettää. Kyselyn vastausaika oli kaksi viikkoa, mutta koska sinä aikana ei tullut yhtään vastausta, vastausaikaa pidennettiin toisella kahdella viikolla. Tällöin saatiin kolme (3) vastausta.

Äidinkielenopettajien tutkimuskyselyt lähetettiin noin 150:lle Turun seudun äidinkielenopettajalle. Kyselyn vastausaika oli kaksi viikkoa ja vastauksia saatiin 37 kappaletta. Sähköpostiosoitteet saatiin ottamalla yhteyttä Turun seudun äidinkielenopettajat ry:n edustajaan, joka lähetti kyselyn yhdistyksen sähköpostilistalla oleville äidinkielenopettajille.

Kaksi kirjastoammattilaisille tehtyä puolistrukturoitua tutkimushaastattelua nauhoitettiin. Kummatkin haastattelut kestivät noin 55 minuuttia.

Sähköiset kyselyt kirjastoammattilaisille ja äidinkielenopettajille toteutettiin Webropol-ohjelmalla, joka antaa myös analysointityökaluja sekä valmiita tilastoja ja raportteja kerätystä aineistomateriaalista. Kaksi puolistrukturoitua tutkimushaastattelua nauhoitettiin siten, että nauhoitukset tulivat ainoastaan tutkijan käyttöön. Webropol-ohjelma mahdollistaa vastaajien anonymiteetin säilymisen, siten että vastaajan sähköpostiosoite ei tule tutkijan näkyviin vastauksen yhteydessä. Tällaista asetusta on käytetty tämän tutkimuksen yhteydessä.

Tutkimuksen toimeksiantaja on Turun kaupunginkirjasto. Toimeksiantajan puolen ohjaajat antoivat muun muassa sähköpostilistan kirjastoammattilaisista, joille kyselyn voisi lähettää, neuvoivat haastateltavien kirjastoammattilaisten valinnassa sekä antoivat kehittämissuhteita kyselykaavakkeisiin liittyen.

Tutkimukseen liittyy 80 kirjan lista, josta vastaajat valitsivat vapaavalintaisesti 25 kirjaa, jotka he katsoivat kuuluvan kaanoniin tai voivan nousta sinne tulevaisuudessa. Kyseisessä listassa on yksi kirja yhdeltä kirjailijalta ja listalle valittu teos ei välttämättä ole kyseessä olevan kirjailijan pääteos. Voidaan perustellusti kysyä, millä kriteereillä teokset on listalle valittu. Suurin osa listan teoksista on valittu erilaisten lähteiden pohjalta. Lähdemateriaali voidaan jaotella seuraavaan kolmeen kategoriaan:

- kirjalähteet, esimerkiksi Juhani Niemen teos Suomalaisten suosikkikirjat sekä Jarmo Papinniemen ja Seppo Puttosen teos Sata kirjaa
- palkintoehdokkaat ja palkintovoittajat listaukset, esimerkiksi Finlandia-palkinto ja Runeberg-palkinto
- tutkijan henkilökohtaiset kirjavalinnat

7 TUTKIMUSMENETELMÄT, TUTKIMUKSEN

EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Opinnäytetyössä on käytetty sekä määrällisiä että laadullisia tutkimusmenetelmiä, ja siksi tässä osiossa esitellään molempien tutkimusmenetelmien ominaisuuksia. Eskola ja Suoranta ovat todenneet teoksessaan (2000, 14), että laadullisen tutkimuksen ominaispiirteitä on usein määritelty sen kautta mitä se ei ole ja verrattu sitä sitten määrälliseen tutkimukseen. Teoksessa on seuraavanlainen vertailulista siitä, mitä ominaisuuksia ja näkökulmia liittyy kyseisiin käsitteisiin:

Taulukko 4. Vertailulista (Eskola & Suoranta 2000, 14)

Kvalitatiivinen [laadullinen] – [määrällinen]	Kvantitatiivinen [määrällinen]
subjektiivinen	objektiivinen
induktiivinen	deduktiivinen
osallistuva havainnointi	kyselylomaketekniikat
naturalismi	anti-naturalismi
taide	tiede
hermeneutiikka	positivismi
aristotelinen	galileinen
teleologinen	kausaalinen
finalistinen	mekanistinen
ymmärtäminen	selittäminen
fenomenologia	looginen positivismi
mikro	makro

Tällaiset vertailulistat voivat olla haasteellisia ja joskus kenties jopa harhaanjohtavia, mutta niistä saa osviittaa siitä, millaisia peruseroja näillä tutkimusmenetelmillä on. Kenties näiden kahden tutkimusmenetelmän keskeisin ero on siinä, että laadullisessa tutkimuksessa aineistoa käsitellään ja analysoidaan ei-numeraalisesti kun taas määrällisessä tutkimuksessa aineistoa käsitellään numeraalisesti. (Eskola & Suoranta 2000, 13.) Kahtiajaon tekee

haasteelliseksi esimerkiksi se, että yleisesti laadullisena tutkimusmenetelmänä pidettyä haastattelututkimusta, voidaan myös lähestyä määrällisenä tutkimusaineiston keruumenetelmänä.

Määrällistä tutkimusta tässä opinnäytetyössä edustaa sähköiset kyselylomakkeet ja laadullista tutkimusta taasen puolistrukturoidut kasvokkain tehdyt tutkimushaastattelut. Puolistrukturoidulla haastattelulla tarkoitetaan haastattelutyyppiä, jossa haastateltaville tehtyjen kysymysten muotoilu ja järjestys on kaikille haastateltaville samanlainen, mutta poiketen esimerkiksi strukturoidusta haastattelusta, haastateltavat saavat vastata kysymyksiin omin sanoin, ilman valmiita vastausvaihtoehtoja. (Eskola & Suoranta 2000, 86.)

Tässä opinnäytetyössä tutkija tulkitsee molempia sekä määrällisiä että laadullisia menetelmiä. Tämän vuoksi opinnäytetyössä hyödynnetään menetelmätriangulaatiota. Triangulaatiolla tarkoitetaan erilaisten aineistojen, teorioiden ja/tai menetelmien käyttöä samassa tutkimuksessa. (Eskola & Suoranta 2000, 68.) Menetelmätriangulaatiolla taasen tarkoitetaan sitä, että tutkimuskohdetta tutkitaan useilla eri aineistohankinta ja – tutkimusmenetelmillä (Eskola & Suoranta 2000, 70). Tässä tutkimuksessa tämä tarkoittaa sitä, että aineistonhankinnassa on käytetty sekä määrällistä aineistoa tuottavaa lomakekyselyä sekä laadullista aineistoa tuottavaa puolistrukturoitua haastattelua. Toisaalta lomakekyselyt tuottavat myös laadullista aineistoa, sillä niihin sisältyy myös avoimia kysymyksiä.

Tutkimuksen eettisyys

Tämän opinnäytetyön tekemisessä on pyritty noudattamaan eettisiä periaatteita. Lähdemerkinnät, etenkin mitä tulee suoriin lainauksiin, on pyritty merkitsemään mahdollisimman yksiselitteisesti. Toisena aspektina tutkimuksen eettisyyteen voidaan pitää tutkimusprosessissa olevien vastaajien anonymiteetin säilyttämistä. Webropol-ohjelmaan sisältyy ominaisuus, jolla voidaan häivyttää se, mistä sähköpostiosoitteesta vastaus kulloinkin tulee. Tätä ominaisuutta on käytetty tässä opinnäytetyössä. Toiseksi kahden kasvokkain tehdyn tutkimushaastattelun haastateltavien henkilöllisyys on pyritty mahdollisimman

hyvin häivyttämään tutkimustuloksia esiteltäessä. Kahdella tutkimushaastatteluun osallistuneella kirjastoalan ammattilaisella oli mahdollisuus vaikuttaa siihen millaisia tunnistetietoja heistä esitetään tutkimuksen raportoinnissa. Kyselyihin ja haastatteluihin sisältyvä 80 kirjan teoslista perustuu tutkijan subjektiivisiin valintoihin. Listan subjektiivinen perusta on mainittu myös kyselyiden saatesähköposteissa. Kerättyä tutkimusaineistoa käsitellään luottamuksellisesti ja asianmukaisesti eikä sitä luovuteta ulkopuolisille.

Tutkimuksen luotettavuus

Tutkija on antanut vastaajille mahdollisuuden kysyä heitä askarruttavista tutkimukseen liittyvistä asioista. Tutkimushaastattelujen yhteydessä vastaajilla oli myös mahdollisuus tehdä tarkentavia kysymyksiä.

Tutkimuksen kokonaisluotettavuuteen vaikutti se, että kirjastoammattilaisille suunnattuun kyselyyn oli valittu alun perin pienehkö vastaajajoukko, joten määrällisesti vastaajia oli varsin vähän (kolme henkilöä). Tutkija oli alun perin määritellyt vastausajaksi kaksi viikkoa, mutta yhtään vastausta ei kahden viikon aikana lähetetty kyselyyn, joten tutkija pidensi vastausaikaa kahdella viikolla, jonka aikana saatiin kolme vastausta. Eräästä kirjastoammattilaisen vastauksesta kävi myös ilmi, että kiire on voinut vaikuttaa vastauksiin:

”eipä ole aikaa tällaiseen, hyvä kun ehdin vastata jotakin...”

Äidinkielenopettajien kyselyyn vastasi määrällisesti enemmän henkilöitä (37 henkilöä), mutta vastausprosentti oli varsin alhainen (24,6 %).

8 TUTKIMUSTULOKSET

8.1 Kartoituslomake kirjastoammattilaisille

Kartoituslomake kirjastoammattilaisille -sähköiseen Webropol -kyselyyn (Liite 1) vastasi kolme (3) kirjastoammattilaista. Kysely lähetettiin sähköpostitse yhdelletoista (11) vastaajalle, josta kaikki olivat sukupuoleltaan naisia. Vastausprosentti oli 27 %. Kyselyn vastausaika oli kaksi (2) viikkoa, mutta tällöin ei saatu yhtään vastausta, jolloin vastausaikaa pidennettiin kahdella (2) viikolla, ja tällöin saatiin kolme (3) vastausta.

Vastaajien taustatiedot

Koulutustaustaltaan kolmesta (3) vastaajasta kaksi (2) on suorittanut ylemmän korkeakoulututkinnon ja yksi (1) on suorittanut alemman korkeakoulututkinnon.

Pääasiallisista työtehtävistä kysyttäessä kaikki kolme (3) vastaajaa kuvaavat tekevänsä kokoelmatyötä. Kahden (2) vastaajan työhön kuuluu asiakaspalvelua. Yhden (1) vastaajan tehtävänkuvaan kuuluu johtotehtävät. Yhden (1) vastaajan työtehtäviin kuuluu hallintotehtävät.

Kaikki vastaajat työskentelevät kuntansa pääkirjastossa. Vastaajien työskentelykunnat ovat asukasluvuiltaan 8000, 18 000 ja 160 000. Kyselystä kävi ilmi, että yhden (1) vastaajan työura oli kestänyt 5-10 vuotta, kun taas kahden (2) muun vastaajan työura oli kestänyt 20–25 vuotta.

Kyselyn tuloksia (kirjastoammattilaiset)

Kyselyn kohdassa seitsemän (7) vastaajien tehtävänä oli valita 25 kirjaa 80 kirjan teoslistasta. Kysymyksenasettelu oli seuraavanlainen: ”Seuraavassa luettelossa on 80 kirjaa, jotka ovat vuosien saatossa olleet suosittuja tai olleet erityisen arvostettuja kriitikkopiireissä tai kirjallisuuden tutkimuksen alalla. Tehtävänäsi on rastittaa näistä kirjoista ne 25 kirjaa, jotka mielestäsi kuvastavat

hyvin kirjallisuuden kaanonin tai voivat mahdollisesti nousta kaanoniin tulevaisuudessa.” Kirjalista ja vastaajien yhteen liitetyt valinnat löytyvät opinnäytetyön liitteestä (Liite 4).

Kaikki vastaajat (3) olivat valinneet listalta seuraavat 11 teosta: Pikku Pietarin piha, Juha, Noitaympyrä, Huokuva talo, Punainen viiva, Alastalon salissa, Manillaköysi, Maa on syntinen laulu, Puhdistus, Vänrikki Stoolin tarinat sekä Nuorena nukkunut. Edellä mainituista teoksista kaikkia muita paitsi Sofi Oksasen Puhdistusta voitaneen pitää tunnustettuna klassikkoteoksena. Puhdistuskin voi nousta klassikoksi tulevaisuudessa, tai kenties sen voisi katsoa kuuluvan jo nyt nykykirjallisuuden klassikkoteoksiin. Yleisesti voitaneen todeta, että vastaajien kirjavalinnat näyttävät olleen jo klassikkoasemaan nousseiden teosten suosimista. Kolme (3) vastaajan valinnoissa ei ole kovinkaan paljon hajontaa, uudemmistakin teoksista oli valittu aika lailla samoja kirjoja, esimerkiksi Anna-Leena Härkösen Häräntapposeen on valinnut kaksi (2) vastaajaa.

Seuraavassa kohdassa (8) vastaajat saivat halutessaan lisätä kirjoja, jotka kokivat mahdollisesti puuttuvan listasta. Tähän kohtaan oli kirjastoammattilaisista vastannut yksi (1) henkilö. Hän kaipasi listalle seuraavia kolmea (3) teosta: Mika Waltarin Sinuhe egyptiläistä, Aleksis Kiven Seitsemää veljestä sekä Väinö Linnan Tuntematon sotilasta.

Kohdassa yhdeksän (9) vastaajia pyydettiin määrittelemään lyhyesti omin sanoin termi kirjallisuuden kaanon. Kaikki kolme (3) vastaajaa vastasivat tähän kysymykseen. Vastaukset olivat seuraavanlaisia:

”Kijan sisältö ja muoto tärkeitä, mutta viime kädessä ”kirjalliset ja muut taiteelliset piirit” nostavat kirjat kaanoniin. ainakin aiemmin oli näin, nykyisin ehkä myös suosio/myynti vaikuttaa.”

”sekä kriitikoiden että lukijoiden hyväksi kokema teos, josta on otettu paljon uusia painoksia. Teksti on kestänyt vuosikymmeniä luettavana, kuuluu koulujen äidinkielen opetukseen.”

”Kanonisoitu, arvostettu teos.”

Nämä termin määritelmät kuvastavat hyvin sitä, miten kompleksinen termi kirjallisuuden kaanon on, sen määritelmiä on yhtä paljon kuin on

määrittelijöitäkin. Kolmen määritelmän yhteisenä tekijänä voidaan pitää sitä, että kaanoniin kuuluva teos on jotenkin arvokas. Kahdessa vastauksessa korostuu kirjallisten toimijoiden esiin nostamat teokset, mutta samalla näissä vastauksissa mainitaan myös suuren yleisön vaikutus kirjallisuuden kaanoniin. Yhden vastaajan kriteereissä mainitaan se, että kirjan teksti on kestänyt vuosikymmeniä luettavana ja että, siitä on otettu paljon painoksia. Tämä kuvastaa selvästi sitä, että vastaaja mieltää kaanoniin kuuluvien teosten olevan iältään vanhahkoja.

Kohdassa kymmenen (10) vastaajia pyydettiin kertomaan, kuinka paljon kirjallisuuden klassikot vaikuttavat heidän arvionsa mukaan kirjaston kokoelmatyöhön (esimerkiksi teoksen valintakriteereihin). Kaikki kolme (3) kirjastoammattilaista vastasivat kysymykseen:

"eipä juuri tämän kokoeisessa kirjastossa, toki uusissa painoksissa itse klassikkojen kohdalla vaikuttaa."

"Eivät paljonkaan, hankitaan uusia kappaleita kuluneiden tilalle."

"Klassikoiden teokset säilytetään, teoksien uusintapainoksia ostetaan, huonokuntoisia vaihdetaan parempikuntoisiin, poistoja tehdessä klassikoiden teoksista "herkemmin" säilytetään toisiakin kappaleita."

Näistä vastauksista voinee päätellä, että klassikot huomioidaan kokoelmatyössä, mutta lähinnä vain silloin kun ne vaativat jotakin huomiota, esimerkiksi kun klassikkoteos on uusittava huonon kuntosensa vuoksi. Klassikkoteoksia pyritään myös säilyttämään ja korvaamaan uusilla kappaleilla uusintapainosten myötä.

Kohdassa 11 kysymyksenasettelu oli seuraavanlainen: Kerro, miten kirjallisuuden kaanon ilmenee omassa työssäsi (esimerkiksi kokoelmatyö, suositukset asiakkaille, hankinnat). Kolme vastausta oli seuraavanlaiset:

"...koululaisten lukulistat kpettajilta sisältävät useimmiten joitakin kaanonin kirjoja, joita sitten saatamme suositella."

"Asiakkaille kaanoniin kuuluvia tulee annettua vain opintojen kirjallisten perusteella."

"ei erityisemmin"

Vastauksista ilmeni, että kirjallisuuden kaanon ei juuri tule esiin vastaajien omassa työssä. Lähinnä kaanoniin viitattiin siis vain, kun kimmoke siihen tuli ulkopuolelta, eli esimerkiksi äidinkielenopettajien antamat lukulistat, joiden kirjoja sitten saatettiin suositella asiakkaalle.

Kysymys 12 oli seuraavanlainen: Ketkä seuraavista mielestäsi vaikuttavat siihen, minkälaisia kirjailijoita ja teoksia kuuluu kirjallisuuden kaanoniin? Vastausvaihtoehtoja olivat kriitikot, kustantajat, äidinkielenopettajat, kirjastoammattilaiset tai jokin muu.

Kaikki kolme (3) vastaajaa valitsivat kriitikot, kaksi (2) vastaajaa valitsi kustantajat, samoin kaksi (2) vastaajaa valitsi äidinkielenopettajat, muuta kuin listassa esiteltyjä vaikuttajia edusti yhden (1) vastaajan vastaus kirjallisuuspalkinnot. Huomionarvoista on, että kukaan vastaajista ei valinnut kirjastoammattilaisia vaikuttajaksi mitä tulee kirjallisuuden kaanoniin.

Kohtaan 13 vastasi kaksi (2) vastaajaa. Kohdassa kysyttiin, miten kaanon/varjokaanon heijastaa vallitsevaa arvomaailmaa. Miten kaanon/varjokaanon näkyy esimerkiksi kustantajien toiminnassa ja kirjallisuuden trendeissä ja lajeissa? Seuraavassa vastaukset:

”eikös ole aika selvä jo edellisten vastausten perusteella, etenkin kohta 9. Kunkin maan kaanon näkyy myös vierakielisen kirjallisuuden kääntämisessä eli mitä suomeksi käännetään, näissä tietysti vaikuttavat myös erityisesti suosio, kirjallisuuspalkinnot yms. Lajeissa näkyy erityisesti myyvyys, ilmestyy paljon jännityskirjallisuutta, toisaalta romantiikka, yleensä viihdekirjallisuutta.”

”Kaanonin kirjojen saatavuudesta huolehditaan uusia painoksia ottamalla riippumatta kysynnästä. Trendikirjallisuus on vähän muuta kuin klassista kaanonia, joku iso hitti kuten Puhdistus voi jäädä.”

Kahdessa vastauksessa mainitaan muun muassa käänöskirjallisuus, kirjallisuuspalkinnot, viihdekirjallisuus, trendikirjallisuus sekä kirjojen uusintapainokset. Edellä mainitut asiat liittyvätkin keskeisesti kirjallisuusinstituution yhteiskunnallisiin rakenteisiin, siihen miten kirjoja arvotetaan ja nostetaan esille.

Seuraavaan kysymykseen vastasivat kaikki kolme (3). Kysymyksessä kehoitettiin arvioimaan asteikolla 1-5, kuinka paljon itse kokee vaikuttavansa kaanonin muodostumiseen ja sisältöön. Vastausvaihtoehtoina olivat ei yhtään (1), ei juuri ollenkaan (2), aika paljon (3), hyvin paljon (4) ja erittäin paljon (5).

Vastausten keskiarvo oli 1,67 eli sanallisesti ja pyöristetysti ilmaistuna, kirjastoammattilaiset ajattelivat, etteivät voi juuri ollenkaan vaikuttaa kaanonin muodostumiseen ja sisältöön.

Viimeinen kysymys (kohta 15) oli avoin kysymys, jossa pyydettiin vastaajia kertomaan omakohtaisia ajatuksia, pohdintoja esimerkiksi kirjallisuuden kaanonista, klassikoista, varjokaanista tai ylipäätään kokoelmatyöstä ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Tässä yhden vastaajan vastaus:

”No, kaanon ei todellakaan ole kirjastohenkilöstön muovattavissa. Kustannusmaailma on meistä erillään vieläkin joka tekee päätökset julkaisuista, oli kyseessä omakustannus tai kustannusyhtiö. Kirjaston rooli jakelijana tai jopa kulttuurintuottajana rajoittuu ohjelmalveluihin ja markkinointiin, josta on aika pitkä matka kaanoniin”

8.2 Kartoituslomake äidinkielenopettajille

Kartoituslomake äidinkielenopettajille -sähköiseen Webropol-kyselyyn (Liite 2) vastasi 37 äidinkielenopettajaa. Kysely lähetettiin sähköpostitse noin 150 äidinkielenopettajalle. Vastausprosentti oli 24,6 %. Kyselyn vastausaika oli kaksi viikkoa.

Vastaajien taustatiedot

37 vastaajasta sukupuoleltaan miehiä oli kolme (3) ja naisia 34. Vastaajista 27 oli opiskellut pääaineenaan suomen kieltä, seitsemän (7) kotimaista kirjallisuutta, kaksi (2) historiaa ja yksi (1) suomalais-ugrilaista kielentutkimusta. Aineopintoina kirjallisuutta oli opiskellut 22, syventäviä opintoja kirjallisuudesta oli suorittanut 14 ja yksi vastaajista oli suorittanut filosofian lisensiaatintutkinnon kotimaisessa kirjallisuudessa. Vastaajien työura vuosissa on seuraavanlainen:

- 1 vastaaja ura 3 – 5 vuotta

- 5 vastaajaa ura 5 – 10 vuotta
- 14 vastaajaa ura 10–20 vuotta
- 10 vastaajaa ura 20–25 vuotta
- 7 vastaajaa ura 25 vuotta tai enemmän

Vastaajista alakoulussa työskenteli yksi (1) henkilö, 18 vastaajaa työskenteli yläkoulussa, lukiossa työskenteli 17 vastaajaa, toisen asteen ammatillisessa oppilaitoksessa työskenteli yksi (1) vastaaja ja kaksi (2) vastaajaa työskenteli ammattikorkeakoulussa.

Vastaajista kymmenen (10) opetti 100–300 oppilaan koulussa, 15 vastaajaa opetti 300–500 oppilaan koulussa, yhdeksän (9) vastaajaa opetti 500–1000 oppilaan koulussa ja kolme (3) vastaajaa opetti 1000- yli 1000 oppilaan koulussa.

Kyselyn tuloksia (äidinkielenopettajat)

Kyselyn kohdassa seitsemän (7) vastaajien tehtävänä oli valita 25 kirjaa 80 kirjan teoslistasta. Kysymyksenasettelu ja listan sisältämät kirjat olivat samoja kuin kirjastoammattilaisten kyselyssä. Vastausprosentti kyselyn tässä kohdassa oli 100 %. Kirjalista ja vastaajien yhteen liitetyt kirjavalinnat listalta näkyvät opinnäytetyön liitteistä (Liite 5).

Listan suosituin teos oli Minna Canthin Anna Liisa. Tämän näytelmän oli valinnut peräti 35 äidinkielenopettajaa 37 äidinkielenopettajasta. Teoksia, jotka eivät saaneet yhtäkään mainintaa, löytyi kolme (3) kappaletta. Ne olivat Ensio Lehtosen Äidin rukous, Zinaida Lindénin I väntan på en jordbävning (ennen maanjäristystä) sekä Jyrki Vainosen Mykkä jumala. Lehtosen teos ilmestyi vuonna 1937 (Niemi 1997, 104). Niemi kertoo kirjassaan Suomalaisten suosikkikirjat, että tämä teos olisi uskonnollisen fiktion kaikkien aikojen painetuin teos Suomessa (Niemi 1997, 103), ja siksi se valikoitui yhdeksi listan kirjoista. Lindénin ja Vainosen teokset taas edustavat uudempaa nykykirjallisuutta.

Seuraavassa listauksessa on jaoteltu 80 kirjan listan teoksia sen mukaan, kuinka monta mainintaa ne ovat saaneet:

nolla (0) mainintaa:

Ensio Lehtonen: Äidin rukous, Zinaida Lindén: I väntan på en jordbävning (ennen maanjäristystä) ja Jyrki Vainonen: Mykkä Jumala

yksi (1) – kolme (3) mainintaa:

Jörn Donner: Far och son (Isä ja poika), Joel Haahtela: Elena, Pirjo Hassinen: Kuninkaanpuisto, Laila Hietamies: Laatokka-sarja, Elina Hirvonen: Että hän muistaisi saman, Pentti Holappa: Ystävän muotokuva, Virpi Hämeen-Anttila: Suden vuosi, Annika Idström: Veljeni Sebastian, Katja Kallio: Sooloilua, Eeva Kilpi: Talvisodan aika, Leena Lehtolainen: Kunluulit unohtaneesi, Rakel Liehu: Helene, Mari Mörö: Kiltin yön lahjat, Matti Pulkkinen: Romaanihenkilön kuolema, Hannu Raittila: Ei minulta mitään puutu, Pirkko Saisio: Punainen erokirja, Kaari Utrio: Haukka, minun rakkaani, Erik Wahlstöm: Den dansande prästen (Tanssiva pappi) ja Tuula-Liina Varis: Maan päällä paikka yksi on

neljä (4) – kuusi (6) mainintaa

Aapeli: Pikku Pietarin piha, Anni Blomqvist: Myrskyluoto-sarja, Bo Carpelan: Axel, Monika Fagerholm: Den amerikanska flickan (Amerikkalainen tyttö), Antti Hyry: Uuni, Juha Itkonen: Myöhempien aikojen pyhiä, Riku Korhonen: Kahden ja yhden yön tarinoita, Reko Lundán: Ilman suuria suruja, Kalle Päätaalo: Iijoki-sarja, Helena Sinervo: Runoilijan talossa, Hilja Valtonen: Nuoren opettajan varaventtiili, Maarit Verronen: Yksinäinen vuori ja Hannu Väisänen: Toiset kengät

seitsemän (7) – 11 mainintaa

Ranya ElRamly: Auringon asema, Paavo Haavikko: Talvipalatsi, Risto Isomäki: Sarasvatin hiekkaa, Sisko Istanmäki: Liian paksu perhoseksi, Yrjö Kokko: Pessi ja Illusia, Leena Krohn: Tainaron, Maiju Lassila: Tulitikkuja lainaamassa, Riikka Pulkkinen: Raja, Mikko Rimminen: Pussikaljaromaani, Fredrika Runeberg:

Rouva Katariina Boije ja hänen tyttärensä, Lars Sund: Colorado Avenue, Petri Tamminen: Enon opetukset, Jari Tervo: Myyrä ja Mika Waltari: Ihmiskunnan viholliset

12 - 16 mainintaa

Pentti Haanpää: Noitaympyrä, Helvi Hämäläinen: Säädyllyinen murhenäytelmä, Tove Jansson: Kesäkirja, Matti Yrjänä Joensuu: Harjunpää ja rakkauden nälkä, Anja Kauranen: Pelon maantiede, Volter Kilpi: Alastalon salissa, Johannes Linnankoski: Laulu tulipunaisesta kukasta ja Lassi Sinkkonen: Solveigin laulu

17 – 20 mainintaa

Timo K. Mukka: Maa on syntinen laulu, Arto Paasilinna: Jäniksen vuosi, Hannu Salama: Juhannustanssit, Antti Tuuri: Pohjanmaa, Kjell Westö: Där vi en gång gått (Missä kuljimme kerran) ja Lauri Viita: Moreeni

21 – 26 mainintaa

Veikko Huovinen: Havukka-ahon ajattelija, Maria Jotuni: Huojuva talo, Leena Lander: Tummiin perhosten koti, Joel Lehtonen: Putkinotko, F.E. Sillanpää: Nuorena nukkunut ja Johanna Sinisalo: Ennen päivänlaskua ei voi

27 – 35 mainintaa

Juhani Aho: Juha, Minna Canth: Anna Liisa, Kari Hotakainen: Juoksuhaudantie, Anna-Leena Härkönen: Häräntappose, Aino Kallas: Sudenmorsian, Ilmari Kianto: Punainen viiva, Aleksis Kivi: Nummisuutarit, Väinö Linna: Täällä Pohjantähden alla, Veijo Meri: Manillaköysi, Sofi Oksanen: Puhdistus ja J.L. Runeberg: Vänrikki Stoolin tarinat

Kohdassa kahdeksan (8) vastaajia pyydettiin lisäämään kirjoja, joita he mahdollisesti olisivat halunneet nähdä listalla. Tässä kohdassa vastaajia pyydettiin huomioimaan, että listalla on yhdeltä kirjailijalta edustettuna vain yksi (1) teos. Tähän kohtaan oli vastannut 20 äidinkielenopettajaa.

Useimmat vastaajat kaipasivat listalle seuraavia teoksia:

- Väinö Linna: Tuntematon sotilas
- Aleksis Kivi: Seitsemän veljestä
- Mika Waltari: Sinuhe egyptiläinen
- Elias Lönnrot: Kalevala

Useat vastaajat olivat luetelleet vastauksessaan monia teoksia, joista osa oli tunnetumpia ja osa kenties hieman marginaalisempia. Eräät vastaajat kaipasivat jotakin teosta, joka oli jo mainittu 80 kirjan listalla. Runoteosten puute huomattiin ja sitä kommentoitiin. Tässä yhteydessä opinnäytetyön tekijä huomasi, että saatekirjeissä tai itse kyselyssä, olisi pitänyt korostaa, että lista keskittyy pääasiassa suomalaiseen proosaan. Runoteoksista moni oli maininnut klassikkorunoilijoiden nimiä, kuten Edith Södergran, Katri Vala, Eino Leino, Pentti Saarikoski. Uudemmissa runoilijoista oli mainittu Tommy Tabermann sekä Heli Laaksonen (Pulu uis -runoteoksellaan).

Seuraavassa on poimittu muutamia vastauksia kohdan kahdeksan (8) vastauksista.

”Eeva-Liisa Manner: Tämä matka Aleksis Kivi: Seitsemän veljestä Kalevala Antti Hyry: Maantieltä hän lähti Pentti Saarikoski: Mitä tapahtuu todella? Edith Södergran: Dikter Zachris Topelius: Maamme kirja Eino Leino (koko tuotanto) L.Onerva: Mirdja Aila Meriluoto: Lasimaalaus”

”Kivi: Seitsemän veljestä Linna: Tuntematon sotilas Pekkanen: Tehtaan varjossa Eino Leinon runot Edith Södergranin runot Tommy Tabermannin runot Olli Jalonen: Poikakirja Tove Jansson: Muumipappa ja meri Kirsi Kunnas: Tiitiäisen satupuu Rosa Liksom: Yhden yön pysäkki”

”Samat kirjailijat pyörivät luokassani, tosin eivät juuri mainitsemasi kirjat. Suuren suosion ovat saavuttaneet Reijo Mäki ja Ilkka Remes. Ehkäpä edellisen voisin listaan lisätä.”

”Tapio Koivukari: Luodetuulen maa Sirpa Kähkönen: Mustat morsiamet Riikka Pulkkinen: Raja L. Onerva: Mirdja Järnefelt: Isänmaa Paavo Rintala: Aika ja uni Anu Kaipainen: On neidolla punapaula Lönnrot: Kalevala Kari Levola: Tahdon Parkkinen: Onnenpoika ja pelienkeli”

”Tuntematon sotilas Sinuhe Seitsemän veljestä on tärkeämpi kuin Nummisuutarit.”

”Lisäisin Ahoa, Waltaria, Kiveä tietenkin. Aleksis Kiveltä voisin lisätä 3 kirjaa, samoin Topelius puuttuu. Missä on Waltarin Sinuhe?”

”Kalevalan lisäisin ehdottomasti. Kiven teoksista olisin valinnut ennemmin Seitsemän veljestä. Väinö Linnan teoksista luetamme omassa lukiossa Tuntemattoman, joten olisin valinnut sen. Runoilijat näyttävät melkeinpä

puuttuvan listasta, joten lisäisin ehdottomasti Eino Leinon ja lisäksi vaikkapa Edith Södergranin ja Eeva-Liisa Mannerin.”

”Suurin osa em. listan kirjoista ovat kaanonin tai tulevat olemaan , eri genrejen ehkä kylläkin. Muutamia en edes tunne.”

Kysymys yhdeksän (9) oli seuraavanlainen: Ketkä seuraavista mielestäsi vaikuttavat siihen, minkälaisia kirjailijoita ja teoksia kuuluu kirjallisuuden kaanoniin? Vastausvaihtoehtoja olivat kriitikot, kustantajat, äidinkielenopettajat, kirjastoammattilaiset tai jokin muu. Kysymyksenasettelu oli samanlainen kummassakin kyselyssä.

Kaikki äidinkielenopettajat olivat vastanneet tähän kysymykseen, vastausprosentti oli siis tämän kysymyksen kohdalla 100 %. Tähän kysymykseen vastaajat pystyivät valitsemaan useita vaihtoehtoja. Vastaukset olivat seuraavanlaiset: 26 vastaajaa oli valinnut kriitikot, kustantajat oli valinnut 18 vastaajaa, oma ammattikunta eli äidinkielenopettajat oli saanut 22 vastausta, kirjastoammattilaiset oli valinnut 13 vastaajaa ja muuta kuin listassa olleita vaihtoehtoja oli kannattanut 14 vastaajaa. Muut vastaukset olivat seuraavanlaiset:

- toimittajat
- äidinkielen ja kirjallisuuden oppikirjojen tekijät
- media
- yliopiston professorit
- Ihan tavalliset suomalaiset lukijat
- Lukeva yleisö
- opetussuunnitelma
- lehdistö, lukevisto
- kirjallisuudentutkijat (3 mainintaa)
- Kirjakaupat, markkinointi, ostajat, kirjallisuuden tutkijat
- tietenkin yleissivistys
- Valtava merkitys on oppikirjojen tekijöillä! Myös opiskelijat vaikuttavat etenkin uuden kaanonin syntyyn osoittamalla kiinnostusta tiettyihin kirjoihin, sillä opettajat alkavat usein luettaa juuri opiskelijoita kiinnostavia, itsekin hyvinä pitämiään kirjoja.

Kysymyksessä kymmenen (10) kehoitettiin arvioimaan asteikolla 1-5, kuinka paljon itse kokee vaikuttavansa kaanonin muodostumiseen ja sisältöön. Vastausvaihtoehtoina olivat: ei yhtään (1), ei juuri ollenkaan (2), aika paljon (3), hyvin paljon (4) ja erittäin paljon (5). Vastausprosentti oli tässä kysymyksessä 100 %. Vastausten keskiarvo oli 2,59 eli sanallisesti ja pyöristettynä ilmaistuna äidinkielenopettajat arvioivat voivansa vaikuttaa kaanonin muodostumiseen ja sisältöön jonkin verran.

Seuraavaksi äidinkielenopettajilta kysyttiin (kysymyksessä 11), miten he ottavat huomioon kirjallisuuden kaanonin opetuksessaan. Heiltä kysyttiin myös, kokevatko he kirjallisuuden kaanonilla olevan merkitystä arkipäivän kouluopetuksessa. Vastaajien määrä oli tässä kysymyksessä varsin korkea. Kyselyyn osallistuneista 37 äidinkielenopettajasta kysymykseen vastasi 33.

Suurin osa äidinkielenopettajista koki, että kaanonilla on merkitystä kouluopetuksessa. Monet opettajista käyttivät kaanonia opetuksensa tukena, esimerkiksi valitessaan kirjoja luettavaksi. Toisille opettajille oli itsestään selvää, että kaanon on hyvinkin merkityksellinen, muutamat taas kommentoivat, ettei kaanon vaikuta juuri mitenkään heidän opetukseensa. Kaanonin kokemiseen vaikuttaa varmasti opettajien työskentelykouluaste, sillä usein esimerkiksi yläkoulun kaikilla luokka-asteilla ei ole välttämättä edes tarkoituksenmukaista opettaa klassikkokirjallisuutta.

"Kaanon helpottaa rajaamaan opetusta, mutta toisaalta on tärkeää arvostaa kirjallisuutta yleensä ja ottaa käsiteltäviksi teoksia kaanonin ulkopuolelta. Ainakin kirjallisuudenhistorian opetuksessa kaanonista on suurta hyötyä ja otan sen huomioon..."

"Yleissivistyksen kannalta on tärkeää tuntea tiettyjä perusteoksia. On merkitystä!"

"en ota juurikaan. Ei yläkoulussa voi luettaa kirjoja muuten kuin sillä perusteella, että oppilaat jaksavat lukea kirjan"

"9. luokan kotimaisen kirjallisuuden historia sisältää väistämättä näitä "kaanoniin" kuuluvia kirjailijoita ja esittelee uusia potentiaalisia tulokkaita kirjallisuuden kentässä. On olemassa teoksia, joita kuuluu tuntea, jotta ymmärtäisi esim. mainontaa ja vaikkapa sarjakuvien vitsejä. Käymme joitakin merkittäviä teoksia läpi huolellisemmin, luetan niitä mahdollisuuksien mukaan varsinkin

ysiluokkalaisilla. Kasien ja seiskojen kohdalla luemme kaikkea kiinnostavaa ja käsiin osuvaa, pääasia että luemme. Kaanonilla on sitä enemmän merkitystä, mitä isompia oppilaat ovat. Kuitenkin kaanon voi viitoittaa kirjallisuuden opetusta vain rajallisesti.”

Vastauksissa heijastuu opettajien opettama luokka-aste. Eräästä vastauksesta kävi ilmi, että opettaja kertoo myös itse kaanonin muodostumisesta, ja siitä kuka kaanoniin voi vaikuttaa.

”Esitän, miten kaanon yleensä muodostuu ja ketkä siihen vaikuttavat. Yritän tehdä läpinäkyväksi kaanonin muodostumisen: käydään läpi, ketä ja mitä tietty kaanon hyödyttää, mitä uutta teokset tuovat verrattuna aikakauden muihin teoksiin...”

Muutaman opettajan mukaan kaanon tuo mukanaan kulttuurista perimätietoa sekä lisää historiallista perspektiiviä. Klassikkokirjojen tunteminen auttaa myös yhteiskunnan käsittämisessä, mutta toisaalta osaan klassikkokirjallisuudesta liittyy senaikaisten yhteiskunnallisten rakenteiden tuntemisen puute. Joidenkin klassikkokirjojen vanha kieliasu koettiin myös (yhdessä vastauksessa) hieman ongelmalliseksi. Jotkin klassikot koetaan raskaslukuisiksi ja tämän vuoksi oppilaat saattavat saada niin sanotun ”klassikkokammon”. Toisaalta taas toiset oppilaat lukevat nimenomaan mieluummin klassikkokirjallisuutta.

”...Modernia kirjallisuutta tulee tarjota, joskin sen ymmärtäminen on usein hankalaa, koska nuoret eivät tunne yhteiskunnallisia taustoja. Toisaalta taas klassikoiden luettaminen on vaikeaa, koska vanhojen kirjojen kieli on vaikeasti ymmärrettävää.”

”...Painotan klassikkojen merkitystä suomalaisen identiteetille ja historiantajulle.”

”Toisaalta valinnaisuutta on oltava, koska joillekin opiskelijoille klassikot ovat auttamattomasti pakkopullaa. Tiukkapiipoisesti en asiaan suhtaudu, ja jonakin vuonna saatamme kurssilla korvata perinteisen klassikon jollakin muulla kirjalla...”

”...Toisaalta harmittaa, että monet klassikot ovat raskaslukuisia ja siksi yhden tai muutaman teoksen takia voi saada klassikkokammon. Kaanonilla on merkitystä siksikin, että maailmaa on helpompi ymmärtää, kun ymmärtää siinä piileviä intertekstuaalisia viittauksia. Klassikoihin viitataan usein ja suurimmat niistä kirjoitetaan uudelleen ja uudelleen.”

”...Monet opiskelijat lukevat mielellään juuri ”klassikoita”, kun taas toisille ne ovat liian haastavia. Lukiolaiset ovat lukemisen taidoiltaan ja motovaatioltaan yhä heterogeenisempää joukkoa, mikä luo opetukseen haasteita...”

Vaikka äidinkielenopettajat kokevat klassikot tärkeiksi, niistä käytännössä ehditään usein lukemaan vain näytteitä. Joidenkin opettajien opetusmetodeihin kuuluu, että oppilas saa itse valita haluamansa kirjan kirjalistasta. Eräs opettaja koki myös, että hänen täytyi selittää kirjavalintojaan sekä oppilaalle että hänen vanhemmilleen. Tämä onnistui kaanonin kautta. Myös opetussuunnitelmat ja oppikirjat vaikuttivat luettaviksi valikoituviin kirjoihin.

”...Kotimaista kirjallisuutta käsittelevällä 6-kurssilla toisen kirjan saa valita listalta, johon kuuluu eri-ikäisiä kaanoniin kuuluvia kirjoja. Myös muilla kursseilla, joilla luettavan kirjan saa valita itse, se valitaan listasta, johon kuuluu myös joko kaanoniin kuuluvia tai siihen ehkä tulevia kirjoja (= hyväksi arvioituja kirjoja). Joskus listalla voi kuitenkin olla myös vaikkapa dekkari, eli kaanonin rajat kyllä venyvät siitä, millaisia ne ovat joskus olleet. On myös dekkariklassikoita, viihdeklassikoita ja vaikkapa sarjakuvaklassikoita...”

”...Perinteiseen kaanoniin kuuluvia kirjoja käsitellään kuitenkin tunneilla ja luetaan ainakin näytteitä. Siinä mielessä kaanonilla on merkitystä: se ohjaa osittain sitä, millainen kirjallisuus opetuksessa on esillä...”

”Koska luettavien kirjojen määrä on rajallinen, ainakin yritän valita oppilailleni jotenkin merkittävää suomalaista luettavaa. Ja se merkittävyys tulee kaanonista - jonkun jollakin tavalla valitsemista listoista. Sen avulla valintoja on helppo selittää ja perustella sekä oppilaille että heidän vanhemmilleen.”

”On merkitystä, koska ops:n mukaan oppilaan on tunnettava eri aikakausien ja eri tyylisuuntien tärkeitä teoksia ja kirjailijoita.”

”...Todella tärkeä vaikuttaja on oppikirja. Yleensä opettaja käsittelee juuri niitä tekstejä, joita oppikirjassa näytteinä on, ja luettaa juuri niitä kirjoja, joita oppikirjan tekijät ovat kurssilla luettaviksi kirjoiksi tarjonneet. Oppikirjan kautta kaanon saattaa olla todella merkittävä, ja uskon, että oppikirjat myös muokkaavat kaanoniam.”

Kyselyn lopuksi oli mahdollista kertoa omakohtaisia ajatuksia ja pohdintoja esimerkiksi kirjallisuuden kaanonista, klassikoista, varjokaanonista ja siitä, miten ne yleisesti koulussa huomioidaan (viimeinen kohta, kysymys 12). Tähän kysymykseen vastasi 15 äidinkielenopettajaa.

Eräs opettaja koki ongelmalliseksi nykylukioalaisten motivaation puutteen mitä tulee kirjallisuuden lukemiseen. Usein heitä kiinnostavat vain sellaiset kirjat, jotka harvoin kuuluvat kaanoniin, esimerkiksi viihdekirjat. Toisaalta eräs toinen opettaja koki koulun rajallisen budjetin hankalaksi. Koko luokalle ei voi luetuttaa samaa kirjaa samaan aikaan, sillä kirjoja on koulun kirjastossa vain rajallinen määrä.

"Klassikoiden lukeminen ja niihin tutustuminen on aina vain haasteellisempaa, koska nuorten maailmaa hallitsevat muut kiinnostuksen kohteet ja yhteiskunta on entistä eriytyneempää."

"Koulun budjetti on rajallinen, joten kirjoja ei niin vain tilata. Toisaalta joskus on vaikeuksia saada esim. joitakin klassikoita. Kirjastoista taas ei löydy esim. 36 kappaletta jotain tiettyä teosta. Se, että koko ryhmä lukisi jonkin tietyn teoksen samalla kurssilla, tuottaa usein vaikeuksia, koska kirjoja ei vain ole tarpeeksi. Esim. lukiossamme saattaa sata oppilasta tarvita 6 viikon ajan Seitsemän veljestä -teosta. Ei auta muu kuin patistaa lukemaan joitakin oppilaita kirja 3 viikossa tai ostamaan oma kirja. Tosin usein valittavana on useita eri teoksia, jolloin ongelmia ei synny. Helposti lainattavia klassikkosarjoja pitäisi saada lisää. Koulun ja kirjaston yhteistyötä voisi tehostaa, ainakin lukion osalta."

Toiset äidinkielenopettajat ottavat opetuksessaan huomioon myös varjokaanoniin liittyviä asioita, kun taas toiset opettajat kiinnittävät siihen vähemmän huomiota. Eräs äidinkielenopettaja katsoi, että varjokaanoniin kuuluvat myös lasten ja nuorten kirjallisuus, jotka tulisi hänen mielestään ottaa huomioon myös lukion kirjallisuuden opetuksessa. Eräs opettaja esitti myös huolenaiheensa naiskirjailijoiden vähemmälle jäämiselle. Hän toivoi myös että kirjallisuuden kaksikieliseen kaanoniin sekä vähemmistökielien kirjallisuuteen lisättäisiin enemmän huomiota.

"Varjokaanon näkyy ainakin siinä, että oppilaat saattavat valita luettavakseen kirjoja, joista yleisesti puhutaan paljon ja jotka ovat näyttävästi esillä kirjastossa, kirjakaupoissa, mediassa yms. Myös kavereiden suositukset vaikuttavat paljon lukemiseen, joten varjokaanon näkyy sinäkin."

"Varjokaanon on ongelmallinen juttu: miten ottaa huomioon paljon luettu ja populaari kirjallisuus, joka ei kuitenkaan aina ole kiinnostavinta tai uutta luovinta. Olen jättänyt sen opetuksessani suhteellisen vähälle."

"...Varjokaanonina voisi olla dekkarit ja lasten- ja nuortenkirjallisuus... Molemipia lajeja täytyy ehdottomasti kanonisoida, sillä ne ovat olleet usein sisällöltään ja käsittelytavoiltaan nk. valtakirjallisuutta edellä ja niillä on voimakas yhteiskunnallinen merkitys. Ne kuuuvat myös lukion kirjallisuuden opetukseen..."

"...On tärkeää, että äidinkielen opetuksessa tuodaan esiin ruotsin kielen osuus. Se ei ole vain jäännös menneisyydestä vaan keskeinen ja produktiivinen osa nykykirjallisuutta ja koko nykykulttuuria. Ylipäätään vähemmistöjen osuus yhteiskunnassa ja kulttuurissa tulee ottaa kirjallisuuden opetuksessa huomioon..."

"...Tärkeintä on, että oppilas innostuu kirjasta..."

"Klassikot ovat ihania, jos se nyt ihan synonyymistä käy."

8.3 Tutkimushaastattelut

Tutkimusaineiston keruuseen käytettiin myös kahta puolistrukturoitua tutkimushaastattelua (Liite 3). Haastateltavina oli kaksi pitkän linjan kirjastoammattilaista (vastaaja A ja vastaaja B) Varsinais-Suomesta. Kummankin haastateltavan työtehtäviin kuuluu muun muassa kokoelmatyötä sekä asiakaspalvelua.

Tutkimushaastattelujen tuloksia (kirjastoammattilaiset)

80 kirjan listasta molemmat valitsivat seuraavat teokset: Aleksis Kivi: Nummisuutarit, Väinö Linna: Täällä Pohjantähden alla, Veikko Huovinen: Havukka-ahon ajattelijat, Ilmari Kianto: Punainen viiva, Joel Lehtonen: Putkinotko, Kalle Päätalo: Iijoki-sarja, Lauri Viita: Moreeni, Minna Canth: Anna Liisa, Veijo Meri: Manillaköysi, Hannu Salama: Juhannustanssit, Antti Hyry: Uuni, Timo K. Mukka: Maa on syntinen laulu, Volter Kilpi: Alastalon salissa ja Aino Kallas: Sudenmorsian

Lisäksi vastaaja A oli valinnut seuraavat kirjat: Laila Hietamies: Laatokka-sarja, Pentti Haanpää: Noitaympyrä, Anni Blomqvist: Myrskyluoto-sarja, Bo Carpelan: Axel, Jörn Donner: Far och son (Isä ja poika), Lars Sund: Colorado Avenue, Kari Hotakainen: Juoksuhaudantie, Mikko Rimminen: Pussikaljaromaani, Antti Tuuri: Pohjanmaa, Pentti Holappa: Ystävän muotokuva ja Arto Paasilinna: Jäniksen vuosi

Vastaaja B oli valinnut seuraavat kirjat edellä jo mainittujen lisäksi: Juhani Aho: Juha, Mika Waltari: Ihmiskunnan viholliset, Fredrika Runeberg: Rouva Katariina Boije ja hänen tyttärensä, J.L. Runeberg: Vänrikki Stoolin tarinat, Maiju Lassila: Tulitikkuja lainaamassa, F.E. Sillanpää: Nuorena nukkunut, Johannes Linnankoski: Laulu tulipunaisesta kukasta, Sofi Oksanen: Puhdistus, Helvi Hämäläinen: Säädyläinen murhenäytelmä, Anna-Leena Härkönen: Häräntappoase, Maria Jotuni: Huojuva talo ja Aapeli: Pikku Pietarin piha

Haastatellut kirjastoammattilaiset ovat valinneet kirjallistalta 14 samaa teosta. Nämä 14 valittua teosta ovat pääasiassa vanhempaa klassikkoasemaan

noussutta kirjallisuutta. Poikkeuksena voisi pitää kenties Antti Hyryn Uuni-teosta, joka teoksena edustaa uudempaa kirjallisuutta, mutta toisaalta Hyry kirjailijana on saavuttanut klassikkoaseman. Vastaja A on suosinut valinnoissaan myös uudempaa tuotantoa, kun taas vastaja B on pysynyt traditionaalisemmalla linjalla.

Molemmat haastateltavat kommentoivat listalle valittuja kirjoja ja ehdottivat kirjoja, joita he olisivat valinneet listalle lisää. Molemmat ehdottivat useita kirjoja, joita he olisivat listalla jo olleiden kirjojen sijasta valinneet. Esimerkiksi vastaja B olisi valinnut Mika Waltarin tuotantoa edustamaan Sinuhe egyptiläisen listalla olleen Ihmiskunnan viholliset -teoksen sijaan. Eräitä kirjoja vastaja B nosti esiin kirjallisuuden kaanoniin mahdollisesti nousevina. Tällaisia teoksia hänen mielestään olivat esimerkiksi Sofi Oksasen Puhdistus, Riikka Pulkkinen Raja, Kari Hotakaisen Juoksuhaudantie sekä Elina Hirvosen Että hän muistaisi saman. Haastatteluissa tuli esiin siis muitakin kirjoja kuin ne 25 kirjaa, jotka vastaajat olivat valinneet kirjallistalta.

Runouden ja esimerkiksi sarjakuvien puutetta ihmeteltiin. Runoilijoista vastaja B kaipasi Eino Leinon tuotantoa. Vastaja B huomasi myös, että Kalevala puuttui listalta. Kalevalan puuttumisesta listalta keskusteltiin. Keskustelussa nousi esiin esimerkiksi Kalevalan eepos-luonne. Vastaja B nosti esiin sen, että kaikki eräällä tavalla perustuu Kalevalaan. Tutkija kertoi vastaajille, että listan oli tarkoitus edustaa pääasiassa suomalaista kaunokirjallisuutta. Siten esimerkiksi runoteoksia ei juurikaan mainittu listalla.

Haastatelluilta kysyttiin mielipidettä siitä, onko esimerkiksi tutkimukseen liittyvän kirjallistan kaltaisia kirjallistoja järkevää tehdä. Vastaja A vastasi, että jos ei järkevää niin ainakin tyypillistä. Hän lisäsi, että listojen tekeminen ja paremmuusjärjestykset liittyvät julkisuuteen ja mediaan, kaikenlaisia listoja tehdään eri alueilta. Vastaja B oli sitä mieltä, että kirjallistojen tekeminen on järkevää. Hän lisäsi, että se selkeyttää ja auttaa esimerkiksi opettajia. Vastaja B oli sitä mieltä, että kirjallistat auttavat kirjavalinnoissa, klassikoista pyritään esimerkiksi varastoimaan kaikki painokset. Hänen mielestään kaanon ei ainoastaan auta vain opettajia, jotka antavat oppilaille luettavaa, vaan myös

aikuisia, jotka tulevat kirjastoon etsimään luettavaa. Hän kertoo, että asioita helpottaa, kun on tällainen kaanon, mistä saa tukea kirjavalintoihin.

Seuraavana haastateltavilta kysyttiin, onko heidän mielestään kaanonیا olemassa. Molemmat haastateltavat olivat sitä mieltä, että kaanon on olemassa. Vastaaja B kertoi, että hän tavallaan vaistomaisesti tiesi, kun tätä kysyttiin, että kaanon on olemassa. Vastaaja A nosti tämän kysymyksen yhteydessä esiin brändityöryhmän, joka arvovaltaisesti haki Suomi-kuvaa, me-kuvaa ja minäkuvaa. Hänen mielestään on hyvä käydä kaanon keskustelua siitä, että on tällaisia erityyppisiä listoja ja kaanoneita.

Seuraava kysymys koski vastaavien kirjallistojen olemassaoloa ja sitä hyödyntävätkö vastaajat mahdollisesti olemassa olevia listoja työssään tai vapaa-ajallaan. Vastaaja B kertoi ettei juurikaan käytä listoja, mutta kun asiaa pohdittiin enemmän, hän kertoi, että hyödyntää työssään myydyimpien kirjojen listoja, Finlandia-palkintolistoja sekä oman kirjaston varausjonolistoja. Hän myös seuraa kirja-arvosteluja. Vastaaja A kertoi hyödyntävänsä erilaisia kriittikkolistoja ja joitakin muitakin listoja, esimerkiksi sata parasta kirjaa -listoja. Hän kertoi, että listoja voi käyttää apuna kokoelmatyössä. Listat ohjaavat asiakkaiden kysyntää ja vaikuttavat näin ollen myös siihen mitä kirjastoon hankitaan.

Kysymyksessä 12 haastateltavia pyydettiin määrittelemään lyhyesti omin sanoin termi kirjallisuuden kaanon. Vastaaja A määritteli sen olevan Suomen brändi, eräänlainen ihanne siitä mitä kirjallisuus Suomessa on. Vastaaja B määritteli kirjallisuuden kaanonin seuraavasti: ”kunkin maan kirjallinen parhaimmisto, joka on muodostunut/muodostuu ajan kuluessa”.

Kysymyksessä 13 pyydettiin kertomaan kuinka paljon kirjallisuuden klassikot vaikuttavat kirjaston kokoelmatyöhön (esimerkiksi teoksen valintakriteerit). Vastaaja B kertoi, että heillä on kirjastossa tietyt hankintalinjat, tiettyjä teoksia täytyy olla, tämä taas vaikuttaa täydennyksiin ja varastointiin. Hänen mielestään kaikissa kirjastoyksiköissä pitää olla keskeisimmät kirjat. Vastaaja A nosti tässä kohdassa esiin niin sanotun Tanskan mallin. Sillä hän tarkoitti sitä, että

kirjastossa, ainakaan pienemmässä, ei tarvitse olla kun se myyvin aineisto, se mikä kaikkein eniten menee lainaukseen. Kyse on hänen mukaansa paljolti kirjastojen neliöistä, joita pyritään karsimaan, sillä ne maksavat. Hän nosti myös esiin uudenlaisen kirjastoajattelun, sen että kirjasto on eräänlainen olohuone ja että kirjasto panostaa yhä enemmän tapahtumatuotantoon. Hän myös korosti sitä, että kirjastolle kokoelma on tärkeä, se on kirjaston perustehtävä.

Kysymyksessä 14 kysyttiin sitä, miten kirjallisuuden kaanon ilmenee haastateltavien omassa työssä (esimerkiksi kokoelmatyö, suositukset asiakkaille, hankinnat). Vastaja A kertoi, että yleismaailmallinen kaanon, eli ei pelkästään suomalainen, vaikuttaa kokoelmatyössä. Hän myös kertoi, että monesti asiakkaat pyytävät etsimään heille hyviä kirjoja ja tällöin nousevat esiin erityyppiset kaanonit, esimerkiksi jännityskaanon. Vastaja B nosti tässä yhteydessä myös esiin suositukset asiakkaille.

Kysymyksessä 15 pohdittiin sitä, että kuka vaikuttaa siihen minkälaisia kirjailijoita ja teoksia kirjallisuuden kaanoniin kuuluu. Esimerkkeinä olivat kriitikot, kustantajat, äidinkielenopettajat sekä kirjastoammattilaiset. Lisäksi kysyttiin millä tavoin edellä mainitut tahot mahdollisesti vaikuttavat kaanoniin.

Vastaja B kertoi, että hänen mielestään asiaan vaikuttavat pääasiassa kriitikot, kustantajat ja äidinkielenopettajat. Lisäksi hän nosti esiin vaikuttajana myös lukevan yleisön. Kirjastoammattilaiset vaikuttavat hänen mielestään asiaan vähemmän, enemmän hän näkee kirjastoammattilaiset aineiston tarjoajana, mutta mainitsee sitten, että kirjastoammattilaiset voivat nostaa esiin tiettyjä teoksia, nykyään myös Internetissä, ja kenties he tällöin vaikuttavat asiaan. Vastaja A kertoi, että hänen mielestään kaanon syntyy kriitikoiden ja tiedotusvälineiden kautta syntyvän keskustelun avulla. Media on hänen mukaansa suuri vaikuttaja, jonka kautta kaanon sitten eräällä lailla kulkeutuu opettajanhuoneisiin ja sitten myös kirjastoihin. Hän myös nostaa esiin sen, että kirjasto voi osaltaan myös nostaa esiin vaihtoehtoja, kun media ja julkinen keskustelu ovat aika yksioikoisia.

Kysymyksessä 16 pyydettiin kertomaan, miten kaanon/varjokaanon heijastaa haastateltavan mielestä vallitsevaa arvomaailmaa. Lisäksi kysyttiin miten kaanon/varjokaanon näky haastateltavan mielestä esimerkiksi kustantajien toiminnassa ja kirjallisuuden trendeissä ja lajeissa.

Vastaaja B totesi, että hänen mielestään kirjallisuus aina heijastaa vallitsevaa arvomaailmaa. On aina edelläkävijöitä, ensimmäinen on aina se iskevin. Hän nosti tässä myös esiin vanhat painokset ja kustantajat, jotka usein ottavat uusia painoksia klassikoista vain, kun on jokin juhlavuosi tai vastaava kimmoke. Tässä hän näkisi kirjaston ja kustantajien voivan tehdä enemmän yhteistyötä, sillä vanhoja klassikkoja, kuten Mika Waltaria ja Juhani Ahoa luetaan ja lainataan edelleen paljon. Vastaaja A nosti esiin vastauksessaan esimerkiksi pienkustantamot. Kirjallisuuden trendit näkyvät hänen mukaansa äkkiä ja suoraan, ja ne heittelevät laidasta laitaan monta kertaa vuodessa. Kirjojen sykli on tavallaan nopeutunut, on syksyn, kevään ja kesän kirjat, aina kirja ei ole esillä kahta kuukauttaakaan. Pienkustantamot ovat haastateltavan mielestä usein ihmisen asialla, kun taas isoissa kustantamoissa raha puhuu enemmän. Haastateltava nosti esiin myös runouden suosion samoin kuin sarjakuvienkin statuksen nousun.

Kysymyksessä 17 kysyttiin asteikolla 1-5 kuinka paljon haastateltava kokee voivansa vaikuttaa itse kaanonin muodostumiseen ja sisältöön. Molemmat vastaajat valitsivat numeron kaksi (2). Vastaaja B sanoi, että numero kaksi lukijana ja kirjastoammattilaisena toimiessa. Vastaaja A vastasi, että pieni vaikutus hänelläkin varmaan on, muttei järisyttävä. Vaikuttaminen tulee aineiston valinnan kautta ja sitten myös suosituksilla asiakkaille ja juttelulla asiakkaiden kanssa vaikutetaan.

Haastattelujen lopuksi oli mahdollista kertoa omakohtaisia ajatuksia ja pohdintoja kyselyn aihealueista. Esimerkkeinä tästä oli mainittu kirjallisuuden kaanon, klassikot, varjokaanon ja ylipäättään kokoelmatyö ja siihen vaikuttavat tekijät.

Vastaaja B pohti tässä kohdassa sitä, että varjokaanon on mielenkiintoinen asia, se on eräällä tavalla hänen mielestään konkreettisempi kuin itse kaanon, ja herätti hänessä eniten pohdiskelua koko kyselyä ajatellen. Vastaaja A kommentoi tässä kohdassa vielä joitakin kirjallisten teoksia ja haastattelija ja haastateltava puhuivat vielä jonkin aikaa asioista, kuten opinnäytetyön toteutuksesta.

9 TUTKIMUSTULOSTEN ANALYSOINTI JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Kirjastoammattilaisten sähköisen Webropol-kyselyn otos (11 kirjastoammattilaista) ja vastaajamäärä (kolme (3) kirjastoammattilaista) olivat niin suppeita, ettei niistä voi juurikaan tehdä koko ammattikuntaa koskevia yleistyksiä. Lisäksi kaikki otokseen valitut kirjastoammattilaiset olivat sukupuoleltaan naisia, mikä vinouttaa tutkimustuloksia. Toisaalta kirjastoala on varsin naisvaltainen, mikä näkyy myös tämän tutkimuksen otoksessa.

Kirjastoammattilaisten kyselystä kävi ilmi, että kaikki vastaajat työskentelevät kuntansa pääkirjastossa, mutta kunnat, jossa he työskentelevät ovat keskenään kovin erisuuruisia (asukasluvuiltaan 8000, 18 000 ja 160 000). Työuraltaan vastaajista kaksi (2) kirjastoammattilaista oli työskennellyt 20–25 vuotta alalla ja yhden (1) työura oli kestänyt 5-10 vuotta. Johtuen siitä, että vastaajien lähtökohdat olivat hieman erilaisia, tutkimukseen saatiin erityyppisiä kirjastoalan edustajia.

Äidinkielenopettajien sähköisen Webropol -kyselyn taustatiedoista ilmenee, että kaikista vastaajista (37 äidinkielenopettajaa) vain kolme (3) oli miehiä. Miesten osuus vastaajista ilmentää hyvin tämänkin alan naisvaltaisuutta. Huomionarvoista on myös kyselyyn vastanneiden äidinkielenopettajien ikäjakauma. Peräti 31 vastaajan työura oli kestänyt kymmenen (10) tai yli kymmenen (10) vuotta. Siten että 17 vastaajan ura oli kestänyt 20- 25 vuotta tai enemmän. Näin ollen vastaajista suurin osa lähestyy eläkeikää. Kenties vastaajien ikä on vaikuttanut esimerkiksi siihen millaisia teoksia he ovat valinneet 80 kirjan listalta.

Äidinkielenopettajien työskentelypaikat (esimerkiksi alakoulu ja lukio) poikkesivat hyvin paljon toisistaan ja myös työpaikkojen koko vaihteli paljon (esimerkiksi 100 oppilaan koulu verrattuna 8000 opiskelijan

ammattikorkeakouluun). Mielenkiintoista on, että niin sanottujen perinteisten pääaineiden lisäksi kolme (3) vastaajaa oli lukenut jotakin muuta pääaineenaan. Kaksi (2) äidinkielenopettajaa oli lukenut pääaineenaan historiaa ja yksi (1) suomalais-ugrilaista kielentutkimusta. Äidinkielenopettajille suunnatusta kyselystä kävikin ilmi, että äidinkielenopettajat opettavat samaa oppiainetta hyvin erilaisista lähtökohdista, joillakin oli takanaan kirjallisuudesta aineopinnot, kun taas joku oli suorittanut kirjallisuudessa lisensiaatintutkinnon.

Tutkimushaastatteluihin osallistui kaksi pitkän linjan kirjastoammattilaista (vastaaja A ja vastaaja B) Varsinais-Suomesta. Kummankin haastateltavan työtehtäviin kuuluu muun muassa kokoelmatyötä sekä asiakaspalvelua.

Tulosten vertailua

Molempien kyselyjen vastausprosentit olivat melko alhaisia. Kirjastoammattilaisten kyselyn vastausprosentti oli 27 % ja äidinkielenopettajien vastausprosentti oli 24,6 %. Yleisesti ottaen äidinkielenopettajat vastasivat esimerkiksi avoimiin kysymyksiin laajemmin kuin kirjastoammattilaiset. Voitaneen myös sanoa, että tutkimushaastateltavien vastaukset olivat jotakuinkin linjassa kirjastoammattilaisille tehdyn sähköisen kyselyn vastauksiin, vaikka kysymykset olivat osittain erilaiset. Haastatteluissa tuli ilmi syvällisempää tietoa asiasta kuin kirjastoammattilaisten varsin lyhyistä avoimista vastauksista.

Yksi tämän tutkimuksen mielenkiintoisimmista kohdista oli 80 kirjan teoslistan vastausten läpikäyminen. Minna Canthin Anna Liisa sai suurimman vastausmäärän kyselyissä äidinkielenopettajilta (35) ja myös kaksi kolmesta kirjastoammattilaisesta valitsi Anna Liisan. Samat kirjailijat teoksineen pyörivät kummankin kyselyn vastausten kärkipäässä, esimerkiksi Vänrikki Stoolin tarinat saivat korkean kannatuksen kummaltakin vastaajaryhmältä. Yllättävänä voitaneen pitää Sofi Oksasen Puhdistuksen korkeaa vastausmäärää kummassakin kyselyssä (kolme kirjastoammattilaista ja 34 äidinkielenopettajaa valitsi Puhdistuksen listalta). Vastausten perusteella Oksasen Puhdistus on tullut jäädäkseen.

Molemmissa sähköisissä kyselyissä niin sanotut vakiintuneet klassikkoteokset saivat eniten kannatusta, mutta joitakin muitakin kirjailijoita nousi vastausten kärkipäähän. Esimerkiksi äidinkielenopettajien kyselyn listalla paljon kannatusta sai Johanna Sinisalon teos Ennen päivänlaskua ei voi (22 äidinkielenopettajaa valitsi tämän teoksen). Toinen esimerkki voisi olla Kari Hotakaisen Juoksuhaudantie, jonka valitsi peräti 31 äidinkielenopettajaa. Toisaalta kirjallistan kysymyksenasettelussa oli mainittu se, että vastaaja voi valita teoksia, jotka hänen mielestään kuuluvat jo kaanoniin tai voivat siihen mahdollisesti tulevaisuudessa nousta. Jää siis arvailujen varaan, ovatko vastaajat tarkoittaneet, että edellä mainitut teokset kuuluvat jo kirjallisuuden kaanoniin vai pitävätkö he niitä niin sanottuina kaanonin nousijaehdokkaana.

Kukaan kyselyyn vastanneista kirjastoammattilaisista, äidinkielenopettajista tai tutkimushaastatteluihin osallistuneista kirjastoammattilaisista ei valinnut kirjallistasta seuraavia kolmea teosta: Ensio Lehtonen: Äidin rukous, Zinaida Lindén: I väntan på en jordbävning (ennen maanjäristystä) ja Jyrki Vainonen: Mykkä Jumala.

Kohdassa, jossa vastaajat saivat itse lisätä kirjoja, jotka he kokivat puuttuvan listasta, äidinkielenopettajista tähän kohtaan lisäsi kirjoja 20 vastaajaa 37 vastaajasta, kirjastoammattilaisista tähän vastasi vain yksi (1). Äidinkielenopettajat vaikuttivat olevan aika kriittisiä listan teoksia kohtaan. Esimerkiksi yksi (1) vastaaja kommentoi, että Seitsemän veljestä on tärkeämpi kuin Nummisuutarit. Tuntui, että heillä on paljon sanottavaa aiheesta ja että he olivat miettineet asiaa.

On mielenkiintoista, että tutkimushaastatteluun osallistuneet kaksi kirjastoammattilaista olivat valinneet keskenään peräti 14 samaa teosta 80 kirjan listalta. Haastateltavien kirjavalinnat olivat useat niin sanottuja klassikkoja, mutta kummassakin haastattelussa tuli esiin myös muita teoksia ja näistä teoksista ja niiden asemasta myös keskusteltiin. Etenkin uusista tai uudehkoista teoksista haastateltujen oli vaikea ennustaa sitä millaisen aseman ne tulevaisuudessa tulevat saamaan (nousevatko kaanoniin vai painuvatko unholaan). Toisaalta toinen haastateltu sanoi, että joistakin teoksista voi eräällä

lailla aavistaa, että ne eivät jää yhden kauden hiteiksi vaan ne saavuttavat vakiintuneen aseman kirjallisuuden kentässä. Pitkään kirjastomaailmaa seuranneelle kirjastoammattilaiselle saattaa mahdollisesti syntyä tällainen ”vaisto” mitä tulee kirjoihin. Kirjastoammattilaisen keskeisenä työkaluna voitaneen pitää tuntumaa kirjoihin. Tällä tarkoitetaan sitä, miten kirjastoammattilaisen täytyy arvioida ja ennustaa esimerkiksi kirjan kysyntä eri aikoina. Tällainen kirjallisuuden kentän tunteminen on keskeistä niin kokoelmatyössä kuin asiakaspalvelussakin.

Molemmissa sähköisissä kyselyissä kysyttiin vastaajilta, kuinka paljon he arvioivat voivansa vaikuttaa kirjallisuuden kaanonin muodostumiseen ja sisältöön (asteikolla 1-5). Vastausprosentit tässä kysymyksessä olivat kummassakin kyselyssä 100 %. Kirjastoammattilaisten tarkka keskiarvo tähän kysymykseen oli 1,67 ja äidinkielenopettajien vastaava oli 2,59. En voi vaikuttaa asiaan yhtään vastasi kirjastoammattilaisista yksi (1) henkilö ja äidinkielenopettajista neljä (4). Äidinkielenopettajien kyselystä yksi (1) vastaaja arvioi voivansa vaikuttaa kaanonin muodostumiseen ja sisältöön erittäin paljon ja kirjastoammattilaisten kyselyssä vaihtoehtoa erittäin paljon ei valinnut kukaan.

Huolimatta siitä, että äidinkielenopettajien vastausten keskiarvo lähentelee kolmea (3) voitaneen kuitenkin väittää, että kummatkaan kyseisen ammattikunnan edustajat eivät koe voivansa kovinkaan paljoa vaikuttaa kirjallisuuden kaanonin muodostumiseen ja sisältöön. Tämä tutkimustulos on hieman yllättävä, sillä kyseiset ammattikunnat kuitenkin kuuluvat kirjallisuusinstituution toimijoiden piiriin. Tämän tutkimuksen alustava hypoteesi oli, että kirjastoammattilaiset ja äidinkielenopettajat työllään voivat vaikuttaa kirjallisuuden kaanoniin. Näiden vastausten perusteella kirjastoammattilaiset pystyvät hieman ja äidinkielenopettajat jonkin verran vaikuttamaan kaanonin muodostumiseen, eli hypoteesi pitää osittain paikkaansa.

Molemmissa kyselyissä oli samanlainen kysymys siitä, mitkä tahot voivat vaikuttaa siihen, minkälaisia kirjailijoita ja teoksia kuuluu kirjallisuuden kaanoniin. Valmiit vastausvaihtoehdot olivat kriitikot, kustantajat,

äidinkielenopettajat ja kirjastoammattilaiset, mutta vastaajat pystyivät myös kirjoittamaan oman vastausvaihtoehdon. Tässä kysymyksessä vastaajat pystyivät valitsemaan useita vaihtoehtoja.

Kirjastoammattilaisista kukaan ei vastauksissaan valinnut kirjastoammattilaisia kaanoniin vaikuttaviksi toimijoiksi, mutta kaksi kolmesta valitsi äidinkielenopettajat. Äidinkielenopettajista 13 vastaajaa oli valinnut kirjastoammattilaiset ja 22 vastaajaa oli valinnut äidinkielenopettajat. Kyselyyn vastanneita äidinkielenopettajia oli yhteensä 37. Äidinkielenopettajista 14 vastaajaa oli valinnut muun kuin valmiin vastausvaihtoehdon. Näissä omissa vastausvaihtoehdoissa mainittiin muun muassa toimittajat, äidinkielen ja kirjallisuuden oppikirjojen tekijät, media, yliopiston professorit, lukeva yleisö, kirjallisuudentutkijat, opetussuunnitelma ja kirjakaupat. Eräs vastaaja oli avannut vastaustaan seuraavasti: ”Valtava merkitys on oppikirjojen tekijöillä! Myös opiskelijat vaikuttavat etenkin uuden kaanonin syntyyn osoittamalla kiinnostusta tiettyihin kirjoihin, sillä opettajat alkavat usein luettaa juuri opiskelijoita kiinnostavia, itsekin hyvinä pitämiään kirjoja”.

On huomionarvoista, että sekä haastatellut kirjastoammattilaiset että sähköiseen kyselyyn vastanneet kirjastoammattilaiset olivat vastanneet, etteivät juuri ollenkaan koe voivansa vaikuttaa kaanonin muodostumiseen ja sisältöön (asteikolla 1-5, keskiarvo numero 2). Kirjastoammattilaisten vaikutusmahdollisuuksia kirjallisuuden kaanoniin pidettiin yleisesti ottaen vähäisinä, esimerkiksi sähköiseen Webropol -kyselyyn vastanneista kirjastoammattilaisista kukaan ei valinnut kirjastoammattilaisia vaikuttajaryhmäksi kirjallisuuden kaanonin ollessa kyseessä. Haastatellut kirjastoammattilaiset taasen näkivät, että kirjastoammattilaiset voivat nostaa esiin kirjoja ja suositella niitä asiakkailleen.

Tutkimushaastattelujen vastaaja B nosti kirjallisuuden kaanonin yhteydessä esiin niin sanotun Suomen brändityöryhmän. Hänen mielestään kirjallisuuden kaanon on Suomen brändi. Tämä on aika mielenkiintoinen näkökulma kirjallisuuden kaanoniin. Tässä yhteydessä voitaneen puhua

kansalliskirjallisuudesta ja maailmankirjallisuudesta. Eräällä lailla kansalliskirjallisuutta voisikin pitää jokaisen maan omana brändinä, kuvana jonka jokainen maa haluaa muille näyttää. Voisi pohtia voiko kansalliskirjallisuus jotenkin vanhentua aikojen saatossa, kun maailma globalisaation myötä yhdentyy ja uudet sukupolvet eivät välttämättä pysty enää samaistumaan kansallisiin merkkiteoksiin.

Molempien tutkimushaastateltujen vastauksista kävi ilmi kirjastoalan murrosvaihe. Kirjastoalalle etsitään uusia konseptiajatuksia. Kirjastosta halutaan luoda monitoimitila ja kansalaisten olohuone, myös tapahtumatuotantoon pyritään panostamaan. Uusissa aluevaltauksissa ei ole mitään vikaa, mutta niiden jalkoihin voi jäädä mahdollisesti esimerkiksi kirjaston kokoelmien kehittäminen.

Haastatteluissa tuli esiin paljon yleisiä kirjallisuuteen ja kirjastomaailmaan liittyviä asioita. Keskustelu polveili useissa eri aiheissa, kaanon mainittiin usein vain sivulauseissa. Tästä huolimatta kaikkiin edeltä käsin suunniteltuihin kysymyksiin saatiin vastaukset ja materiaalia kertyi enemmän kuin haastattelija odotti.

Kyselyjen ja haastattelujen vastauksista päätellen, olisi ollut hyvä mainita kyselyjen saatekirjeissä tai itse kyselyjen yhteydessä se, että kyse on juuri yhden teoksen kuulumisesta kaanoniin, siis se että listassa olisi lueteltu kaikkien klassikkokirjailijoiden pää-avainteokset. Saatekirjeissä kyllä mainittiin se, että 80 kirjan lista keskittyy pääasiassa suomalaiseen proosaan.

Äidinkielenopettajien kyselyn vastauksista selvisi, että kirjallisuudenopetus on haasteellistunut. Eräs äidinkielenopettaja kertoo seuraavaa: ”Nykylukiolaisista suuri joukko on kovin halutonta lukemaan minkäänlaisia kirjoja. Ainoita keinoja lukumotivointiin tuntuvat olevan kirjojen opekehu ja valinnaisuus. Nuoret haluavat lukea heitä kiinnostavia kirjoja, jotka valitettavan harvoin kuuluvat minkäänlaiseen arvostettuun kaanoniin. Viihde on päivän sana!” Myös nuorten ajankäyttötottumukset ovat muuttuneet. Tätä muutosta kuvaa eräs äidinkielenopettaja seuraavasti: ”Klassikoiden lukeminen ja niihin tutustuminen

on aina vain haasteellisempaa, koska nuorten maailmaa hallitsevat muut kiinnostuksen kohteet ja yhteiskunta on entistä eriytyneempää. On paljon huoltajia, jotka eivät tue lukemista, koska maksetut urheilu- tai muut harrastukset menevät edelle. Koulussa ehditään lukea vain näytteitä ja katkelmia, ja kokonaisteosten lukeminen jää kotiin.”

Kyselyjen vastauksista kävi ilmi kirjastoammattilaisten ja äidinkielenopettajien erilainen suhde kirjoihin. Kirjastoammattilaiset välittävät kirjallisuutta muille tahoille, he myös markkinoivat kirjoja, kun taas äidinkielenopettajat problematisoivat ja opettavat sisältöjä kirjoista. Molempien ammattikuntien näkökulma on tärkeä, mutta he eräällä lailla katsovat kirjoja erilaisten silmälasien läpi.

Kirjaston tehtävä kirjojen välittäjänä kävi ilmi esimerkiksi yhden kirjastoammattilaisen vastauksesta kyselyn viimeiseen kohtaan, vastaus oli seuraavanlainen: ”No, kaanon ei todellakaan ole kirjastohenkilöstön muovattavissa. Kustannusmaailma on meistä erillään vieläkin joka tekee päätökset julkaisuista, oli kyseessä omakustannus tai kustannusyhtiö. Kirjaston rooli jakelijana tai jopa kulttuurintuottajana rajoittuu ohjelmalveluihin ja markkinointiin, josta on aika pitkä matka kaanoniin.”

Kirjallisuuden kaanonin tarpeellisuudesta ylipäättään oltiin kyselyjen vastauksissa montaa mieltä. Joidenkin vastaajien mielestä kaanon selkeyttää asioita, kun taas eräs äidinkielenopettaja oli ilmaissut kantansa kaanoniin seuraavasti: ”Kaanon yksinkertaistavana kertomuksena helpottaa kirjallisuuden historian opettamista, mutta toisaalta on kyllä käsitteenä aikansa elänyt. Oikeastaan koko suomalaisen kirjallisuuden kaanon on jo osa kirjallisuuden historiaa, sillä se on pitkälti määrittynyt palvelemaan suomalaisen kansallisuuden rakentamisprojektia, mikä sinällään ei enää palvele mitään tarkoitusta”. Saaduista vastauksista voi kuitenkin tehdä sen päätelmän, että Suomessa on olemassa kirjallisuuden kaanon, vaikkakin sen sisältämiä teoksia voi olla vaikeaa yksioikaisesti nimetä.

Äidinkielenopettajat näyttelevät keskeistä roolia ainakin mitä tulee kaanonin ylläpitämiseen liittyviin asioihin. He valitsevat oppilaille kirjoja luettaviksi, tai kuten nykyään on tavallista, antavat suosituksia luettavista kirjoista. Lisäksi äidinkielenopettajat voivat varsin vapaasti päättää kirjallisuudenopetuksensa painopisteistä. Jotkut opettajista saattavat esimerkiksi painottaa nykykirjallisuuden tuntemista kun taas toiset saattavat keskittyä opetuksessaan klassikoiden tuntemiseen. On mielenkiintoista pohtia voisivatko äidinkielenopettajat vaikuttaa osaltaan esimerkiksi kaanonin muodostumiseen; nostaa tiettyjä teoksia ja kirjailijoita (koulu)kaanoniin suosituksillaan ja kirjavalinnoillaan siten, että kyseisiä teoksia ei juuri noteerattaisi vaikkapa kirjallisuudentutkimuksen piirissä.

Kirjallisuuden kaanon, jos sellainen katsotaan olevan olemassa, kohtaa nykyään myös muiden kulttuuriympäristöjen aineksia. Globalisaation myötä kirjallisuuden kentälle tulee uusia kirjailijoita ja suomalaisetkin kirjailijat tarttuvat uusiin yleismaailmallisempiin aiheisiin, sijoittavat kirjansa tapahtumat vaikkapa Peruuun. Synteesinomaisesti syntynee uusia variaatioita siitä, mitä on suomalaisuus ja mitkä ovat suomalaisen kulttuurin erityispiirteet. Kuinka kauan kaupunkilaistunut teknologiaorientoitunut suomalainen voi enää samaistua vaikkapa Kiven Seitsemän veljeksien agraariyhteiskunnan henkilöihin?

Vastaavasti voidaan miettiä, sitä millaisen suhteen maahanmuuttajataustaiset henkilöt muodostavat vanhaan kirjallisuuden kaanoniin kuuluviin teoksiin, kuten Aleksis Kiveen ja Väinö Linnaan. Heillähän ei välttämättä ole juurikaan kosketuspohjaa kyseisten kirjailijoiden kirjoittamiin asioihin. Toisaalta voidaan miettiä löytyykö tällaista kosketuspohjaa nykysuomalaiselta nuorelta. Kenties kulttuuriperintömmekin globalisoituu ja esimerkiksi kaksi eri puolilla maailmaa asuvaa nuorta ymmärtää toisiaan paremmin kuin kaksi samassa kulttuuripiirissä asuvaa eri sukupolviin kuuluvaa henkilöä.

10 LOPPUSANAT

Tämän opinnäytetyön tutkimusosio voitaneen luokitella kirjallisuussosiologian piiriin kuuluvaksi eli tässä yhteydessä on tutkittu muun muassa kirjallisuuden yhteiskunnallisia merkityssuhteita (kaanon) ja kirjallisuusinstituution eri toimijoiden suhdetta kirjallisuuteen (kirjastoammattilaiset ja äidinkielenopettajat). Opinnäytetyössä on myös käsitelty aihepiirejä kirjallisuuden ja – äidinkielen didaktiikkaa sivuten.

Kirjastoammattilaisten ja äidinkielenopettajien sähköisten kyselyjen lisäksi toteutettiin kaksi puolistrukturoitua tutkimushaastattelua kahdelle kirjastoammattilaiselle. Nämä kaksi haastattelua tukivat hyvin sähköisien kyselyjen vastausten antia, siten että kirjallisuuden kaanonin piiriin kuuluvista asioista saatiin syvällistä tietoa.

Kirjallisuuden kaanon on monitahoinen ja monimerkityksellinen termi, jonka tarkastelu on paikoin haasteellista. Kaanon heijastelee oman aikansa asenteita ja arvoja ja on dynaaminen kokonaisuus.

Kirjastoammattilaiset ja äidinkielenopettajat edustavat ammattikuntia, jotka joutuvat jatkuvasti työssään miettimään kirjallisuuden kaanonia. Tutkimustuloksista päätellen kirjastoammattilaiset eivät juurikaan koe pystyvänsä vaikuttamaan kirjallisuuden kaanonin muodostumiseen ja sisältöön, kun taas äidinkielenopettajat kokevat voivansa vaikuttaa siihen jonkin verran. Tutkimuksen vastauksien mukaan he kokevat, että suomalaisen kaunokirjallisuuden piirissä on olemassa kaanon.

Tässä tutkimuksessa kummassakin kyselyssä aluerajauksena oli Varsinais-Suomi. Voidaankin pohtia millaisia tuloksia olisi saatu, jos kyselyt olisi lähetetty esimerkiksi kuusamolaisille kirjastoammattilaisille ja äidinkielenopettajille. Varmasti vastauksissa on näkyvissä Varsinais-Suomen kulttuuri ja alueelliset ominaispiirteet. Jatkossa samankaltaista aihealuetta voisi tutkia myös muualla Suomessa, ja tuloksia verrata tämän tutkimuksen tuloksiin.

Jatkossa voitaisiin tutkia myös esimerkiksi kirjallisuuden kaanonin kirjaston käyttäjäkunnan näkökulmasta. Aihetta voitaisiin tutkia muun muassa varauslukujen valossa. Tässä tutkimuksessa keskityttiin suomalaiseen proosaan, mutta kaanontutkimusta voisi laajentaa myös muihin kirjallisuuden lajeihin, kuten runoteoksiin, lastenkirjallisuuteen ja näytelmiin. Myös musiikin kaanonin voisi tutkia. Kirjallisuuden eri genrejen kaanoneita olisi myös mielenkiintoista tutkia, esimerkiksi romantiikan, dekkari- ja viihdekirjallisuuden osalta.

Tämän tutkimuksen tulokset hyödyttävät kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman opiskelijoita, kirjastoammattilaisia sekä äidinkielenopettajia. Tutkimuksella on saatu tietoa siitä, miten kaanon muodostuu ja mitä kirjoja siihen mahdollisesti kuuluu sekä kuka kaanoniin voi vaikuttaa. Tutkimuksen teoriaosassa perehdytään kirjallisuuden yleisiin termeihin, mistä mahdollisesti on apua kaikille kirjallisuudesta kiinnostuneille. Vaikka tämä opinnäytetyö onkin vain pintaraapaisu kirjallisuuden kaanoniin, se antaa silti arvokasta tietoa kaanonista ja sen muodostumisesta, sillä aiheesta ei ole juurikaan aikaisempaa tutkimustietoa tästä näkökulmasta.

LÄHTEET

Alanko, O. 2007. Heikki Poroila, Luurangot portinvartijan kaapissa. Kirja-arvostelu. Viitattu 3.10.2011 <http://www.kiiltomato.net/heikki-poroila-luurangot-portinvartijan-kaapissa/>.

BTJ. 2011. Kirjo. Tuotteet ja palvelut. Viitattu 11.9.2011 <http://www.btj.fi/btj-yrityksena/tuotteet-palvelut/>.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 4. painos. Vastapaino: Jyväskylä.

Hosiaislouma, Y. 2003. Kirjallisuuden sanakirja. WSOY: Juva.

Huhtala, L. 2006. Kuria ja kurittomuutta: hieman lajeista ja kaanonista. Artikkelikokoomasta Fiktiota! Levottomat genret ja kirjaston arki. (toim. Kaisa Hypén). BTJ: Helsinki.

Järvenpää, E. 2009. Kirjastoammattilainen ja asiakas kokoelman kehittäjinä: Asiakaskysely ja kirjastohenkilökunnan teemahaastattelu Ylöjärven kaupunginkirjastossa. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Viitattu 3.10.2011 https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/5614/Jarvenpaa_Elina.pdf?sequence=1.

Kirjasampo. 2011. Info. Viitattu 4.10.2011 <http://www.kirjasampo.fi/fi/info>.

Kirjastolaki 4.12.1998/904.

Koivisto, P. 2006. Klassikolla päähän, lähiluvulla silmään. Parnasso. Yhtyneet kuvalehdet, 56/2006, s. 38-43. Helsinki.

Länkinen, T. 2011. Pamfletti: Naisten suosikit pääsevät kirjastoon, porno ei. Viitattu 3.10.2011 <http://www.hs.fi/kulttuuri/artikkeli/Pamfletti+Naisten+suosikit+p%C3%A4%C3%A4sev%C3%A4t+kirjastoon+porno+ei/1135231980522?ref=rss>.

Niemi, J. 1997. Suomalaisten suosikkikirjat. Uudistettu ja ajanmukaistettu painos. Karisto: Hämeenlinna.

Niemi, J. 2001. Kaanon ja kirjallisuudenopetus 2000-luvulla. Kuutamokeikka ja muita teitä tekstien kiehtovaan maailmaan. Äidinkielen opettajain liitto: Helsinki.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2011a. Kulttuuriperinnön digitointi. Viitattu 11.9.2011 http://www.minedu.fi/OPM/Kulttuuri/Museot_ja_kulttuuriperintoe/kulttuuriperinnon_digitointi?lang=fi.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2011b. Yleiset kirjastot. Viitattu 11.9.2011 http://www.minedu.fi/OPM/Kirjastot/kirjastoverkosto/yleiset_kirjastot/?lang=fi.

Oulun yliopisto. 2011. Didaktiikka. Viitattu 27.11.2011 <http://apumatti.oulu.fi/apumatti/lcms.php?am=640-640-1&page=644&close=644>.

Papinniemi, J. & Puttonen, S. 2003. Sata kirjaa. Atena: Jyväskylä.

Rahikainen, A. 2011. Fredrika. Suom. Sandberg, M. Viitattu 10.9.2011 http://www.runeberg.net/fin/a_3_t.html.

Rikama, J. 2004. Lukion kirjallisuuden opetus 1900-luvun jälkipuoliskon Suomessa opettajien arviointien valossa. Viitattu 12.9.2011 <http://acta.uta.fi/pdf/951-44-6033-2.pdf>.

Sarmavuori, K. 2004a. Lukion opettajien kaanon vuonna 2000. Äidinkielen opetustiede: aikakauskirja. Helsinki : Yliopistopaino. 2004/33, s. 7-39.

Sarmavuori, K. 2004b. Kaaanonista. Viitattu 12.9.2011 http://kotisivukone.fi/files/aidinkielenopetustieteenseurary.kotisivukone.com/luento_3c_kaanon.pdf.

Sarmavuori, K. 2011. Opi ja ohjaa lukemista. Avain, 2011.

Tuomi, P. 2010. Jokaiselle kirjalle lukija – jokaiselle lukijalle kirja; Kirjastonhoitaja kaunokirjallisuuden asiantuntijana. Licensiaatintutkielma. Itä-Suomen yliopisto, Filosofinen tiedekunta.

Volotinen, T. 2004.

Klassikot kirjallisuuskasvatuksessa: pakkosyöttöä vai innostavaa luettavaa nuorille. Työryhmittely. Cultura, 27/2004, s. 10-20. Espoo.

Wikipedia 2011a. Katri Sarmavuori. Viitattu 15.9.2011

http://fi.wikipedia.org/wiki/Katri_Sarmavuori.

Wikipedia 2011b. Arvosteleva kirjaluetelo. Viitattu 2.10.2011

http://fi.wikipedia.org/wiki/Arvosteleva_kirjaluetelo.

Grönholm, J. 2011. Miten klassikot elävöitetään – Katri Sarmavuoren uusi tutkimus kuuluu lukuviikon nimikkokirjoihin. Turun sanomat 23.3.2011, 23

- 1 Aapeli: Pikku Pietarin piha □
- 2 Juhani Aho: Juha □
- 3 Anni Blonqvist: Myrskyluoto –sarja □
- 4 Minna Canth: Anna Liisa □
- 5 Bo Carpelan: Axel □
- 6 Jörn Donner: Far och son (Isä ja poika) □
- 7 Ranya ElRamly: Auringon asema □
- 8 Monika Fagerholm: Den amerikanska flickan (Amerikkalainen tyttö) □
- 9 Joel Haahtela: Elena □
- 10 Pentti Haanpää: Noitaympyrä □
- 11 Paavo Haavikko: Talvipalatsi □
- 12 Pirjo Hassinen: Kuninkaanpuisto □
- 13 Laila Hietamies: Laatokka –sarja □
- 14 Elina Hirvonen: Että hän muistaisi saman □
- 15 Pentti Holappa: Ystävän muotokuva □
- 16 Kari Hotakainen: Juoksuhaudantie □
- 17 Veikko Huovinen: Havukka-ahon ajattelija □
- 18 Antti Hyry: Uuni □
- 19 Virpi Hämeen-Anttila: Suden vuosi □
- 20 Helvi Hämäläinen: Säädylinen murhenäytelmä □
- 21 Anna-Leena Härkönen: Häräntappoase □
- 22 Annika Idström: Veljeni Sebastian □
- 23 Risto Isomäki: Sarasvatin hiekkaa □
- 24 Sisko Istanmäki: Liian paksu perhoseksi □
- 25 Juha Itkonen: Myöhempien aijojen pyhiä □
- 26 Tove Jansson: Kesäkirja □
- 27 Matti Yrjänä Joensuu: Harjunpää ja rakkauden nälkä □
- 28 Maria Jotuni: Huojuva talo □
- 29 Aino Kallas: Sudenmorsian □
- 30 Katja Kallio: Sooloilua □
- 31 Anja Kauranen: Pelon maantiede □
- 32 Ilmari Kianto: Punainen viiva □

- 33 Eeva Kilpi: Talvisodan aika □
- 34 Volter Kilpi: Alastalon salissa □
- 35 Aleksis Kivi: Nummisuutarit □
- 36 Yrjö Kokko: Pessi ja Illusia □
- 37 Riku Korhonen: Kahden ja yhden yön tarinoita □
- 38 Leena Krohn: Tainaron □
- 39 Leena Lander: Tummiin perhosten koti □
- 40 Maiju Lassila: Tulitikkuja lainaamassa □
- 41 Leena Lehtolainen: Kun luulit unohtaneesi □
- 42 Joel Lehtonen: Putkinotko □
- 43 Ensio Lehtonen: Äidin rukous □
- 44 Rakel Liehu: Helene □
- 45 Zinaida Lindén: I väntan på en jordbävning (ennen maanjäristystä) □
- 46 Väinö Linna: Täällä Pohjantähden alla □
- 47 Johannes Linnankoski: Laulu tulipunaisesta kukasta □
- 48 Reko Lundán: Ilman suuria suruja □
- 49 Veijo Meri: Manillaköysi □
- 50 Timo K. Mukka: Maa on syntinen laulu □
- 51 Mari Mörö: Kiltin yön lahjat □
- 52 Sofi Oksanen: Puhdistus □
- 53 Arto Paasilinna: Jäniksen vuosi □
- 54 Riikka Pulkkinen: Raja □
- 55 Matti Pulkkinen: Romaanihenkilön kuolema □
- 56 Kalle Päätalo: Iijoki –sarja □
- 57 Hannu Raittila: Ei minulta mitään puutu □
- 58 Mikko Rimminen: Pussikaljaromaani □
- 59 Fredrika Runeberg: Rouva Katariina Boije ja hänen tyttärensä □
- 60 J.L. Runeberg: Vänrikki Stoolin tarinat □
- 61 Pirkko Saisio: Punainen erokirja □
- 62 Hannu Salama: Juhannustanssit □
- 63 F.E. Sillanpää: Nuorena Nukkunut □
- 64 Helena Sinervo: Runoilijan talossa □

- 65 Johanna Sinisalo: Ennen päivänlaskua ei voi
- 66 Lassi Sinkkonen: Solveigin laulu
- 67 Lars Sund: Colorado Avenue
- 68 Petri Tamminen: Enon opetukset
- 69 Jari Tervo: Myyrä
- 70 Antti Tuuri: Pohjanmaa
- 71 Kaari Utrio: Haukka, minun rakkaani
- 72 Erik Wahlström: Den dansande prästen (Tanssiva pappi)
- 73 Jyrki Vainonen: Mykkä jumala
- 74 Mika Waltari: Ihmiskunnan viholliset
- 75 Hilja Valtonen: Nuoren opettajattaren varaventili
- 76 Tuula-Liina Varis: Maan päällä paikka yksi on
- 77 Maarit Verronen: Yksinäinen vuori
- 78 Kjell Westö: Där vi en gång gått (Missä kuljimme kerran)
- 79 Lauri Viita: Moreeni
- 80 Hannu Väisänen: Toiset kengät

8. Halutessasi voit lisätä seuraaville riveille kirjoja, jotka koet mahdollisesti puuttuvan listasta. (Huomioi, että listassa on yhdeltä kirjailijalta edustettuna vain yksi teos.)

9. Määrittele lyhyesti omin sanoin termi kirjallisuuden kaanon.

10. Kerro, kuinka paljon kirjallisuuden klassikot vaikuttavat arviosi mukaan kirjaston kokoelmatyöhön (esimerkiksi teoksen valintakriteerit).

11. Kerro miten kirjallisuuden kaanon ilmenee omassa työssäsi (esimerkiksi kokoelmatyö, suositukset asiakkaille, hankinnat).

12. Kuka seuraavista mielestäsi vaikuttaa siihen, minkälaisia kirjailijoita ja teoksia kuuluu kirjallisuuden kaanoniin?

kriitikot

kustantajat

äidinkielenopettajat

kirjastoammattilaiset

muu mikä? _____

- 1 Aapeli: Pikku Pietarin piha □
- 2 Juhani Aho: Juha □
- 3 Anni Blonqvist: Myrskyluoto –sarja □
- 4 Minna Canth: Anna Liisa □
- 5 Bo Carpelan: Axel □
- 6 Jörn Donner: Far och son (Isä ja poika) □
- 7 Ranya ElRamly: Auringon asema □
- 8 Monika Fagerholm: Den amerikanska flickan (Amerikkalainen tyttö) □
- 9 Joel Haahtela: Elena □
- 10 Pentti Haanpää: Noitaympyrä □
- 11 Paavo Haavikko: Talvipalatsi □
- 12 Pirjo Hassinen: Kuninkaanpuisto □
- 13 Laila Hietamies: Laatokka –sarja □
- 14 Elina Hirvonen: Että hän muistaisi saman □
- 15 Pentti Holappa: Ystävän muotokuva □
- 16 Kari Hotakainen: Juoksuhaudantie □
- 17 Veikko Huovinen: Havukka-ahon ajattelija □
- 18 Antti Hyry: Uuni □
- 19 Virpi Hämeen-Anttila: Suden vuosi □
- 20 Helvi Hämäläinen: Säädylinen murhenäytelmä □
- 21 Anna-Leena Härkönen: Häräntappoase □
- 22 Annika Idström: Veljeni Sebastian □
- 23 Risto Isomäki: Sarasvatin hiekkaa □
- 24 Sisko Istanmäki: Liian paksu perhoseksi □
- 25 Juha Itkonen: Myöhempien aijojen pyhiä □
- 26 Tove Jansson: Kesäkirja □
- 27 Matti Yrjänä Joensuu: Harjunpää ja rakkauden nälkä □
- 28 Maria Jotuni: Huojuva talo □
- 29 Aino Kallas: Sudenmorsian □
- 30 Katja Kallio: Sooloilua □
- 31 Anja Kauranen: Pelon maantiede □
- 32 Ilmari Kianto: Punainen viiva □

- 33 Eeva Kilpi: Talvisodan aika □
- 34 Volter Kilpi: Alastalon salissa □
- 35 Aleksis Kivi: Nummisuutarit □
- 36 Yrjö Kokko: Pessi ja Illusia □
- 37 Riku Korhonen: Kahden ja yhden yön tarinoita □
- 38 Leena Krohn: Tainaron □
- 39 Leena Lander: Tummiin perhosten koti □
- 40 Maiju Lassila: Tulitikkuja lainaamassa □
- 41 Leena Lehtolainen: Kun luulit unohtaneesi □
- 42 Joel Lehtonen: Putkinotko □
- 43 Ensio Lehtonen: Äidin rukous □
- 44 Rakel Liehu: Helene □
- 45 Zinaida Lindén: I väntan på en jordbävning (ennen maanjäristystä) □
- 46 Väinö Linna: Täällä Pohjantähden alla □
- 47 Johannes Linnankoski: Laulu tulipunaisesta kukasta □
- 48 Reko Lundán: Ilman suuria suruja □
- 49 Veijo Meri: Manillaköysi □
- 50 Timo K. Mukka: Maa on syntinen laulu □
- 51 Mari Mörö: Kiltin yön lahjat □
- 52 Sofi Oksanen: Puhdistus □
- 53 Arto Paasilinna: Jäniksen vuosi □
- 54 Riikka Pulkkinen: Raja □
- 55 Matti Pulkkinen: Romaanihenkilön kuolema □
- 56 Kalle Päätaalo: Iijoki –sarja □
- 57 Hannu Raittila: Ei minulta mitään puutu □
- 58 Mikko Rimminen: Pussikaljaromaani □
- 59 Fredrika Runeberg: Rouva Katariina Boije ja hänen tyttärensä □
- 60 J.L. Runeberg: Vänrikki Stoolin tarinat □
- 61 Pirkko Saisio: Punainen erokirja □
- 62 Hannu Salama: Juhannustanssit □
- 63 F.E. Sillanpää: Nuorena Nukkunut □
- 64 Helena Sinervo: Runoilijan talossa □

- 65 Johanna Sinisalo: Ennen päivänlaskua ei voi □
- 66 Lassi Sinkkonen: Solveigin laulu □
- 67 Lars Sund: Colorado Avenue □
- 68 Petri Tamminen: Enon opetukset □
- 69 Jari Tervo: Myyrä □
- 70 Antti Tuuri: Pohjanmaa □
- 71 Kaari Utrio: Haukka, minun rakkaani □
- 72 Erik Wahlström: Den dansande prästen (Tanssiva pappi) □
- 73 Jyrki Vainonen: Mykkä jumala □
- 74 Mika Waltari: Ihmiskunnan viholliset □
- 75 Hilja Valtonen: Nuoren opettajattaren varaventili □
- 76 Tuula-Liina Varis: Maan päällä paikka yksi on □
- 77 Maarit Verronen: Yksinäinen vuori □
- 78 Kjell Westö: Där vi en gång gått (Missä kuljimme kerran) □
- 79 Lauri Viita: Moreeni □
- 80 Hannu Väisänen: Toiset kengät □

8. Halutessasi voit lisätä seuraaville riveille kirjoja, jotka koet mahdollisesti puuttuvan listasta. (Huomioi, että listassa on yhdeltä kirjailijalta edustettuna vain yksi teos.)

9. Kuka seuraavista mielestäsi vaikuttaa siihen, minkälaisia kirjailijoita ja teoksia kuuluu kirjallisuuden kaanoniin?

kriitikot

kustantajat

äidinkielenopettajat

kirjastoammattilaiset

muu mikä? _____

10. Arvioi asteikolla 1-5 kuinka paljon itse koet vaikuttavasi kaanonin muodostumiseen ja sisältöön.

1 en yhtään

2 en juuri ollenkaan

3 aika paljon

4 hyvin paljon

5 erittäin paljon

11. Miten otat mahdollisesti huomioon kirjallisuuden kaanonin opetuksessasi? Koetko, että kirjallisuuden kaanonilla on merkitystä arkipäivän kouluopetuksessa?

12. Kyselyn loppuksi voit kertoa omakohtaisia ajatuksia, pohdintoja esimerkiksi kirjallisuuden kaanonista, klassikoista, varjokaanonista ja siitä, miten ne yleisesti koulussa huomioidaan.

HAASTATTELURUNKO KIRJASTOAMMATTILAISILLE

1. Sukupuoli:

2. Koulutustausta:

3. Pääasialliset työtehtävät: (esimerkiksi johtotehtävät, kokoelmatyö, asiakaspalvelu, hallintotehtävät).

4. Minkälaisessa kirjastossa työskentelet? (esimerkiksi pääkirjasto, sivukirjasto, kirjastoauto)

5. Minkä kokoisessa kunnassa tai kaupungissa kirjasto, jossa työskentelet, toimii?

6. Työura vuosissa:

7. Seuraavassa luettelossa on 80 kirjaa, jotka ovat vuosien saatossa olleet suosittuja tai olleet erityisen arvostettuja kriitikkopiireissä tai kirjallisuuden tutkimuksen alalla. Tehtävänäsi on rastittaa näistä kirjoista ne 25 kirjaa, jotka

mielestäsi kuvastavat hyvin kirjallisuuden kaanonia tai voivat mahdollisesti nousta kaanoniin tulevaisuudessa.

1. Juhani Aho: Juha □
2. Mika Waltari: Ihmiskunnan viholliset □
3. Fredrika Runeberg: Rouva Katariina Boije ja hänen tyttärensä
4. J.L. Runeberg: Vänrikki Stoolin tarinat
5. Aleksis Kivi: Nummisuutarit
6. Väinö Linna: Täällä Pohjantähden alla
7. Veikko Huovinen: Havukka-ahon ajattelijat
8. Ilmari Kianto: Punainen viiva
9. Maiju Lassila: Tulitikkuja lainaamassa
10. F.E. Sillanpää: Nuorena nukkunut
11. Joel Lehtonen: Putkinotko
12. Ensio Lehtonen: Äidin rukous
13. Kalle Päätaalo: Iijoki-sarja
14. Laila Hietamies: Laatokka-sarja
15. Johannes Linnankoski: Laulu tulipunaisesta kukasta
16. Hilja Valtonen: Nuoren opettajattaren varaventtiili
17. Lauri Viita: Moreeni
18. Minna Canth: Anna Liisa
19. Pentti Haanpää: Noitaympyrä
20. Paavo Haavikko: Talvipalatsi
21. Veijo Meri: Manillaköysi
22. Hannu Salama: Juhannustanssit
23. Anja Kauranen: Pelon maantiede
24. Leena Krohn: Tainaron
25. Kaari Utrio: Haukka, minun rakkaani
26. Tuula-Liina Varis: Maan päällä paikka yksi on
27. Monika Fagerholm: Den amerikanska flickan (Amerikkalainen tyttö)
28. Mari Mörö: Kiltin yön lahjat
29. Eeva Kilpi: Talvisodan aika

30. Ranya ElRamly: Auringon asema
31. Rakel Liehu: Helene
32. Sofi Oksanen: Puhdistus
33. Leena Lander: Tummiin perhosten koti
34. Katja Kallio: Sooloilua
35. Helvi Hämäläinen: Säädyllyinen murhenäytelmä
36. Anni Blomqvist: Myrskyluoto-sarja
37. Tove Jansson: Kesäkirja
38. Sisko Istanmäki: Liian paksu perhoseksi
39. Kjell Westö: Där vi en gång gått (Missä kuljimme kerran)
40. Bo Carpelan: Axel
41. Erik Wahlström: Den dansande prästen (Tanssiva pappi)
42. Jörn Donner: Far och son (Isä ja poika)
43. Lars Sund: Colorado Avenue
44. Zinaida Lindén: I väntan på en jordbävning (Ennen maanjäristystä)
45. Riikka Pulkkinen: Raja
46. Juha Itkonen: Myöhempien aikojen pyhiä
47. Jyrki Vainonen: Mykkä jumala
48. Maarit Verronen: Yksinäinen vuori
49. Kari Hotakainen: Juoksuhaudantie
50. Antti Hyry: Uuni
51. Joel Haahtela: Elena
52. Reko Lundán: Ilman suuria suruja
53. Jari Tervo: Myyrä
54. Risto Isomäki: Sarasvatin hiekkaa
55. Pirkko Saisio: Punainen erokirja
56. Pirjo Hassinen: Kuninkaanpuisto
57. Mikko Rimminen: Pussikaljaromaani
58. Johanna Sinisalo: Ennen päivänlaskua ei voi
59. Antti Tuuri: Pohjanmaa
60. Matti Yrjänä Joensuu: Harjunpää ja rakkauden nälkä
61. Riku Korhonen: Kahden ja yhden yön tarinoita

62. Leena Lehtolainen: Kun luulit unohtaneesi
63. Anna-Leena Härkönen: Häräntappoase
64. Timo K. Mukka: Maa on syntinen laulu
65. Maria Jotuni: Huojuva talo
66. Volter Kilpi: Alastalon salissa
67. Virpi Hämeen-Anttila: Suden vuosi
68. Annika Idström: Veljeni Sebastian
69. Matti Pulkkinen: Romaanihenkilön kuolema
70. Hannu Raittila: Ei minulta mitään puutu
71. Lassi Sinkkonen: Solveigin laulu
72. Pentti Holappa: Ystävän muotokuva
73. Arto Paasilinna: Jäniksen vuosi
74. Aino Kallas: Sudenmorsian
75. Aapeli: Pikku Pietarin piha
76. Yrjö Kokko: Pessi ja Illusia
77. Hannu Väisänen: Toiset kengät
78. Elina Hirvonen: Että hän muistaisi saman
79. Helena Sinervo: Runoilijan talossa
80. Petri Tamminen: Enon opetukset

8. Halutessasi voit tässä kohdassa kertoa kirjoista, jotka koet mahdollisesti puuttuvan listasta.

9. Onko mielestäsi järkevää, että tehdään edellisen listan kaltaisia kirjalistoja?

10. Onko mielestäsi kaanonia olemassa?

11. Onko vastaavia listoja olemassa? Hyödynnätkö mahdollisesti olemassa olevia listoja omassa työssäsi tai vapaa-ajallasi?

12. Määrittele lyhyesti omin sanoin termi kirjallisuuden kaanon.

13. Kerro, kuinka paljon kirjallisuuden klassikot vaikuttavat arviosi mukaan kirjaston kokoelmatyöhön (esimerkiksi teoksen valintakriteerit).

14. Kerro, miten kirjallisuuden kaanon ilmenee omassa työssäsi (esimerkiksi kokoelmatyö, suositukset asiakkaille, hankinnat).

15. Kuka seuraavista mielestäsi vaikuttaa siihen, minkälaisia kirjailijoita ja teoksia kuuluu kirjallisuuden kaanoniin? Esimerkiksi kriitikot, kustantajat,

äidinkielenopettajat, kirjastoammattilaiset? Millä tavoin nämä edellä mainitut tahot mahdollisesti vaikuttavat kirjallisuuden kaanoniin?

16. Kerro, miten kaanon/varjokaanon mielestäsi heijastavat vallitsevaa arvomaailmaa. Miten kaanon/varjokaanon näky esimerkiksi kustantajien toiminnassa ja kirjallisuuden trendeissä ja lajeissa?

17. Arvioi asteikolla 1-5, kuinka paljon itse koet vaikuttavasi kaanonin muodostumiseen ja sisältöön. Numero 1 = en voi vaikuttaa yhtään, ja 5 = merkitsee voin vaikuttaa erittäin paljon. Jos vastasit, että voit vaikuttaa edellä kysytyyn asiaan, mainitse miten vaikutat asiaan käytännön tasolla?

18. Kyselyn loppuksi voit kertoa omakohtaisia ajatuksia ja pohdintoja kyselyn aihealueista. Esimerkiksi voit halutessasi kertoa kirjallisuuden kaanonista, klassikoista, varjokaanonista tai ylipäätään kokoelmatyöstä ja siihen vaikuttavista tekijöistä.

Kirjastoammattilaisten kirjalistavalinnat (kysymys 7)

Vastaajien määrä: 3

1. Aapeli: Pikku Pietarin piha	3
2. Juhani Aho: Juha	3
3. Anni Blonqvist: Myrskyluoto -sarja	1
4. Minna Canth: Anna Liisa	2
5. Bo Carpelan: Axel	1
6. Jörn Donner: Far och son (Isä ja poika)	0
7. Ranya ElRamly: Auringon asema	0
8. Monika Fagerholm: Den amerikanska flickan (Amerikkalainen tyttö)	0
9. Joel Haahtela: Elena	0
10. Pentti Haanpää: Noitaympyrä	3
11. Paavo Haavikko: Talvipalatsi	1
12. Pirjo Hassinen: Kuninkaanpuisto	0
13. Laila Hietamies: Laatokka -sarja	0
14. Elina Hirvonen: Että hän muistaisi saman	1
15. Pentti Holappa: Ystävän muotokuva	0
16. Kari Hotakainen: Juoksuhaudantie	1
17. Veikko Huovinen: Havukka-ahon ajattelija	2
18. Antti Hyry: Uuni	1
19. Virpi Hämeen-Anttila: Suden vuosi	0
20. Helvi Hämäläinen: Säädylinen murhenäytelmä	1
21. Anna-Leena Härkönen: Häräntappoose	2
22. Annika Idström: Veljeni Sebastian	1
23. Risto Isomäki: Sarasvatin hiekkaa	0
24. Sisko Istanmäki: Liian paksu perhoseksi	1
25. Juha Itkonen: Myöhempien aikojen pyhiä	0
26. Tove Jansson: Kesäkirja	0
27. Matti Yrjänä Joensuu: Harjunpää ja rakkauden nälkä	0
28. Maria Jotuni: Huokuva talo	3
29. Aino Kallas: Sudenmorsian	2
30. Katja Kallio: Sooloilua	0
31. Anja Kauranen: Pelon maantiede	0
32. Ilmari Kianto: Punainen viiva	3
33. Eeva Kilpi: Talvisodan aika	0
34. Volter Kilpi: Alastalon salissa	3
35. Aleksis Kivi: Nummisuutarit	2
36. Yrjö Kokko: Pessi ja Illusia	2
37. Riku Korhonen: Kahden ja yhden yön tarinoita	0
38. Leena Krohn: Tainaron	1
39. Leena Lander: Tummiin perhosten koti	0
40. Maiju Lassila: Tulitikkuja lainaamassa	2
41. Leena Lehtolainen: Kun luulit unohtaneesi	0
42. Joel Lehtonen: Putkinotko	2
43. Ensio Lehtonen: Äidin rukous	0

44. Rakel Liehu: Helene	0
45. Zinaida Lindén: I väntan på en jordbävning (ennen maanjäristystä)	0
46. Väinö Linna: Täällä Pohjantähden alla	2
47. Johannes Linnankoski: Laulu tulipunaisesta kukasta	2
48. Reko Lundán: Ilman suuria suruja	0
49. Veijo Meri: Manillaköysi	3
50. Timo K. Mukka: Maa on syntinen laulu	3
51. Mari Möro: Kiltin yön lahjat	0
52. Sofi Oksanen: Puhdistus	3
53. Arto Paasilinna: Jäniksen vuosi	1
54. Riikka Pulkkinen: Raja	0
55. Matti Pulkkinen: Romaanihenkilön kuolema	0
56. Kalle Päätalo: Iijoki -sarja	0
57. Hannu Raittila: Ei minulta mitään puutu	0
58. Mikko Rimminen: Pussikaljaromaani	0
59. Fredrika Runeberg: Rouva Katariina Boije ja hänen tyttärensä	1
60. J.L.Runeberg: Vänrikki Stoolin tarinat	3
61. Pirkko Saisio: Punainen erokirja	0
62. Hannu Salama: Juhannustanssit	2
63. F.E. Sillanpää: Nuorena Nukkunut	3
64. Helena Sinervo: Runoilijan talossa	0
65. Johanna Sinisalo: Ennen päivänlaskua ei voi	0
66. Lassi Sinkkonen: Solveigin laulu	1
67. Lars Sund: Colorado Avenue	0
68. Petri Tamminen: Enon opetukset	0
69. Jari Tervo: Myyrä	0
70. Antti Tuuri: Pohjanmaa	2
71. Kaari Utrio: Haukka, minun rakkaani	0
72. Erik Wahlström: Den dansande prästen (Tanssiva pappi)	0
73. Jyrki Vainonen: Mykkä jumala	0
74. Mika Waltari: Ihmiskunnan viholliset	2
75. Hilja Valtonen: Nuoren opettajattaren varaventili	0
76. Tuula-Liina Varis: Maan päällä paikka yksi on	1
77. Maarit Verronen: Yksinäinen vuori	0
78. Kjell Westö: Där vi en gång gått (Missä kuljimme kerran)	0
79. Lauri Viita: Moreeni	2
80. Hannu Väisänen: Toiset kengät	0

Äidinkielenopettajien kirjallistavalinnat (kysymys 7)

Vastaajien määrä: 37

1. Aapeli: Pikku Pietarin piha	5
2. Juhani Aho: Juha	29
3. Anni Blomqvist: Myrskyluoto -sarja	4
4. Minna Canth: Anna Liisa	35
5. Bo Carpelan: Axel	6
6. Jörn Donner: Far och son (Isä ja poika)	2
7. Ranya ElRamly: Auringon asema	7
8. Monika Fagerholm: Den amerikanska flickan (Amerikkalainen tyttö)	4
9. Joel Haahtela: Elena	1
10. Pentti Haanpää: Noitaympyrä	12
11. Paavo Haavikko: Talvipalatsi	7
12. Pirjo Hassinen: Kuninkaanpuisto	3
13. Laila Hietamies: Laatokka -sarja	1
14. Elina Hirvonen: Että hän muistaisi saman	3
15. Pentti Holappa: Ystävän muotokuva	2
16. Kari Hotakainen: Juoksuhaudantie	31
17. Veikko Huovinen: Havukka-ahon ajattelija	26
18. Antti Hyry: Uuni	4
19. Virpi Hämeen-Anttila: Suden vuosi	3
20. Helvi Hämäläinen: Säädylinen murhenäytelmä	15
21. Anna-Leena Härkönen: Häräntappoase	27
22. Annika Idström: Veljeni Sebastian	3
23. Risto Isomäki: Sarasvatin hiekkaa	11
24. Sisko Istanmäki: Liian paksu perhoseksi	9
25. Juha Itkonen: Myöhempien aikojen pyhiä	4
26. Tove Jansson: Kesäkirja	12
27. Matti Yrjänä Joensuu: Harjunpää ja rakkauden nälkä	12
28. Maria Jotuni: Huokuva talo	26
29. Aino Kallas: Sudenmorsian	27
30. Katja Kallio: Sooloilua	1
31. Anja Kauranen: Pelon maantiede	15
32. Ilmari Kianto: Punainen viiva	28
33. Eeva Kilpi: Talvisodan aika	1
34. Volter Kilpi: Alastalon salissa	16
35. Aleksis Kivi: Nummisuutarit	32
36. Yrjö Kokko: Pessi ja Illusia	9
37. Riku Korhonen: Kahden ja yhden yön tarinoita	6
38. Leena Krohn: Tainaron	10
39. Leena Lander: Tummiin perhosten koti	23
40. Maiju Lassila: Tulitikkuja lainaamassa	11
41. Leena Lehtolainen: Kun luulit unohtaneesi	2
42. Joel Lehtonen: Putkinotko	21
43. Ensio Lehtonen: Äidin rukous	0
44. Rakel Liehu: Helene	1

45. Zinaida Lindén: I väntan på en jordbävning (ennen maanjäristystä)	0
46. Väinö Linna: Täällä Pohjantähden alla	32
47. Johannes Linnankoski: Laulu tulipunaisesta kukasta	15
48. Reko Lundán: Ilman suuria suruja	6
49. Veijo Meri: Manillaköysi	29
50. Timo K. Mukka: Maa on syntinen laulu	20
51. Mari Möro: Kiltin yön lahjat	3
52. Sofi Oksanen: Puhdistus	34
53. Arto Paasilinna: Jäniksen vuosi	20
54. Riikka Pulkkinen: Raja	8
55. Matti Pulkkinen: Romaanihenkilön kuolema	2
56. Kalle Päätalo: Iijoki -sarja	4
57. Hannu Raittila: Ei minulta mitään puutu	2
58. Mikko Rimminen: Pussikaljaromaani	9
59. Fredrika Runeberg: Rouva Katariina Boije ja hänen tyttärensä	9
60. J.L. Runeberg: Vänrikki Stoolin tarinat	30
61. Pirkko Saisio: Punainen erokirja	3
62. Hannu Salama: Juhannustanssit	20
63. F.E. Sillanpää: Nuorena Nukkunut	21
64. Helena Sinervo: Runoilijan talossa	5
65. Johanna Sinisalo: Ennen päivänlaskua ei voi	22
66. Lassi Sinkkonen: Solveigin laulu	13
67. Lars Sund: Colorado Avenue	10
68. Petri Tamminen: Enon opetukset	7
69. Jari Tervo: Myyrä	7
70. Antti Tuuri: Pohjanmaa	17
71. Kaari Utrio: Haukka, minun rakkaani	3
72. Erik Wahlström: Den dansande prästen (Tanssiva pappi)	1
73. Jyrki Vainonen: Mykkä jumala	0
74. Mika Waltari: Ihmiskunnan viholliset	9
75. Hilja Valtonen: Nuoren opettajattaren varaventili	4
76. Tuula-Liina Varis: Maan päällä paikka yksi on	1
77. Maarit Verronen: Yksinäinen vuori	5
78. Kjell Westö: Där vi en gång gått (Missä kuljimme kerran)	17
79. Lauri Viita: Moreeni	17
80. Hannu Väisänen: Toiset kengät	5